

ƏHKAM II

Şəriət hökmləri

ӘНКАМ II

"İman" мәдәни, maarif müəssisəsi
Tbilisi 2010

İSLAMDA ƏHKAMIN ƏHƏMİYYƏT VƏ DƏYƏRİ

İslam dini sonuncu və ən kamil din olduğu üçün onun bütün qayda-qanunları insan fitrəti ilə uyğundur və həyatın müxtəlif sahələrində insana nicat yolunu göstərir.

Bəşərin səadəti istər bu dünyada, istərsə də axirətdə gündəlik həyatın müxtəlif sahələrində (həm fərdi və həm də ictimai cəhətdən) islami qayda-qanunlara əməl etməklə birbaşa bağlıdır. İslam dininin nicatverici proqramları əsasən üç mühüm sahəyə ayrılır:

- a) Etiqadi proqramlar, yaxud üsuliddin;
- b) Əməli proqram və göstərişlər; bunlar firuiddin, yaxud əməli hökmlər adlandırılır.
- v) Psixoloji məsələlər, bunlar əxlaq adlandırılır.

Birinci qismdən olan məsələlər insanın əqidə və fikrinin sağlamlaşdırılması ilə əlaqədar proqramlardan ibarətdir ki, mükəlləf şəxs onlar barəsində yəqinə çatmalı, onları dəlil əsasında qəbul edib inanmalıdır. İslamın bu kimi proqramları etiqadi məsələlər olduğundan və onlarda yəqinə çatmağa ehtiyac duyulduğundan onlarda başqasının dediyinə inanmaq (təqlid etmək) düzgün deyildir.

Əməli proqramlardan ibarət olan **ikinci** qism məsələlər bir sıra əmr və nəhylərdən ibarətdir ki, əmrlərin yerinə yetirilməsi və qadağan olunmuş işlərin tərk edilməsi ilə bizləri tanış edir. Belə proqramlar toplusuna «Əhkam» deyilir.

Mükəlləf şəxs bu kimi əmr və nəhyləri tanıyıb onları dərk etmək üçün müctəhiddən təqlid etməsi gərəkdir.

HÖKMLƏRİN QISMLƏRİ

1-Vacib: Yerinə yetirilməsi vacib, tərk olunması isə ilahi əzaba səbəb olan əməllərə deyilir, məsələn namaz.

2-Haram: Tərk edilməsi vacib, yerinə yetirilməsi isə ilahi əzaba səbəb olan əməllərə deyilir, məsələn yalan danışmaq.

3-Müstəhəbb: Yerinə yetirilməsi bəyənən və savabı olan, amma tərk edilməsində əzabı olmayan işlərə deyilir, məsələn gecə namazı.

4-Məkrüh: Tərk edilməsi bəyənən və savabı olan, lakin yerinə yetirilməsi ilahi əzaba səbəb olmayan əməllər, məsələn xərəyi yandıra-yandıra yemek.

5-Mübah: Yerinə yetirilməsi və tərk edilməsi eyni səviyyədə olan iş, onun nə əzabı vardır, nə də savabı. Bizim gündəlik əməllərimizdən çoxu kimi.¹

Təqlid

Təqlid – şəriət məsələlərində müctəhidin göstərişlərinə əməl etmək deməkdir. Yeni təqlid edən şəxsin öz işlərini müctəhidin fətvasına uyğun yerinə yetirməsidir.

1. Təqlid edən şəxsə müqəllid deyilir.
2. Beləliklə, məlum olur ki, şəriət məsələlərində müsəlmanların əksəriyyətinin vəzifəsi təqlid etməkdir.
3. Başqalarının təqlid etdiyi müctəhidin özünə isə "mərcəyə –təqlid" deyilir.
4. Təqlid olunan müctəhid gerek aşağıdakı sifətlərə malik olsun²:
 - **Adil olsun;**
 - **Diri olsun;**
 - **Kişi olsun;**
 - **Baliğ (yəni həddi-bülüğa çatmış) olsun;**
 - **12 imam şiasisi olsun;**
 - **Vacib ehtiyata əsasən «Ələm» (digərlərindən daha bilikli) olub, dünyaya həris olmasınlar.**

Mərcəyi təqlidin haqqında izahat

1-Adil o şəxsə deyilir ki, ədalət qüvvəsinə (səciyyəsinə) malik olsun. Ədalət də nəfsani bir halət və səciyyədir ki, insanı təqvaya vadar edir, onu kəbirə günahlara mürəkib olmaqdan və kiçik günahlara israr etməkdən çəkindirir.

2. Təzə mükəlləf olan, yaxud indiyə qədər təqlid etməyən şəxs dünyadan getmiş müctəhidə təqlid edə bilməz. O diri bir müctəhidə təqlid etməlidir.

3. Əgər bir kəs müctəhiddən təqlid etsə və həmin müctəhid vəfat etsə bu zaman ölü müctəhidə təqlid etməkdə qalmaq, diri müctəhidin icazəsi ilə olmalıdır.

4-Ölü müctəhidə təqlid etməkdə qalan şəxs ölü müctəhidin fətvə vermədiyi yeni məsələlərdə diri müctəhidə təqlid etməlidir.³

5. Mükəlləfin təqlid etdiyi müctəhid Cəfəri məzhəbinin davamçısı olmalıdır. Yəni 12 imamı qəbul edən şiə olmalıdır. Cəfəri məzhəbinə mənsub olanlar qeyri imamçı alimlərin fətvasına əsasən əməl etməməlidirlər.

6. İslam dini qadın və kişinin vəzifələrini onların təbiyyətinə və yaradılışına münasib təyin etmişdir. Elə buna görə də «Mərcəyyə» kimi çox ağır bir məsuliyyəti xanımların öhdəsindən götürmüşdür. Bu onların azadlıqlarının əldən alınmaları mənasında deyildir. Xanımlar da islamın elmlərində inkişaf edib ictihad dərəcəsinə yetişib, əhkamı Quran və Sünnə mənbələrindən ələ gətirmək qabiliyyətinə çata bilərlər. Bu zaman onlar heç kəsdən təqlid etməyə bilərlər.

7-Ələm o şəxsə deyilir ki, o hökmləri (Quran və Sünnətdən) istinbat olunmasında daha ustaddır.

8-Mükəlləfin ələm müctəhidi tanımaq üçün axtarış aparması vacibdir.⁴

9-Mükəlləf şəxs təqlid etməkdə müstəqildir və başqalarına tabe olmur. Məsələn, qadın bu məsələdə ərinə tabe deyildir və onun əri başqa müctəhidə təqlid edirsə belə onun özü hər kəsi ələm hesab etsə ona təqlid etməlidir.⁵

¹ Şəhid Sədr, "Əl-fətavə-l-vəzihə", 1-ci cild, səh.83

² Lənkərani. T.m, məs.3; Sistani. T.m, məs.2

³ "İstifta", 1-ci cild, səh.12, sual:20

⁴ "Təhrirul-vəsile", 1-ci cild, səh.6, məsələ:5

⁵ "İstifta", 1-ci cild, səh.13, sual:25

İCTİHAD VƏ TƏQLİD

1. Ələm müctəhidi tanımağın yolları:

- İnsanın özü bir şəxsin ələm olmasına yəqinlik və ya xatircəmlik tapsın. Məsələn, özü bu sahədə mütəxəssis olub ələm müctəhidi tanıya bilsin.
- Ələm müctəhidi başqalarından seçə bilən iki adil və alim şəxs hər hansı bir müctəhidin ələm olmasını təsdiq etsinlər.
- Bir müctəhidin ələm olması camaat arasında o qədər məşhur olsun ki, insan üçün yəqinlik, yaxud xatircəmlik hasil olsun.

2. MÜCTƏHİDİN FƏTVASINI ƏLDƏ ETMƏYİN YOLLARI:

- Müctəhidin özündən eşitmək;
- İki, yaxud bir nəfər adil şəxsdən eşitmək;
- İnsanın etibar etdiyi bir nəfərdən eşitmək;
- Müctəhidin risaləsində hökmü görməklə;¹

3-Əgər bir məsələdə ələm müctəhidin fətvası olmasa, müqəllid həmin məsələdə fətvası olan digər bir müctəhidə müraciət edə bilər, vacib ehtiyata görə fətvasına rücu etdiyi müctəhid sair müctəhidlərdən ələm olmalıdır.²

4-Əgər müctəhidin hər hansı bir məsələdəki fətvası dəyişsə, onun yeni fətvasına əməl olunmalıdır və əvvəlki fətvasında qalmaq caiz deyildir.³

5- İnsanın çox zaman qarşılaşdığı və ehtiyac duyulan hökmləri öyrənməsi vacibdir.

Mükəlləf

Əhkama əməl etməsi vacib olan şəxsə mükəlləf deyilir. **Mükəlləfin iki şərti vardır: aqil və baliğ** olmaq.

Aqil – yeni əqli cəhətdən sağlam olan insan. Deməli ruhi xəstələr istisnadırlar.

Baliğ – yeni həddi-buluğa yetişmiş insan. Deməli uşaqlar baliğ deyillər.

Həddi-buluğ yaşı

Oğlanlar 15 yaşlarını və qızlar isə 9 yaşlarını tamamladıqda həddi buluğa yetişirlər. Bundan sonra onlar bütün şərii vəzifələrinə əməl etməlidirlər. Lakin bu yaşdan az olan uşaqlar əgər namaz kimi yaxşı işləri düzgün şəkildə yerinə yetiriblərsə onun savabını alacaqlar. Ancaq diqqət etməliyik ki, təyin olunan yaş hədləri mütləq qəməri təqvimilə hesablanır. Çünki, hər bir qəməri il şəmsi ilindən on gün və on səkkiz saat azdır. Yəni hər bir qəməri il 354 gün və altı saatdan ibarətdir.

Deməli 9 il şəmsi ilindən 96 gün 18 saat azaldılsa, qəməri ililə 9 il və 15 il şəmsi ilindən 161 gün 6 saat azaldılsa, qəməri ililə 15 il hasil olur.

¹ "Təhrirul-vəsilə", 1-ci cild, səh.8, məsələ:21

² "Təhrirul-vəsilə", 1-ci cild, səh.7, 11-ci məsələ.

³ "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.12, məsələ:31

Vacib ehtiyatla müstəhəbb ehtiyat arasındakı fərq:

Ehtiyat müstəhəbb—fətva ilə yanaşı olan ehtiyatdır. Yəni o məsələdə müctəhid nəzərini açıqladıqdan sonra ehtiyat yolunu da göstərir. Müstəhəbb ehtiyatda müqəllid ya həmin ehtiyata, yaxud onunla yanaşı fətva əməl etməlidir. Həmin məsələdə başqa müctəhidə müraciət edə bilməz. Bu məsələdəki kimi:

Əgər şəxs paltarının və ya bədəninin nəcis olmasını bilməsə və namazdan sonra anlasa, namazı düzdür. Amma ehtiyat budur ki, əgər vaxt varsa namazını təkrar qılsın.

Ehtiyat vacib—fətva olmayan ehtiyatdır.

Ehtiyat vacibdə müqəllid həm həmin ehtiyata əməl edə bilər, həm də başqa müctəhidin fətvasına müraciət edə bilər. Bu məsələdəki kimi: Ehtiyata əsasən təzə (göy) olan üzüm ağacının yarpağına səcdə olunmasın.

TƏHARƏT

Birinci fəsildə qeyd olunduğu kimi İslamın əməli proqramların məcmuəsi “**əhkam**” adlandırılır. Onlardan bir qismi vaciblərdir. Vacib əməllərin ən mühümü və ən əsaslısı isə namazdır.

Namazla əlaqədar məsələləri üç qismə bölmək olar:

- 1-Müqəddimati işlər;
- 2-Müqərrinati işlər;
- 3-Namazı batil edən işlər.

Müqəddimati işlər: Namaz qılan şəxs namazdan qabaq həmin işlərə əməl etməlidir.

Müqərrinati işlər: Namazın içinə aid olan məsələlərdir, o cümlədən təkbirətül-ehramdan salama qədər olan işlər.

Namazı batil edənlər: Bu, namazı batil edən şeylər barəsindədir.

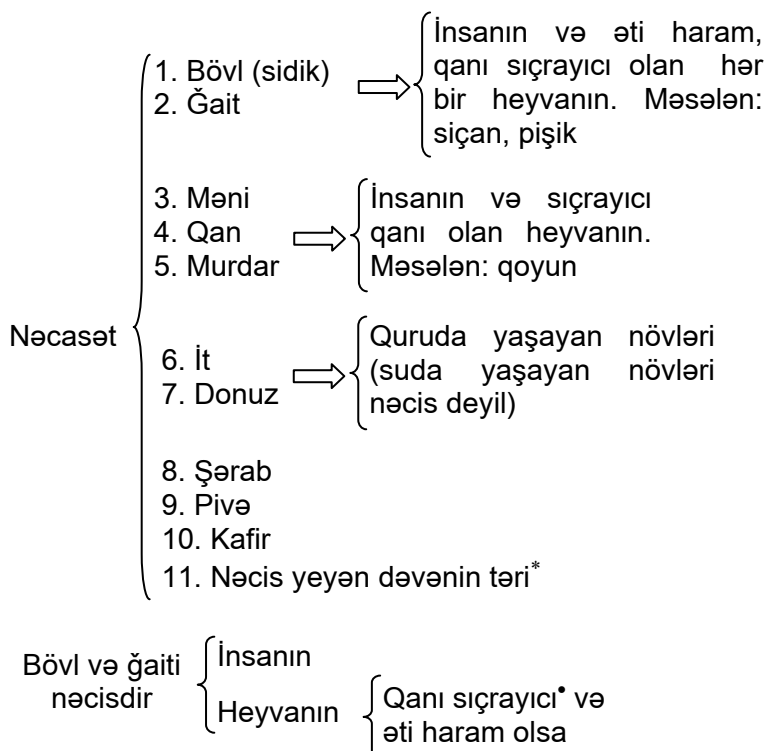
Namazın müqəddimati işləri

Bu böyük ibadətin yerinə yetirilməsindən öncə namaz qılan şəxsin diqqət mərkəzində olan məsələlərdən biri təharət və paklıqdır.

Namaz qılan şəxs öz bədən və paltarının nəcis şeylərdən paklamalıdır. Nəcasətin özü və nəcis əşyaların paklanma yollarını öyrənmək üçün onları bəyan edirik:

Nəcis şeyləri tanımaq üçün İslamın ümumi bir qaydasına diqqət yetirin:

Aləmdə hər bir şey pakdır, yalnız on bir şey nəcisdir və başqa şeylər də onlara toxunduqda nəcis olur.

Təharət təmizlikdən, nəcasət isə çirklilikdən ayrı bir məsələdir. Bir şey təmiz ola bilər, amma İslam hökmləri nəzərindən pak olmaya bilər. İslam həm təharəti, həm də paklığı istəmişdir. Yəni insan həm özünün paklıq və təmizliyinə, həm də öz yaşayış mühitinin paklıq və təmizliyinə diqqət yetirməlidir. İndi təharət barəsində söhbətə başlayırıq.

1-İnsanın, həmçinin qanı atıcı, əti haram olan bütün heyvanların bövl və ğaiti nəcisdir.

2-İnek və qoyun kimi əti halal olan heyvanların, atıcı qanı olmayan ilan və balıq kimi heyvanların

bövl və ǧaiti pakdır.¹

3-Əti məkrüh olan heyvanların, o cümlədən ulaq və at kimi heyvanların bövl və ǧaiti pakdır.²

4-Qarǧa kimi əti haram olan heyvanların (quşların) fəzləsi nəcisdir.³

Ölü heyvanın hökmləri

1-Ölü insan, hətta təzə ölmüş olsa və bədəni soyumamış olsa belə bütün bədəni – dırnaǧı, tükü və dişləri kimi ruhsuz olan hissələri istisna olmaqla – nəcis olur. Yalnız aşağıdakı şəxslər istisnadır:⁴

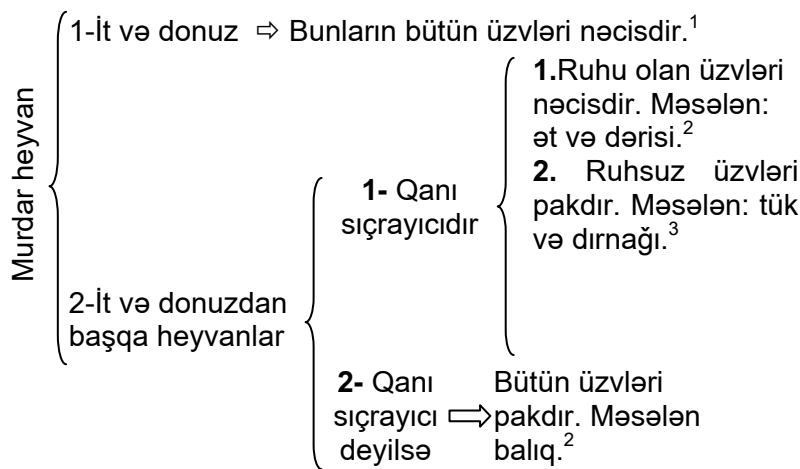
a) Döyüş meydanında şəhid olan şəxs;

b) Qüsl verilmiş insan (üç qüslü tamam olan).

Murdar olmuş heyvan

1-Atıcı qanı olmayan heyvanın ölmüşü, balıq kimi pakdır;

2-Atıcı qanı olan heyvanın ölüsünün ruhsuz hissələri, o cümlədən tükü, buynuzu pakdır. Ruh olan hissələri məsələn, dərisi və əti nəcisdir.⁵

Qanın hökmləri

1-İnsanın və atıcı qanı olan hər bir heyvanın, o cümlədən toyuq, qoyun və s.-nin qanı nəcisdir.

2-İlan və milçək kimi atıcı qanı olmayan heyvanların qanı pakdır.

3-Bəzən yumurtanın içində müşahidə olunan qan nəcis deyildir, lakin ehtiyat vacibə görə onu yeməkdən çəkinmək lazımdır. Əgər qanı yumurtanın sarısı ilə bir-birinə qatışdırsalar və aradan getsə, o sarını da yeməyin eybi yoxdur.

4-Dişlərin dibindən gələn qan, əgər aǧız suyu ilə qarışıb aradan getsə pakdır, bu halda aǧız suyunu udmaǧın da işkalı yoxdur.⁶

¹ “Ürvətül-vusqa”, 1-ci cild, səh.55

² “Ürvətül-vusqa”, 1-ci cild, səh.55

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:85; *Ayətullah Xamenei: *Əti haram olan quşların fəzləsi nəcisdir.* (“İstiftaat”ın müntəxəbatı, 4-cü sual).

⁴ “Ürvətül-vusqa”, 1-ci cild, səh.58

⁵ “Ürvətül-vusqa”, 1-ci cild, səh.58, “Təhrirul-vəsail”, 1-ci cild, səh.115

⁶ “Tovzihul-məsail”, məsələ:96, 96-101

PAK ŞEYLƏR NECƏ NƏCİS OLUR

Əvvəlki dərsdə bəyan olundu ki, aləmdə bir neçə şey istisna olmaqla hər bir şey pakdır, lakin pak şeylər də nəcis şeylərə toxunmaqla nəcis ola bilər, o zaman ki, onlardan biri (pak şey, yaxud nəcis şey) rütubətin birindən digərinə keçə biləcəyi tərzdə yaş olsa.¹

1-Əgər pak şey nəcis bir şeyə toxunsa və onlardan biri rütubətin birindən digərinə sirayət edə biləcəyi tərzdə yaş olsa pak şey də nəcis olur.

2-Aşağıdakı hallarda paklığa hökm olunur:

- * Pak şeylə nəcis şeyin bir-birinə toxunub-toxunmamasını bilməsə;
- * Pak və nəcis şeyin yaş olub-olmamasını bilməsə;
- * Rütubətin birindən digərinə sirayət edib-etməməsini bilməsə;²

Bir neçə məsələ:

1-Nəcis bir şeyin yeyilməsi və ya içilməsi haramdır.³

2-Əgər insan bir şəxsin nəcis şey yediğini, yaxud nəcis libasda namaz qıldığını görsə, ona deməsi lazım (vacib) deyildir.⁴

3-İnsan pak bir şeyin nəcis olub-olmadığında şəkk etsə pakdır, o şeyin nəcis və ya pak olmasını başa düşə bilərsə belə bu barədə axtarış axtarması da lazım deyildir. Hətta o şeyin nəcis və ya pak olduğunu anlamaq iqtidarında olsa da belə.⁵

Mütəhhirat (pak edicilər)

Nəcis şeylər necə pak olur?

Zatən nəcis olmayan bütün nəcis şeylər paklanır. Pakedicilər aşağıdakılardan ibarətdir:

- 1-Su;
- 2-Torpaq;
- 3-Günəş;
- 4-İslam;
- 5-Nəcasətin aradan qaldırılması;⁶

Su nəcis şeylərin çoxunu paklayır, onun müxtəlif qismləri vardır ki, onları tanınması bununla əlaqədar məsələlərin daha yaxşı öyrənməsinə kömək edir.

Suların növləri:	1-Muzaf	1-Quyu suyu; 2-Cari (axar) su; 3-Yağış suyu;
	2-Mütləq-----	4-Durmuş su; Kürr su; Qəlil su.

Muzaf su: Muzaf su ya bir şeydən alınan (alma və qarpız suyu kimi) və ya bir şeylə qarışaraq artıq kürr su deyilməyən sudur (şərbət kimi şeylər).

Mütləq su: Muzaf su olmayan sulara mütləq su deyilir.

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:125

² "Tovzihul-məsail", məsələ:126, "Ürvətul-vusqa", 1-ci cild, səh.79, məsələ:1

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:141

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:143

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:123, "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.79, 1-ci məsələ

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:148

Muzaf suyun hökmləri

1-Nəcis bir şeyi paklamır (mütəhhiratdan deyildir).

2-Nəcasətə toxunduqda özü də nəcis olur, hətta nəcasət az olsa və suyun iyi, dadı və rəngi dəyişməsə belə;

3-Onunla dəstəmaz və qüsl düzgün deyildir.¹

Mütləq suyun qismləri

Su ya yerdən qaynayır;

Yaxud səmaddan yağır;

Yaxud da nə yerdən qaynayır, nə də göydən yağır.

Göydən yağın suya yağış deyildir.

Yerdən qaynayan su əgər cərəyanda olsa ona cari (axar) su deyilir, əgər cərəyanda olmasa ona quyu suyu deyilir.

Yerdən qaynamayan, göydən yağmayan suya “**rakid**” su deyilir.

Əgər rakid suyun miqdarı çox olsa kürr, az olsa qəlil su adlanır.

Kürr suyun miqdarı

Həcmi: 42,875 qarış: eni, uzunluğu və hündürlüyünün hər biri heç olmazsa üç qarış yarım olan qaba tökülərək onu dolduran su kürr miqdarındadır.

Çəkisi: 377, 419 kiloqram.

Qəlil suyun miqdarı:

Kürrdən az olan su qəlildir.

Çirklilikləri və nəcasəti yalnız mütləq su pak edir. Muzaf suyun çirkli bir şeyi təmizləməsi mümkündür, lakin nəcis şeyi heç vaxt pak etməz.

Gələn dərisdə mütləq suların hökmləri, onlarla nəcis şeyləri necə paklamağı öyrənəcəyik.

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:47 və 48

SULARIN HÖKMLƏRİ

Qəlil su:

1-Qəlil su nəcasətə toxunmaqla nəcis olur (yəni nəcis bir şeyin üstünə tökülsə, yaxud nəcis şey ona dəysə).¹

2-Əgər kürr, yaxud cari (axar) su nəcis olmuş qəlil suya birləşib onunla qarışsa nəcis su paklanır (məsələn: nəcis olmuş qabdakı qəlil su kürr mənbəyinə birləşən kranta birləşdirilsə və suyu onun üzərinə açıb onunla qarışdırsalar).²

Kürr, cari və quyu sularının hökmləri

1-Qəlil sudan başqa mütləq suların bütün qismləri nəcasətin iy, dad və rəngini özünə almayınca pakdır. Əgər su, nəcasətə toxunmaq nəticəsində onun iyini və yaxud dadını özünə götürsə nəcis olur. (Buna əsasən bu hökmdə cari su, quyu suyu, kürr suyu, hətta yağış suyu da müştərəkdir.)³

2-Kürr mənbəyinə birləşən Böyük binaların su boruları kürr suyunun hökmündədir.⁴

Yağış suyunun bəzi xüsusiyyətləri

1-Əgər yağış üzərində nəcasətin eyni olmayan nəcis bir şeyin üstünə bir dəfə yağsa, o şey paklanır.

2-Əgər yağış nəcis paltar və fərşin (xalça, palaz) üzərinə yağsa paklanır və onu sıxmaq vacib deyildir.

3-Əgər yağış nəcis olmuş torpağın üstünə yağsa pak olar.

4-Əgər yağış suyu bir yerdə toplansa, kürrdən az olsa belə yağış yağın müddətdə nəcis şeyi onda yusalar, nəcasətin iyi, dadı və yaxud rəngini özünə götürməyincə pakdır.⁵

Sularda şəkkın hökmləri

1-Kürr miqdarında olub-olmaması məlum olmayan bir qədər su nəcasətə toxunmaqla nəcis olmur, lakin kürr suyunun sair hökmlərinə malik deyildir.

2-Əvvəllər kürr suyu miqdarında olan, sonra isə qəlil su olub-olmamasında şəkk edilən su kürr su hökmünə malikdir.

3-Pak və ya nəcis olması məlum olmayan su pakdır.

4-Əvvəllər pak olan, sonradan nəcis olub-olmamasında şəkk edilən su pak hökmündədir.

5-Əvvəllər nəcis olan, sonra isə pak olub-olmaması məlum olmayan su nəcis su hökmündədir.

6-Əvvəllər mütləq olub sonradan muzafa çevrilib-çevrilmədiyi məlum olmayan su mütləq su hökmündədir.⁶

Nəcis şeylərin su ilə paklanma qaydası

Həyat mayası olan su bir çox nəcasətləri paklayır. O pak edicilərdən sayılır və gündəlik onunla əlaqədar çoxlu məsələlər qarşıya çıxır.

İndi isə nəcis şeylərin su ilə necə paklanmasını öyrənirik.

¹ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.14, məsələ:14; "Tovzihul-məsail", məsələ:16

² "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.14, məsələ:11

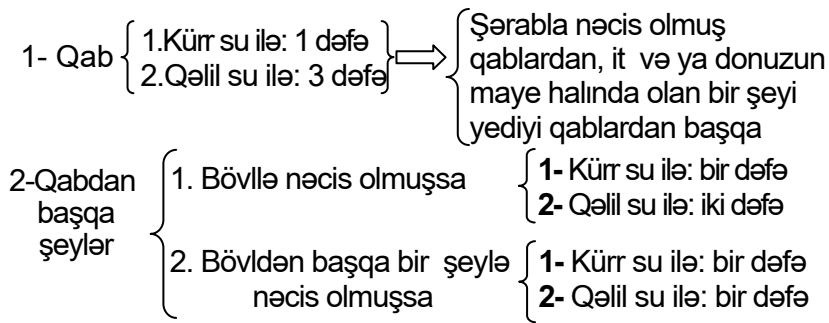
³ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.13, məsələ:4

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:35

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:37, 40, 41 və 42

⁶ "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.49; "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.15, məsələ:15

Nəcis şeyin paklanması:

İzah:

a) Nəcis şeyləri paklamaq üçün əvvəlcə onun üzərində olan nəcasətin eyni aradan qaldırılmalı, sonra yuxarıdakı cədvəldə qeyd olunan miqdarda suya çəkilməlidir. Məsələn: nəcis qab, nəcasət aradan qaldırıldıqdan sonra kürr suda bir dəfə yuyulsa kifayətdir.

b) Suyu özünə çəkən və sıxılmağa qadir olan palaz, paltar, libas və onun kimi şeylər qəlil su ilə paklandıqda hər dəfə yuyulduqdan sonra daxilində olan suyun çıxması üçün sıxılmalı, yaxud başqa bir yolla onun suyu götürülməlidir. Kürr və cari suda da vacib ehtiyata görə su onun daxilini əhatə etməlidir.^{1*}

c) Nəcis şeylərin paklanmasının hökmlərində axar və quyu suyu kürr suyu kimidir.

Nəcis olmuş qabı aşağıdakı yolla paklamaq olar:

Kürr su ilə: O qabı kürr suya bir dəfə batırıb çıxartmaqla;

Qəlil su ilə: Onu üç dəfə su ilə doldurub boşaltmaq, yaxud üç dəfə bir miqdar suyu onun içinə töküüb elə hərəkət etdirmək lazımdır ki, nəcis olmuş yerlərə çatsın və bundan sonra çölə töksünlər.

¹ * Ayətullah Xamenei: Sıxmaq lazım deyil, əksinə hərəkətlə olsa belə suyun çıxması kifayətdir. ("Əcvibətul-"İstiftaat", 1-ci cild, səh.27, sual:75)

NƏCİS TORPAĞIN SUYA ÇƏKİLMƏSİ QAYDASI

Torpağın paklanma qaydası

{	1- Kürr su	{	Əvvəlcə nəcasəti aradan qaldırmaq lazımdır, sonra isə həmin yerə kürr, yaxud axar suyu elə çatdırmaq lazımdır ki, nəcis olmuş yerin hər tərəfinə su çatmış olsun.
	2- Qəlil su		1– Üstündə su axa bilməyən (yəni suyu canına çəkən) yer qəlil su ilə pak olmaz*
2– Daş və ya kərpiclə döşənmiş olan və ya suyun batmadığı bərk yer qəlil su ilə pak olur. Bu halda onun üstünə axıncaya qədər su tökülməlidir. Amma həmin suyun yığıldığı yer nəcisdir. ³

Məsələ 1: Nəcis olmuş divar da nəcis olmuş torpaq kimi paklanır.¹

Məsələ 2: Yeri paklayan zaman əgər sular cari olsa və quyunun içinə getsə, yaxud o yerdən çölə çıxsə suyun cərəyan etdiyi hər yer paklanır.

Torpaq

1-Əgər ayağın, yaxud ayaqqabının altı yol gedərkən nəcis olsa və yerə toxunduğuna görə onun nəcasətləri aradan getsə, pak olur. Deməli yer yalnız ayağın və ayaqqabının altını paklayır, həm də gerek:

- * Torpaq pak olsun;
- * Torpaq quru olsun (nəm olmasın);
- * Yalnız torpaq, qum, daş, kərpic və bu kimi şeylərdən olan yer paklayıcı sayılır.²

Məsələ: Əgər ayağın və ya ayaqqabının altının yerə sürtülməsi nəticəsində nəcasət aradan qalxarsa pak olur, lakin daha yaxşı olar ki, heç olmazsa on beş addım yol gedilsin.*³

Günəş

Günəş də sonradan qeyd olunacaq şərtlər daxilində aşağıdakı şeyləri paklayır:

- * Yeri;
- * Bina və onda işlənən qapı-pəncərə kimi şeyləri;
- * Bitkilər və ağacları.⁴

Günəşin paklayıcı olmasının şərtləri

- * Nəcis şey o qədər yaş olmalıdır ki, bir şey ona toxunduqda o da yaş olsun;
- * Günəşin saçması ilə qurusun; Əgər rütubətli qalsa pak olmaz;
- * Pərdə və bulud kimi şeylər günəşin saçmasına mane olmasın. Amma əgər çox nazik olsalar və günəşin saçmasının qarşısını almasa eybi yoxdur;
- * Günəş onu təklidə qurutmuş olsun, misal üçün küləyin köməyi ilə qurutmamış olsun;
- * Günəş saçarkən onda nəcasətin eyni olmasın; Deməli əgər nəcasətin eyni olsa günəşin saçmasından qabaq aradan qaldırılmalıdır;

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:180

² "Tovzihul-məsail", 183 və 192-ci məsələlər.

³ * Ayətullah Xamenei: *Əgər təqribən quru və pak yerin üzərində on addım gedilsə, nəcis olmuş ayağın və ya ayaqqabının altı pak olur.* "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.125

⁴ "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.129; "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.133

* Divarın, yaxud yerin zahirini və batinini bir dəfəyə qurutmuş olsun; Deməli əgər onun üz tərəfini bu gün, daxilini isə sabah qurutsa, yalnız onun üz hissəsi pak olur.

Məsələ: Əgər yer də bu kimi şeylərlə nəcis olsa, lakin rütubətli olmasa onun üzərinə müəyyən qədər su, yaxud onun rütubətli olmasına səbəb olan başqa bir şey tökülməli, sonra günəş ona saçmalıdır. Bu zaman onu pak edir.¹

İslam

Əgər kafir şəhadət kəlmələrini desə müsəlman olur və islamı qəbul etməsi səbəbi ilə onun bütün bədənini (hətta təri və ağzının suyu belə) pak olur.

Şəhadət kəlmələri: **Əşhədu ənlə ilahə illəllah, əşhədu ənnə Muhəmmədən rəsulullah.**²

Nəcasətin eyninin aradan qaldırılması

Aşağıdakı iki halda əgər nəcisin eyni aradan qaldırılsa, nəcis şey paklanır və suya çəkməyə ehtiyac yoxdur:

1-Heyvanın bədənini: Məsələn nəcasət yeyən toyuğun dimdiyindən nəcis aradan qaldırıldıqdan sonra dimdiyi pak olur.

2-İnsanın bədəninin batini: Ağzının, burnunun və qulağının içi kimi.

Deməli, əgər dişlərin dibindən qan gəlsə və yaxud bir nəfər nəcis yemək yesə, ağzında nəcis yemək qalıqları və qan olmasa, yaxud ağzın suyu ilə qarışaraq aradan gedəcək miqdarda az olsa pakdır.³

¹ “Ürvətül-vüsqa”, 1-ci cild, səh.129-131; “Təhrirul-vəsilə”, 1-ci cild, səh.130

² Yəni orada

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:216-217

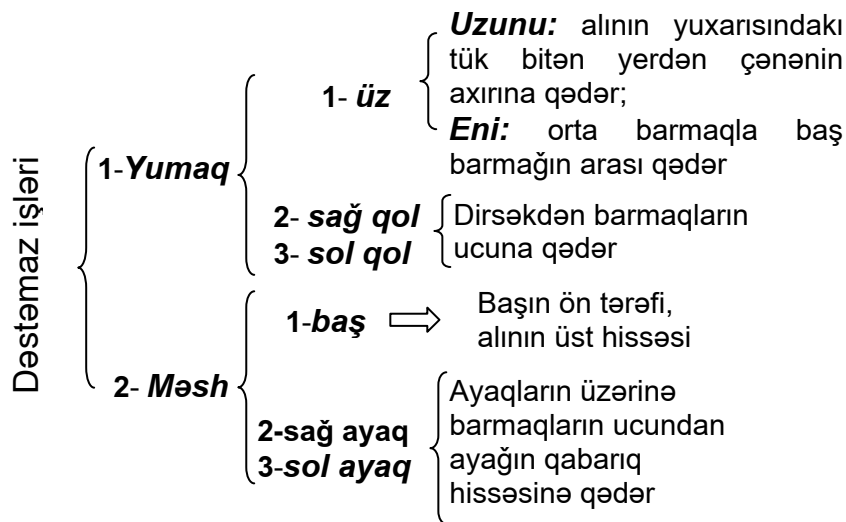
DƏSTƏMAZ

Namaz qılan şəxs, namaz qılmazdan öncə dəstəmaz alaraq özünü bu böyük ibadət üçün hazırlamalıdır.

Bəzi hallarda da qüsl etməlidir, yəni bədəninin hər bir yerini yumalıdır. Əgər dəstəmaz ala, yaxud qüsl edə bilməsə, onun yerinə təyəmmüm adlı başqa bir əməli görməlidir ki, bu dərs və gələn dərsdə onların hər birinin hökmü ilə tanış olacaqsınız.

Dəstəmaz necə alınır?

Dəstəmazda əvvəlcə üz yuyulur, sonra sağ, ondan sonra isə sol qol yuyulur. Bu üzvlər yuyulduqdan sonra əlin içində qalan rütubətlə başa məsh edilir, yəni əl onun üzərinə çəkilir. Sonra əvvəlcə sağ ayaq, sonra isə sol ayağın üstünə məsh çəkilir. İndi dəstəmazın əməlləri ilə daha artıq tanış olmaq üçün aşağıdakı cədvələ baxın.

Dəstəmazın əməllərinin izahı

Yumaq:

1-Üzün və əllərin yuyulmasında vacib miqdar qeyd olunanlardır. Lakin həmin vacib miqdarın yuyulduğuna yəqin etmək üçün onun ətrafı da bir qədər yuyulmalıdır.¹

2-Ehtiyat vacibə görə üzü və əlləri yuxarıdan aşağı istiqamətdə yumaq lazımdır. Əgər aşağıdan yuxarı yuyulsa dəstəmaz batil olur.²

MƏSH

Başa məshin çəkilməsi

1-Məshin yeri: Başın, alının yuxarı hissəsində olan dördü bir (qabaq) hissəsi məsh yeridir.

2-Məshin vacib miqdarı: Nə qədər olsa kifayətdir (o qədər olmalıdır ki, "məsh çəkib" deyilə bilsin).

3-Onun müstəhəbb miqdarı: Eni üç bağlı barmaq, uzunluğu isə bir barmaq miqdarındadır.

4-Sol əllə məsh etmək: caizdir.³

5-Məshin başın dərisinə çəkilməsi vacib deyil, hətta başın qabağında olan tüklərə də çəkilməsi səhihdir. Amma əgər başın tükləri çox uzundursa və daranan zaman üzə düşürsə, o halda gerek başın dərisinə, yaxud tüklərin dibinə məsh edilsin.

6-Başın başqa yerlərinin tüklərinə məsh çəkmək səhih deyildir, hətta onlar məsh yerində bir yerə

¹ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.21, məsələ:1 və 2

² Təvzihul məsil, məsələ:243

³ * Ayətullah Xamenei: *Başa və ayaqlara məsh edilməsi dəstəmazın əldə qalan rütubətindən olmalıdır. Ehtiyat budur ki, başa sağ əllə məsh edilsin, lakin məshin yuxarıdan aşağı olması vacib deyildir.*

yığılmış olsa da.¹

Ayağa məsh çəkilməsi

1-Məshin yeri: ayağın üstüdür;

2-Məshin vacib miqdarı: uzunluğu barmağın başından ayağın üstündəki çıxıntıya qədər.² Eni isə hər nə qədər olsa kifayətdir, hətta bir barmaq enində də ola bilər.

3-Məshin müstəhəbb miqdarı: ayağın üstünün hər yeri.

4-Sağ ayağa sol ayaqdan qabaq məsh çəkilməlidir. Lakin sağ ayağa sağ əllə, sol ayağa sol əllə məsh çəkilməsi vacib deyil.³

Başa və ayağa məsh çəkilməsində müştərək məsələlər

1-Məshdə əli başa və ayaqlara çəkmək lazımdır. Əgər əli saxlayıb başı və ya ayaqları hərəkət etdirsələr dəstəmaz batildir. Amma əgər əli çəkəndə baş, yaxud ayaq azacıq hərəkət etsə eybi yoxdur.⁴

2-Əgər məsh çəkmək üçün əlin içində rütubət qalmamışsa əli başqa su ilə islatmaq olmaz, gərək başqa dəstəmaz üzvlərindən rütubət götürülüb məsh çəkilsin.⁵

3-Əlin rütubəti o miqdarda olmalıdır ki, başa və ayaqda iz qoya bilsin.⁶

4-Məsh çəkilən yer (baş və ayaqların üstü) quru olmalıdır. Deməli əgər məsh çəkilən yer yaş olsa onu qurutmaq lazımdır. Amma əgər onun rütubəti əlin rütubətinin təsir qoyacağına mane olmayacaq qədər az olsa, eybi yoxdur.⁷

5-Əl ilə başın, yaxud əl ilə ayağın arasında, çadra, papaq, corab, ayaqqabı kimi şeylər fasilə salmamalıdır hətta çox nazik və zərif olsalar və rütubət dəriyə çatsa da belə (amma zərurət və çıxılmaz hallarda istisna olunur).⁸

6-Məsh çəkilən yer pak olmalıdır. Deməli əgər nəcisdirsə və onu suya çəkmək mümkün deyildirsə, təyəmmüm edilməlidir.⁹

¹ * Ayətullah Xamenei: *Sün'i tüklərə (parikə) məsh çəkmək, əgər onun götürülməsi qeyri-mümkün olarsa, eybi yoxdur.* ("Əcviəbətul-İstiftaat", 1-ci cild, səh.35, sual:105 və səh.41 və 131, "Tovzihul-məsail", məsələ:249, 250, 251 və 257; "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.23, məsələ:14)

² * Ayətullah Xamenei: *Barmaqların başından ayağın büküldüyü yerə qədər məsh etsin.* ("İstiftaat"ın müntəxəbatı, səh.13)

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:252 və 253, "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.209

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:255

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:257

⁶ "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.212, məsələ:26

⁷ "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.212, məsələ:26

⁸ "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.212, məsələ:27

⁹ "Tovzihul-məsail", məsələ:260

DƏSTƏMAZIN ŞƏRTLƏRİ

Dəstəmaz aşağıda deyiləcək şərtlərlə səhihdir. Onlardan hər birinin aradan getməsi ilə dəstəmaz batil olur.

Dəstəmazın şərtləri	1- Dəstəmaz suyunun və qabının şərtləri	1- Dəstəmaz suyu pak olsun (nəcis olmasın) 2- Dəstəmaz suyu mübah olsun (qəsbi olmasın, yəni öz malı olsun və ya başqasınındırsa, icazəli olsun) 3- Dəstəmaz suyu mütləq olsun (muzaf olmasın) 4- Dəstəmaz suyunun qabı mübah olsun* 5- Dəstəmaz suyunun* qabı qızıl və gümüş olmasın
	2- Dəstəmaz üzvlərinin şərtləri	1- Pak olsun 2- Suyun dəstəmaz üzvlərinə yetişməsinə maneə olmasın
	3- Dəstəmaz almağın şərtləri	1- Tərtibə riayət etmək (dəstəmaz əməllərində göstəriləni kimi ardıcıl dəstəmaz almaq) 2- Muvalata riayət etmək (dəstəmaz əməlləri arasında fasilə olmasın) 3- Özü şəxsən yerinə yetirsin (başqa birindən kömək almasın)
	4- Dəstəmaz alanın şərtləri	1- Suyun istifadəsinin ona zərəri olmasın 2- Dəstəmazı "qəsdi-qürbət"-lə olsun (riyakarlıqla olmasın)

Dəstəmaz suyu və onun qabının şərtləri

1-Nəcis və muzaf su ilə dəstəmaz almaq batildir, istər şəxs onun nəcis, yaxud muzaf olmağını bilsin, istərsə də bilməsin və ya unutmuş olsun.¹

2-Dəstəmaz suyu mübah olmalıdır. Buna əsasən aşağıdakı hallarda dəstəmaz batildir:

* Sahibinin razı olmadığı su ilə dəstəmaz almaq. (Onun razı olmadığı məlumdur.)

* Sahibinin razı olub-olmadığı məlum olmayan su.

* Xüsusi şəxslərə vəqf olunan su, məsələn bəzi mədrəsələrin hovuzları, bəzi hotellərin və müsafirxanaların dəstəmazxanaları kimi.²

3-Böyük arxlardan dəstəmaz almağın eybi yoxdur, istər insan sahibinin bu işə razı olmasını bilsin, istərsə də bilməsin. Amma əgər onların sahibləri dəstəmaz almağının qarşısını alsalar vacib ehtiyat dəstəmaz almamaqdır.³

4-Əgər dəstəmazın suyu qəsbi qabda olsa və onunla dəstəmaz alınsa batildir.⁴

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:265

² "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.225, məsələ:6, 7 və 8; "Tovzihul-məsail", 267-272-ci məsələlər

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:271

⁴ "Tovzihul-məsail", dəstəmazın şərtləri, 4-cü şərt

Dəstəmaz üzvlərinin şərtləri

1-Dəstəmaz üzvlərini yuyarkən və məsh edərkən pak olmalıdır.¹

2-Əgər dəstəmaz üzvlərində bir şey olsa və suyun ona yetişməsinin qarşısını alsın, yaxud məsh üzvlərinin üstündə olsa, hətta suyun ona çatmasının qarşısını almasa belə dəstəmaz üçün aradan qaldırılmalıdır.²

3-Avtəqələmlərin saldıqı xətlər, rəng ləkələri, yağılıq və krem əgər qatılığı olmayan rəng olsa dəstəməyə mane deyil. Əgər qatılığı olsa (dərinin üstünü tutmuşsa) aradan qaldırılmalıdır.³

Dəstəmazın keyfiyyətinin şərtləri

Tərtib⁴

Dəstəmazın işləri aşağıdakı ardıcılıqla yerinə yetirilir:

- * Üzün yuyulması;
- * Sağ əlin yuyulması;
- * Sol əlin yuyulması;
- * Başa məsh çəkilməsi;
- * Sağ ayağa məsh çəkilməsi;
- * Sol ayağa məsh çəkilməsi.

Əgər dəstəmazın əməllərinin ardıcılığı pozulsa dəstəmaz batil olur

Muvalat

1-Muvalat – yəni dəstəmazın əməllərini ardıcıl, fasiləsiz yerinə yetirmək, onların arasında fasilə salmamaq

2-Əgər dəstəmazın əməllərinin arasında çox fasilə salsın, belə ki, bir yeri yumaq, yaxud məsh etmək istədikdə ondan əvvəl yuyulan, yaxud məsh edilən yerlərin rütubəti qurumuş olsa dəstəmaz batildir.⁵

• Başqalarından kömək almamalıdır.

1) Dəstəmaz işlərini şəxsən yerinə yetirə bilən bir şəxs başqalarından kömək almamalıdır. Deməli əgər başqa bir şəxs onun üzünü, yaxud əllərini yusa və yaxud onun məshini yerinə yetirsə dəstəmazı batildir.⁶

2) Dəstəmaz ala bilməyən bir şəxs naib tutmalıdır ki, ona dəstəmaz aldırınsın. Əgər əmək haqqı da istəsə imkanı olan təqdirdə verməlidir. Amma dəstəmaz niyyətini özü etməlidir.⁷

Dəstəmaz alanın şərtləri

1-Dəstəmaz alacağı təqdirdə xəstələnəcəyini bilən, yaxud xəstələnəcəyindən qorxan bir şəxs təyəmmüm etməlidir, əgər dəstəmaz alarsa batildir. Amma əgər suyun ona zərərli olmasını bilmədən dəstəmaz alsın, sonra zərərli olduğunu bilsə, dəstəmazı səhihdir.⁸

2-Dəstəmaz qüribət qəsdilə, yəni Allah taalanın əmrini yerinə yetirmək üçün alınmalıdır.⁹

3-Niyyəti dildə demək, yaxud qəlbdən keçirmək vacib deyil. Sadəcə olaraq dəstəmaz aldığını bilirsə kifayətdir. Belə ki, əgər ondan “nə edirsən?” - deyə soruşsalar, “dəstəmaz alıram” - deyə bilsin.¹⁰

¹ “Tovzihul-məsail”, səh.35, 6-cı şərt

² “Tovzihul-məsail”, səh.37, 13-cü şərt və məsələ:259

³ “İstifiaat”, 1-ci cild, səh.36-37, 40 və 45-ci suallar

⁴ “Təhrirul-vəsila”, 1-ci cild, səh.28

⁵ “Təhrirul-vəsila”, 1-ci cild, səh.28, məsələ:15; “Tovzihul-məsail”, məsələ:283

⁶ “Ürvətül-vüsqa”, 1-ci cild, səh.234

⁷ “Tovzihul-məsail”, məsələ:286

⁸ “Ürvətül-vüsqa”, 1-ci cild, səh.232; “Tovzihul-məsail”, məsələ:288 və672

⁹ “Tovzihul-məsail”, səh.31, 8-ci şərt

¹⁰ “Tovzihul-məsail”, məsələ:282

CƏBİRƏ DƏSTƏMAZI

Cəbirənin tərif: Yaranın üzərinə qoyulan dərman, yaxud yaranın bağlandığı şey cəbirə adlanır.

1-Dəstəmaz üzvlərində yara, yaxud sınıqlığı olan şəxs adi qaydada dəstəmaz ala bilərsə, elə o cür də dəstəmaz almalıdır.¹

Məsələn:

a) Yaranın üstü açıqdır, suyun da ona heç bir zərəri yoxdur.

b) Yaranın üstü bağlıdır, lakin onun açılması mümkündür, suyun da zərəri yoxdur.

2-Əgər yara üzə və əllərdə olsa, üstü də açıq olsa, suyun tökülməsinin də zərəri olarsa, onun ətrafı yuyulsa kifayətdir.²

3-Əgər yara, yaxud sınıqlıq başın qabaq tərəfində, yaxud ayaqların üstündədirsə (məsh yerlərindədirsə), onun üstü açıqdırsa və ona məsh edə bilməzsə, gerek onun üzərinə pak bir parça qoysun, əldə qalan dəstəmaz suyunun yaşlığı ilə parçanın üstündən məsh etsin.³

CƏBİRƏ DƏSTƏMAZININ YERİNƏ YETİRİLMƏSİ QAYDASI

Cəbirə dəstəmazında yuyulması və yaxud məsh edilməsi mümkün olan yerlər adi qaydada yuyulmalı və məsh edilməlidir, mümkün olmayan hallarda isə yaş əllə cəbirənin üstünə çəkmək lazımdır.

BİR NEÇƏ MƏSƏLƏ:

1-Əgər cəbirə yaranın ətrafını adi qaydadan artıq örtmüş olsa və onun götürülməsi mümkün olmasa, cəbirə dəstəmazı almaq vacibdir və ehtiyat vacibə görə təyəmmüm də etmək lazımdır.⁴

2-Vəzifəsinin cəbirə dəstəmazı, yoxsa təyəmmüm olduğunu bilməyən bir şəxs vacib ehtiyata görə hər ikisini etməlidir.⁵

3-Əgər cəbirə üzün hər yerini, yaxud əllərdən birinin hər yerini örtmüş olsa, cəbirə dəstəmazı kifayətdir.⁶

4-Əlinin içində və barmaqlarında cəbirəsi olan, dəstəmaz vaxtı onun üstünə yaş əllə çəkən bir şəxs başına və ayaqlarına da həmin rütubətlə məsh edə bilər, həmçinin dəstəmazın başqa üzvlərindən də rütubət götürə bilər.⁷

5-Əgər üzə və əllərdə bir neçə cəbirə olsa, onların arası yuyulmalıdır. Əgər cəbirələr başda, yaxud ayaqların üstündə olsa onların arasına məsh edilməlidir. Cəbirə olan yerlərdə isə cəbirə göstərişlərinə əməl edilməlidir.⁸

Hansı işlər üçün dəstəmaz alınmalıdır

1-Namaz qılmaq üçün (meyyit namazından başqa);

2-Kəbənin vacib təvafını yerinə yetirmək üçün;

3-Bədənin hər hansı bir yerini Qurana, yaxud Allahın adına toxundurmaq üçün;⁹

Bir neçə məsələ

1-Əgər namaz, yaxud vacib təvaf dəstəmaz olmadan yerinə yetirilsə batildir;

2-Dəstəmazı olmayan bir şəxs bədəninin hər hansı bir yerini aşağıdakı şeylərə vura bilməz:

* Quranın yazısı; lakin onun tərcüməsinin eybi yoxdur;

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:324 və 325

² Yəni orada

* Ayətullah Xamenei: Ehtiyat budur ki, əgər onun üzərinə yaş əllə çəkməyin zərəri yoxdursa, yaş əli onun üzərinə çəksinlər.

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:326

* Ayətullah Xamenei: Əgər dəstəmaz məhəlli yara olsa və onun üzərinə yaş əllə çəkmək mümkün olmasa dəstəmaz əvəzinə təyəmmüm etmək lazımdır. Lakin yaranın üstünə bir parça qoyub, onun üstünə əl çəkə bilərsə, ehtiyat odur ki, təyəmmümdən əlavə belə bir məshlə dəstəmaz da alsın.

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:335

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:343

⁶ Tovzihul məsil, məsələ:330

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:332

⁸ "Tovzihul-məsail", məsələ:334

⁹ "Tovzihul-məsail", məsələ:316

- * Hansı dildə yazılmasından asılı olmayaraq Allahın adı: Allah; Xuda,
- * Peyğəmbər (s.)-in adı (vacib ehtiyata görə);
- * İmamların (ə) adları (ehtiyat vacibə görə);
- * Həzrət Zəhra (ə.s)-in adı (ehtiyat vacibə görə).¹
- 3-Aşağıdakı işlər üçün dəstəmaz almaq müstəhəbdir:
 - * Məscidə və imamların hərəminə getmək üçün;
 - * Quran oxumaq üçün;
 - * Quranı yanında (üstündə) gəzdirmək üçün;
 - * Bədənin hər hansı bir yerini Quranın cildinə, yaxud haşiyəsinə toxundurmaq üçün;
 - * Qəbiristan əhlinin ziyarəti üçün.²

Dəstəmaz necə batil olur?

- 1-İnsandan bövl, ǧait, yaxud mədə yelinin xaric olması;
- 2-Qulağın eşitmədiyi və gözün görmədiyi dərəcədə olan yuxu;
- 3-Əqli aradan aparən şeylər, məsələn dəlilik, məstlik, bihuşluq;
- 4-Qadınların istihazəsi;
- 5-Qüslə səbəb olan şeylər, o cümlədən cənabət və məssi-meyyit kimi.³

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:317 və 319

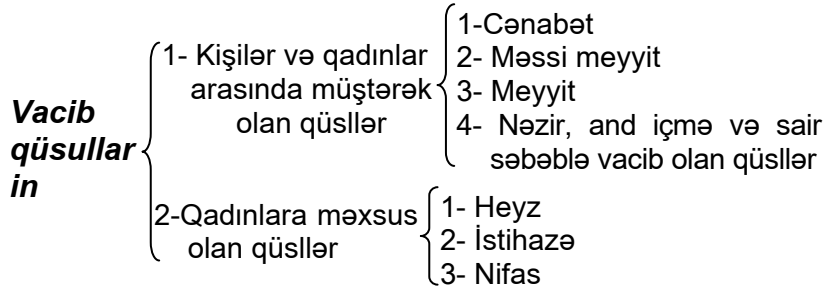
² "Tovzihul-məsail", məsələ:322

* Ayətullah Xamenei: Müstəhəbdir ki, insan hər bir halda dəstəmazlı olsun; xüsusilə məscidə, şəriif qəbirlərə daxil olmaq, Qur'an tilavət etmək üçün, eləcə də yatmaq istədiyi və başqa vaxtlarda dəstəmazlı olması müstəhəbdir.

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:323

QÜSL

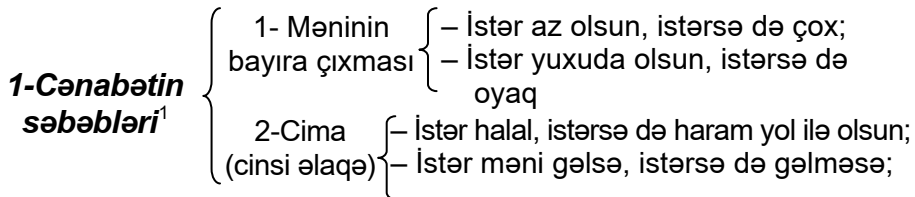
Bəzi vaxtlar namaz üçün (dəstəmazala yerinə yetirilməli olan hər bir iş üçün) qüsl etmək lazım gəlir. Yəni Allahın əmrinə itaət etmək üçün bədənə hər bir yeri yuyulmalıdır. İndi isə qüslun harada vacib olması və onun necə alınmasını bəyan edirik:

Qüslün tərifi və qismlərini bəyan etdikdən sonra vacib qüsulların hər birinə aid olan məsələləri araşdırırıq.

CƏNABƏT QÜSLÜ

1- İnsan necə cünub olur?

2- Əgər məni öz yerindən hərəkət etsə, lakin çölə gəlməse cənabətə səbəb olmaz.¹

3- Məninin xaric olduğunu bilən, yaxud xaric olan mayenin məni olduğunu bilən şəxs cünubdur və qüsl etməlidir.²

4- Bir şəxs özündən xaric olan mayenin məni olub-olmamasını bilməse, bu yaşlıq məninin əlamətlərinə malik olduqda cünubdur və bu haldan başqa hallarda cənabət hökmünə malik deyildir.³

5- Məninin əlamətləri:⁴

* Şəhvətlə çölə gəlsin;

* Təzyiqlə və sıçrayışla gəlsin;

* Çölə gəldikdən sonra bədən sütləşsin.

Buna əsasən bir nəfərdən bir su xaric olsa və o, onun məni olub-olmamasını bilməse, sayılan işarələrin hamısına malik olsa cünubdur, əks halda cünub olmur. Hətta əgər bu əlamətlərdən biri mövcud olmasa belə. Qadın və xəstə şəxslər bu hökmdən istisnadır, onlarda bir nişanə – yəni məninin şəhvətlə çölə gəlməsi kifayətdir.

6- Müstəhəbdir ki, insan məni çölə gəldikdən sonra bövl etsin. Əgər bövl etməse və qüsuldan sonra məni, yoxsa başqa bir rütubət olduğunu bilmədiyi bir rütubət xaric olsa məni hökmündədir.⁵

¹ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.36, məsələ:1

² "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.136; "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.378

³ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.136; "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.378

⁴ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.136; "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.378

⁵ "Tovzihul-məsail", 348-ci məsələ

CÜNUB ŞƏXSƏ HARAM OLAN ŞEYLƏR¹

* Bədənin hər hansı bir yerini Quranın yazılarına, Allahın adına və vacib ehtiyata görə peyğəmbərlərin, imamların və həzreti Zəhranın (ə) adına vurmaq.

* Hətta bir qapısından daxil olub, digər qapısından çıxmaqla olsa belə, "Məscidul-həram"a və "Peyğəmbər" (s) məscidinə getmək.

* Sair məscidlərdə dayanmaq.

* Hətta məscidin çöl tərəfindən olsa belə bir şeyi məscidin içərisinə qoymaq.

* Vacib səcdəsi olan surələri oxumaq, hətta onun bir hərfi olsa belə.²

* İmamların (əleyhimus-salam) hərəmində dayanmaq (ehtiyat vacibə görə).

Quranın səcdə olan surələri³

* 34-cü surə – "Səcdə" surəsi;

* 41-ci surə – "Fussilət" surəsi;

* 53-cü surə – "Nəcm" surəsi;

* 96-cı surə – "Ələq" surəsi;

3-Əgər cünub olan şəxs məscidin bir qapısından daxil olub digər qapısından çıxsın (arada dayanmadan keçsə), eybi yoxdur. Amma "Məscidul-həram" və "Məscidun-Nəbi"də məscidin içindən keçmək də caiz deyil.⁴

4-Əgər bir şəxs öz evində (həmçinin müəssisədə, yaxud idarədə) müəyyən bir yeri namaz üçün qərar versə, məscid hökmünə malik deyil.⁵

¹ "Təhrirul-vəsilə", 1-ci cild, səh.38 və 39

² * Ayətullah Xamenei: *Səcdə ayələrini tilavət etmək.*

³ "Təhrirul-vəsilə", 1-ci cild, səh.38 və 39

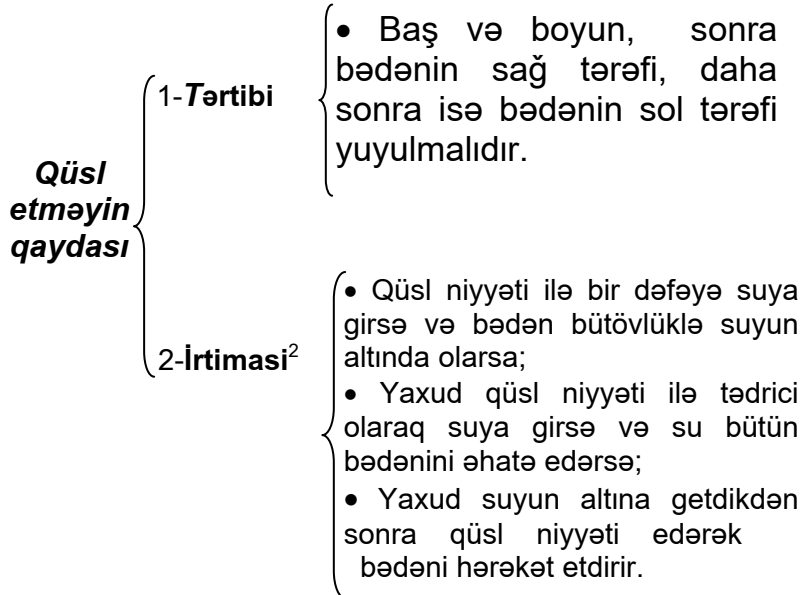
⁴ "Təhrirul-vəsilə", 1-ci cild, səh.38 və 39

⁵ "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.288, məsələ:3

Qüslun yerinə yetirilməsi

Qüsldə bədənə hər yeri, baş və boyun yuyulmalıdır, istər cənabət qüslu kimi vacib qüsl olsun, istərsə də cümə qüslu kimi müstəhəbb qüsl olsun. Başqa sözlə desək bütün qüsullarda yeganə fərq niyyətdədir.

QÜSL AŞAĞIDAKI TƏRTİBLƏ YERİNƏ YETİRİLMƏLİDİR

İzah:

Qüslu iki cür yerinə yetirmək olar: tərtibi və irtimasi. Tərtibi qüsulda əvvəlcə baş və boyun, ondan sonra bədənə sağ yarısı, sonra isə sol yarısı yuyulur.

İrtimasi qüsulda isə bədənə hamısı bir dəfəyə suda qərar tutur. Deməli o vaxt irtimasi qüsl etmək olar ki, bədənə hamısını onun altına aparmaq qədərində su olsun.

Qüslun düzgün olmasının şərtləri

1-Dəstəməzin səhih olmasında deyilən bütün şərtlər, qüslun da səhih olmasında şərtədir. Yalnız muvalat istisna olunur. Həmçinin bədənə yuxarıdan aşağı yuyulması da şərt deyildir.¹

2-Üzərində bir neçə vacib qüslu olan şəxs onların hamısının niyyəti ilə bir qüsl edə bilər.

3-Cənabət qüslu almış olan şəxs namaz üçün dəstəmaz almamalıdır. Lakin başqa qüsullarla namaz qılmaq olmaz və dəstəmaz alınmalıdır.²

4-İrtimasi qüslə bədənə hər yeri pak olmalıdır, lakin tərtibi qüslə bədənə hamısının eyni zamanda pak olması vacib deyil və əgər üç hissədən hər birini qüsl verməzdən qabaq paklasa kifayətdir.³

5-Cəbirə qüslu eynilə cəbirə dəstəməzi kimidir, lakin vacib ehtiyata görə onu tərtiblə yerinə yetirmək lazımdır.⁴

6-Vacib oruc tutan şəxs oruc olduğu halda irtimasi qüsl edə bilməz. Çünki oruc tutan şəxs başının hər yerini suya sala bilməz. Lakin əgər unutmazlıq üzündən irtimasi qüsl etsə, səhihdir.⁵

7-Qüslə bədənə hər bir yerinin əl ilə yuyulması vacib deyil. Belə ki, qüsl niyyəti ilə su bədənə hər yerinə çatsa kifayətdir.⁶

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:380

² "Tovzihul-məsail", məsələ:391

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:372

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:339

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:371

⁶ "İstifta", 1-ci cild, səh.56, 117-ci sual

Məssi-meyyit qüslu

1-Əgər bir şəxs bədənin hər hansı bir yerini ölmüş və soyumuş, qüslu verilməmiş bir meyyitin bədəninə vursa məssi-meyyit qüslu etməlidir.¹

2-Aşağıdakı hallarda insanın bədəninin ölüyə dəyməsi qüslə səbəb olmaz:

*Müharibə meydanında şəhid olan şəxsə; bu şərtlə ki, müharibə meydanında can vermiş olsun.

*Bədəni isti olan, hələ soyumamış ölü.

*Qüslü verilmiş ölü.²

3-Məssi-meyyit qüslunu eyni ilə cənabət qüslu kimi yerinə yetirmək lazımdır, lakin məssi-meyyit qüslu edən şəxs namaz qılmaq istəsə, dəstəmaz almalıdır.³

Meyyit qüslu

1-Mömin şəxs dünyadan getdikdə, ona qüsl verib kəfəne bükmək, namaz qılıb sonra dəfn etmək bütün mükəlləflərə vacibdir. Əgər bir neçə nəfər bu işi yerinə yetirsə, başqalarının üzərindən götürülür.⁴

2-Meyyitə üç qüsl verilməsi vacibdir:

Birincisi: Sidr qatılmış su ilə;

İkincisi: Kafur qatılmış su ilə;

Üçüncüsü: Xalis su ilə;⁵

3-Meyyit qüslu cənabət qüslu kimidir. Vacib ehtiyat odur ki, tərtibi qüsl mümkün oluncaya qədər ona irtimasi qüsl verilməsin.

QADINLARA MƏXSUS OLAN QÜSULLAR

Heyz, nifas, istihazə.

1-Qadının doğuş zamanı gördüyü qan nifas qanı adlanır.⁶

2-Qadının aylıq adəti günlərində gördüyü qan heyz adlanır.⁷

3-Qadın heyz, yaxud nifas qanından pak olduğu zaman namaz və paklıqla şərtlənən sair işlər üçün qüsl etməlidir.⁸

4-Qadının gördüyü qanlardan biri də istihazədir və onun bəzi hallarında namaz və təharətə ehtiyacı olan sair ibadətlər üçün qüsl edilməlidir.⁹

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:521

² "Təhrirul-vəsilə", 1-ci cild, səh.63; "Tovzihul-məsail", məsələ:522 və 526; "İstiftaat", səh.179

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:530

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:542

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:550

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:508

⁷ "Tovzihul-məsail", səh.55

⁸ "Tovzihul-məsail", məsələ:446 və 515

⁹ "Tovzihul-məsail", məsələ:395 və 396

TƏYƏMMÜM

(DƏSTƏMAZ VƏ QÜSL ƏVƏZİNƏ OLAN TƏYƏMMÜM)

Aşağıdakı hallarda dəstəmaz və qüsl əvəzinə təyəmmüm etmək lazımdır:

- 1-Su tapılmazsa, yaxud onu əldə etmək mümkün olmazsa;
- 2-Suyun insana zərəri olsa (məsələn sudan istifadə etdikdə onda müəyyən xəstəlik yaranacaqs);
- 3-Əgər suyu dəstəmaz və ya qüsl üçün işlədəcəyi təqdirdə özü, həyat yoldaşı, yaxud övladları, yaxud dostu-tanışı, yaxud onunla əlaqədar başqa şəxslər susuzluqdan öləcəklərsə, yaxud xəstələnəcəklərsə; həmçinin canının qorunması vacib olan bir şəxs su verilməyəcəyi təqdirdə tələf olması gözlənilən qədər susuz olsa, hətta ixtiyarında olan heyvan olsa belə (suyu ona verməlidir və təyəmmüm etməlidir);
- 4-İnsanın bədən, yaxud paltarı necis olsa, su da onu paklamaqdan artıq olmasa, başqa paltarı da olmasa;
- 5-Qüsl etmək, yaxud dəstəmaz almaq üçün vaxtı olmasa;

Necə təyəmmüm edək?

TƏYƏMMÜMÜN ƏMƏLLƏRİ

- 1-İki əlin içini birlikdə təyəmmümün səhih olduğu şeylərə vurmaq;
 - 2-Hər iki əli birlikdə alının bütövünə və onun iki tərəfinə – tük bitən yerdən qaşların üstünə və burunun yuxarisına qədər çəkmək;
 - 3-Sol əlin içini bütünlüklə sağ əlin üstünə çəkmək;
 - 4-Sağ əlin içini bütünlüklə sol əlin üstünə çəkmək;
- Təyəmmümün bütün işləri təyəmmüm qəsdilə və Allahın göstərişinə itaət etmək məqsədi ilə olmalı, eləcə də qüsl, yoxsa dəstəmaz əvəzində edilməsi məlum edilməlidir.

Təyəmmüm etməyin səhih olduğu şeylər

- * Torpaq;
- * Qum;
- * Müxtəlif daşlar, o cümlədən qara daş, mərmər daş, gəc daşı (bişməmişdən qabaq), əhəng daşı (bişirilməmişdən qabaq).
- * Bişmiş palçıq: kərpic və kuzə kimi.

Bir neçə məsələ

- 1-Dəstəmaz əvəzinə alınan təyəmmümün, qüsl əvəzinə alınan təyəmmümlə heç bir fərqi yoxdur, yalnız niyyətdə fərqlənir.
- 2-Dəstəmaz əvəzinə təyəmmüm edən bir şəxs üçün dəstəmazı batil edən işlərdən qarşıya çıxsa təyəmmümü batil olur.
- 3-Qüsl əvəzinə təyəmmüm edən bir şəxs üçün qüsl yaradan səbəblərdən biri, o cümlədən cənabət, yaxud məssi-meyyit kimi işlər qarşıya çıxsa, təyəmmümü batil olur.
- 4-Təyəmmüm o halda səhih ola bilər ki, dəstəmaz ala bilməsin, yaxud qüsl edə bilməsin. Buna əsasən əgər heç bir üzrü olmadan təyəmmüm etsə, səhih deyildir. Əgər üzrü olsa və aradan qalxs, məsələn su tapmadığına görə təyəmmüm etmişsə, sonradan su tapılsa, təyəmmümü batil olur.
- 5-Əgər cənabət qüslu əvəzinə təyəmmüm edərsə, namaz üçün dəstəmaz alması lazım deyil. Lakin əgər başqa qüsullar əvəzinə təyəmmüm etmişsə, təyəmmümlə namaz qıla bilməz, namaz üçün dəstəmaz almalıdır. Əgər dəstəmaz ala bilməsə, dəstəmaz əvəzinə daha başqa bir təyəmmüm etməlidir.

Təyəmmümün səhih olması şərtləri:

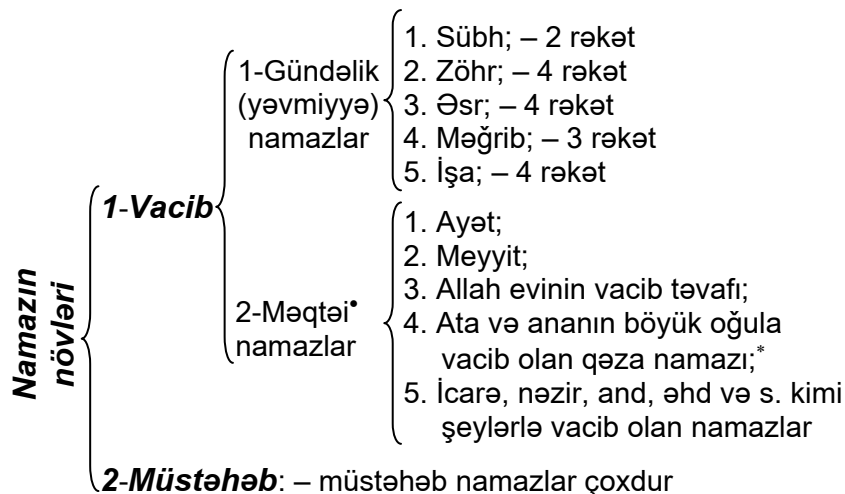
- * Təyəmmüm üzvləri, yəni alın və əllər pak olmalıdır.
- * Alın və əllərin üstü yuxarıdan aşağıya doğru məsh edilməlidir.
- * Üzərinə təyəmmüm edilən şeylər pak və mübah olmalıdır.
- * Tərtibə riayət edilməlidir.
- * Muvalata riayət edilməlidir.
- * Əl ilə alın arasında, həmçinin əlin içi ilə arxası arasında məsh edərkən bir şey fasilə salmamalıdır.¹

¹ "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.495; "Tovzihul-məsail", məsələ:692, 694, 704 və 706

NAMAZIN VAXTI

Təharət məsələlərini öyrəndikdən sonra namazı qılmaq üçün hazırlaşırıq.

Namazın məsələləri və hökmləri ilə tanış olmaq üçün əvvəlcə qeyd etmək lazımdır ki, namaz ya vacibdir, ya da müstəhəbb. Vacib namazlar da iki qismdir: Onların bəziləri gündəlik vəzifədir və gecə-gündüz ərzində xüsusi vaxtlarda yerinə yetirilməlidir. Onlardan bəziləri isə bəzi vaxtlar müəyyən hadisələr səbəbi ilə vacib olur və gündəlik proqram deyildir. Vacib namazlarla tanış olmaq üçün aşağıdakı cədvələ diqqət yetirin.

GÜNDƏLİK NAMAZLARIN VAXTLARI

Gündəlik namazlar beşdir və onların məcmusu on yeddi rəkətdən ibarətdir.

Sübh namazı: iki rəkət;

Zöhr namazı: dörd rəkət;

Əsr namazı: dörd rəkət;

Məğrib namazı: üç rəkət;

İsha namazı: dörd rəkət;

Gündəlik namazlarla əlaqədar qarşıya çıxan ilk sual budur ki, bu namazlar hansı vaxtda qılınmalıdır.

Sübh namazının vaxtı – sübh namazından gün çıxan vaxta qədər;

Zöhr və əsr namazlarının vaxtı – şəri zöhrdən məğribə qədər;¹

Məğrib və İsha namazının vaxtı – məğribdən gecə yarısına qədər.²

İzah:

Sübh azanın vaxtı

Sübh azanına yaxın vaxtlarda günçıxan tərəfdən bir ağartı əmələ gəlib yuxarı doğru hərəkət edir, buna “birinci fəcr” deyilir. Bu ağılıq yayıldığı zaman ikinci fəcr və sübh namazının ilk vaxtı olur.³

Zöhr

Əgər taxta parçasını, yaxud başqa bir şeyi şaquli istiqamətdə yerə batırısaq, onun kölgəsi özünün ən az miqdarına çatıb sonra artmağa başladığı vaxt **şəri zöhr** və zöhr namazının ilk vaxtı olur.⁴

¹ * Ayətullah Xamenei: *Əsr namazının axır vaxtı günəşin qüruba endiyi vaxta qədərdir.* (“İstiftaat”ın müntəxəbatı, 22-ci sual)

² “Tovzihul-məsail”, məsələ: 731 və 736

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ: 731

⁴ “Tovzihul-məsail”, məsələ: 729

Məğrib

Gün batdıqdan sonra məşriq tərəfdən yaranan qırmızılıq aradan getdiyi zaman məğrib olur.¹

Gecə yarısı

Əgər günəşin batdığı vaxt ilə səhər azanı arasında olan zaman fasiləsini iki yerə bölsək, onun yarısı gecə yarısı və işə namazının axır vaxtı sayılır.²

Namaz vaxtlarının hökmləri

1-Gündəlik namazlardan başqa namazların xüsusi vaxtları yoxdur, onların qılınması, hansı səbəblə vacib olubsa, o zamana bağlıdır.

Məsələn: Ayət namazı zəlzələ baş verməsi, gün və ay tutulması, yaxud müəyyən hadisələr zamanı, meyyit namazı müsəlman bir şəxsin dünyadan getdiyi zaman vacib olur. Bunların hər biri öz yerində geniş şəkildə bəyan ediləcəkdir.

2-Əgər namazın hamısı vaxtından əvvəl qılınarsa, yəni qəsdən namazı onun şəri vaxtından əvvəl başlasalar batildir.³

Əgər namaz öz vaxtında qılınarsa, şəriət istilahında ona "əda" namazı deyilir.

Əgər namaz vaxtı keçəndən sonra qılınarsa, şəriət istilahında "qəza" namazı adlanır.

3-İnsanın namazı vaxtın əvvəlində qılması müstəhəbdir. Əvvəl vaxta nə qədər yaxın olsa, bir o qədər yaxşıdır. Amma onun təxirə salınması müəyyən səbəblərə görə, məsələn gözləyib namazı camaat ilə qılmaq istəsə, bu istisna olunur.⁴

4-Əgər namazın vaxtı az olsa və onun müstəhəbb əməllərini yerinə yetirəcəyi təqdirdə namazın bir hissəsi qəzaya gedəcəksə, onun müstəhəbbələrini tərk etmək lazımdır. Məsələn əgər qunut tutacağı surətdə vaxt keçəcəksə, qunut tutmamalıdır.⁵

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:735

² "Tovzihul-məsail", məsələ:740; Ehtiyat vacib budur ki, işə namazı üçün mətnə qeyd olunduğu kimi və gecə namazı üçün gününaxan vaxta qədər hesab olunsun. ("Tovzihul-məsail", məsələ:739)

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:744

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:751

⁵ "Tovzihul-məsail", 747

QİBLƏ, GEYİM

1-Məkkədə yerləşən və Məscidul-həramda qərarlaşan Kəbə evi qiblədir.

2-Məkkədən kənarda, ondan uzaqda olan şəxs “üzü qibləyə dayanıb namaz qılır” - deyilə biləcək qədər üzü qibləyə dayansa, kifayətdir.¹

Namazda bədənəni örtmək

Namaza başlamazdan əvvəl diqqət yetirilməli olan məsələlərdən biri də geyim məsələsidir. İndi geyimin miqdarını və onun şərtlərini bəyan edirik.

Geyimin miqdarı:

1-Kişilərdə: gərək övrətlərini örtünsünlər, daha yaxşı olar ki, göbəkdan dizə qədər örtünsünlər.

2-Qadınlar: Bütün bədənələrini örtməlidirlər, yalnız aşağıdakı yerlərdən başqa:

* Əlləri – biləyə qədər;

* Ayaqları – topuğa qədər;

* Üzünün dəstəməzdə yuyulduğu miqdarı;²

3-Qadınlar üçün əllərini, ayaqlarını və üzlərini əvvəlki məsələdə deyilən qədər örtmələri namazda vacib deyil. Ama onun örtülməsinin də eybi yoxdur.³

4-Namaz qılanın paltarı aşağıdakı şərtlərə malik olmalıdır:

* Pak olmalıdır (nəcis olmamalıdır);

* Mübah olmalıdır (qəsbi olmamalıdır);

* Murdar olmuş heyvanın, məsələn islam şəriətinə uyğun olaraq kəsilməyə heyvanın hissələrindən olmamalıdır. Hətta qayış və papaq belə;

* Əti haram olan heyvandan olmamalıdır. Məsələn pələng, yaxud donuz dərisindən hazırlanmamalıdır;

* Namaz qılan kişidirsə, onun paltarı xalis ipəkdən və qızılla toxunulan olmamalıdır;

Yuxarıdakı şəraitdə ən çox insanların qarşısına çıxması mümkün olan birinci şərtir. Çünki qəsbi və murdarın cinsindən olan paltarla namaz qılan çox nadir hallarda olur. Buna görə də birinci şərtin izahına başlayırıq.

Qeyd olunmalıdır ki, paltardan əlavə namaz qılanın bədənəni də pak olmalıdır.

AŞAĞIDAKI HALLARDA NƏCİS BƏDƏN, YAXUD PALTARLA NAMAZ QILMAQ BATİLDİR:

* Qəsdən nəcis paltarla, yaxud bədənə namaz qılsa, yəni bədən və ya paltarının nəcis olduğunu bilib-bilə həmin halda namaz qılsa.⁴

* Məsələni öyrənməkdə səhlənkarlıq etsə və məsələni bilmədiyinə görə nəcis paltar və libasla namaz qılmış olsa.⁵

* Bədən və ya paltarın nəcis olduğunu bilirmiş, lakin namaz vaxtı bunu unutmuş və onunla namaz qılmışsa.⁶

AŞAĞIDAKI HALLARDA NƏCİS PALTAR VƏ YA LİBASLA NAMAZ QILDIQDA SƏHİHDİR

* Bədənin, yaxud paltarın nəcis olmasını bilməsə və namazdan sonra başa düşsə;⁷

* Bədəninə olan yara vasitəsilə bədəni, yaxud paltarı nəcis olsa və onu suya çəkmək, yaxud dəyişmək çətin olsa;⁸

* Namaz qılanın paltarı və ya bədəni nəcis qana bulaşmış olsa, lakin onun həcmi dirhəmdən

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:776

² “Tovzihul-məsail”, məsələ:788 və 789

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:789

⁴ “Tovzihul-məsail”, məsələ:799

⁵ “Tovzihul-məsail”, məsələ:800

⁶ “Tovzihul-məsail”, məsələ:803

⁷ “Tovzihul-məsail”, məsələ:802

⁸ “Tovzihul-məsail”, məsələ:848

azdırsa;¹

* Nəcis paltar və ya bədənə namaz qılmağa məcbur olsa. Məsələn onu paklamağa suyu olmasa;

Bir neçə məsələ:

Əgər namaz qılanın əlcək, corab kimi kiçik paltarları nəcis olsa, yaxud kiçik nəcis dəsmal onun cibində olsa, amma o, murdar olmuş heyvanın hissələrindən, yaxud əti haram olan heyvanlardan olmasa işkalı yoxdur.²

2-Namazda əba və ağ paltar geyinmək, paltarların ən yaxşısını geymək, gözəl ətirdən istifadə etmək, əqiq üzük taxmaq müstəhəbdir.³

3-Qara, çirkli və dar paltar, üstündə şəkil olan paltarı geymək və paltarın namaz üstündə düymələrin açıq olması məkrühdür.⁴

¹ Bir dirhəm təqribən iki riyallıq sikkə qədərindədir.

² Yəni orada

³ Yəni orada

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:865

Namaz qılanın yeri, AZAN VƏ İQAMƏ

İnsanın namaz qıldığı yer aşağıdakı şərtlərə malik olmalıdır:

- * Mübah olmalıdır (qəsbi olmamalıdır);
- * Hərəkətsiz olmalıdır (hərəkətdə olan avtomobil kimi olmamalıdır);
- * Onun qiyam, rüku və səcdələrini səhih şəkildə yerinə yetirmək üçün dar və onun tavanı alçaq olmamalıdır.
- * Səcdə halında alnını qoyduğu yer pak olmalıdır.
- * Namaz qılanın yer nəcisdirsə, namaz qılanın bədənini, yaxud paltarına sirayət edə biləcək tərzdə rütubətli olmamalıdır.
- * Alnını qoyduğu yer (səcdə halında) dizlərinin yerindən və ehtiyat vacibə görə ayağının barmaqlarının yerindən dörd bağlı barmaq alçaq və ya uca olmamalıdır.¹

Namaz qılanın yerinin hökmləri

- 1-Qəsbi yerdə (məsələn ev sahibinin icazəsi olmadan daxil olduğu evdə) namaz qılmaq batildir.²
- 2-Çarəsizlik halında hərəkət edən şeyin üzərində, məsələn qatarda və təyyarədə, eləcə də tavanı alçaq, yaxud yeri dar (səngər kimi) və kələ-kötür olan yerlərdə namaz qılmağın eybi yoxdur.³
- 3-İnsan ədəb qaydalarına riayət edərək Peyğəmbərin (s) və imamların (ə) qəbirlərinin qabağında (arxası o qəbrə tərəf) namaz qılmamalıdır.⁴
- 4-İnsanın namazı məsciddə qılması müstəhəbdir və islamda bu məsələ barəsində çoxlu tövsiyələr edilmişdir.⁵
- 5-Məsciddə çox hazır olmaq və namaz qılmanın əhəmiyyəti barədə:
 - Məsciddə çox getmək müstəhəbdir;
 - Çox namaz qılanı olmayan məsciddə getmək müstəhəbdir;
 - Məscidin qonşularının üzürlü səbəbi olmasa, məsciddən başqa yerdə namaz qılmamalı;
 - Müstəhəbdir ki, insan məsciddə getməyən şəxs ilə: Yemək yeməsin, işlərində onunla məşvərət etməsin, onun qonşusu olmasın, ondan qız alıb qız verməsin.⁶

NAMAZ ÜÇÜN HAZIRLIQ

Dəstəmaz, qüsl, təyəmmüm, namazın vaxtı, geyimi və məkanı öyrəndikdən sonra indi də namaz qılmanı öyrənməyə başlayaq.

AZAN VƏ İQAMƏ

1-Namaz qılan şəxs, gündəlik namazlardan qabaq əvvəlcə azanı, ondan sonra iqaməni deyib sonra namaza başlaması müstəhəbidir.⁷

AZAN:

Allahu əkbər (4 dəfə).
 Əşhədu əl-la ilahə illəllah (2 dəfə).
 Əşhədu ən-nə Muhəmmədən Rəsuləllah (2 dəfə).
 Əşhədu ən-nə Əliyyən vəliyyullah (2 dəfə).
 Həyyə ələs-səlat (2 dəfə).
 Həyyə ələl-fələh (2 dəfə).

¹ "Tovzihul-məsail", namaz qılanın yeri

² "Tovzihul-məsail", məsələ:866

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:880

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:884

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:893

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:896 və 897

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:918 və 926

Həyyə əla xəyri-əməl (2 dəfə).

Allahu əkbər (2 dəfə).

La ilahə illəl-lah (2 dəfə).

İQAMƏ:

Allahu əkbər (2 dəfə).

Əşhədu əl-la ilahə illəllah (2 dəfə).

Əşhədu ən-nə Muhəmmədən Rəsuləllah (2 dəfə).

Əşhədu ən-nə Əliyyən vəliyyullah (2 dəfə).

Həyyə ələs-səlat (2 dəfə).

Həyyə ələl-fəlah (2 dəfə).

Həyyə əla xəyri-əməl (2 dəfə).

Qəd qaməti-səlat (2 dəfə).

Allahu əkbər (2 dəfə).

La ilahə illəl-lah (1 dəfə).

2-«Əşhədu ən-nə Əliyyən vəliyyullah» cümləsi azan və iqamənin tərkib hissəsi deyildir. Lakin - «Əşhədu ən-nə Muhəmmədən rəsulullah» cümləsindən sonra Allaha yaxınlaşmaq qəsdilə deyilsin.

AZAN VƏ İQAMƏNİN HÖKMLƏRİ:

1-Azan və iqamə namaz vaxtı daxil olduqdan sonra deyilməlidir. Əgər ondan əvvəl deyilsə, batildir.¹

2-İqamə azandan sonra deyilməlidir, əgər ondan əvvəl deyilsə, səhih olmaz.²

3-Azan və iqamənin cümlələri arasında çox fasilə salınmamalıdır. Əgər onların arasında adi normadan artıq fasilə salınsa, yenidən (əvvəldən) deyilməlidir.³

4-Əgər camaat namazı üçün azan və iqamə deyilmiş olsa, o camaatla namaz qılan şəxs öz namazları üçün azan və iqamə deməməlidir.⁴

5-Müstəhəbb namazlarda azan və iqamə yoxdur.⁵

6-Övladın dünyaya gəldiyi ilk gündə onun sağ qulağına azan, sol qulağına isə iqamə deyilməsi müstəhəbdir.⁶

7-Azan demək üçün təyin olunan şəxsin ədalətli, vaxtı tanıyan və səsinin uca olması müstəhəbdir.⁷

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:935

² "Tovzihul-məsail", məsələ:931

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:920

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:923

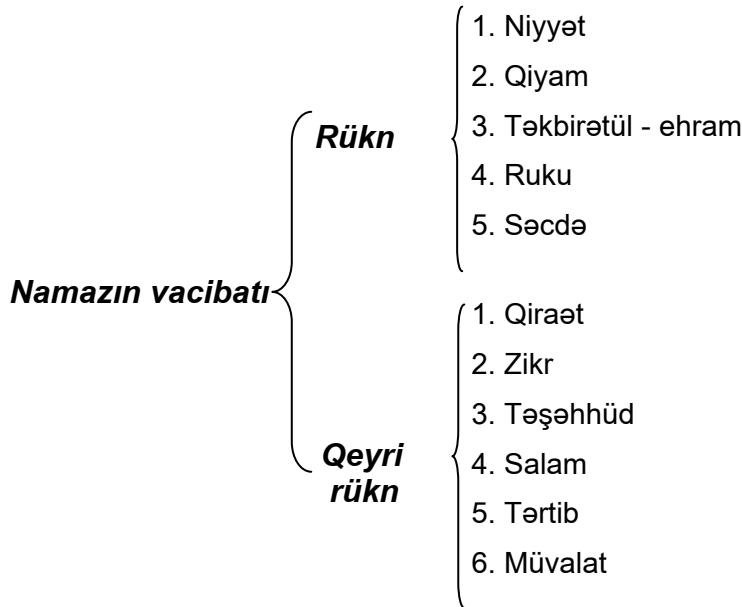
⁵ "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.601

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:917

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:941

NAMAZIN VACİBATI

- 1-Namaz “Əllahu əkbər” deməklə başlanır və “Salam”la sona çatır;
- 2-Namazda yerinə yetirilən işlər ya vacibdir, ya da müstəhəbb;
- 3-Namazın vacibəti 11 şeydir, onlardan bəziləri rükn, bəziləri isə qeyri-rükndür;

Rükn ilə qeyri rükn arasındakı fərq

Namazın rüknləri onun əsas hissələri sayılır. Belə ki, onlardan biri yerinə yetirilməsə, yaxud artırılrsa, hətta unutmaq üzündən olsa belə namaz batildir.

Namazın digər vaciblərinin yerinə yetirilməsi vacib olmasına baxmayaraq, unutqanlıq üzündən azaldılrsa, yaxud artırılrsa, namaz batil deyil.¹

Namazın vacibətinin hökmləri

Niyyət

1-Namaz qılan şəxs namazın əvvəlindən axırına qədər namaz qıldığını bilməli və onu Allahın əmrini yerinə yetirmək üçün etməlidir.²

2-Niyyətin dillə deyilməsi vacib deyildir, lakin dillə deyilsə də eybi yoxdur.³

3-Namaz hər növ riyakarlıqdan və özünü göstərməkdən uzaq olmalıdır. Yəni namazı yalnız Allahın əmrini yerinə yetirmək üçün qılmaq lazımdır. Belə ki, namazın hamısı, yaxud bir qismi Allahdan başqası üçün olsa batildir.⁴

Təkbirətül-ehram

Əvvəldə qeyd olunduğu kimi namaz “Əllahu əkbər” deməklə başlanır, buna təkbirətül-ehram deyilir. Çünki məhz bu təkbiri deməklə namazdan əvvəl caiz olan işlər, məsələn yemək, içmək, gülmək, ağlamaq namaz qılan şəxsə haram olur.

Təkbirətül ehramın vacibəti

- 1-Ərəbcə düzgün deyilməlidir;
- 2-“Əllahu əkbər” deyən zaman bədən hərəkətsiz olmalıdır;

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:942

² Yəni orada

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:943

⁴ “Tovzihul-məsail”, məsələ:946 və 947

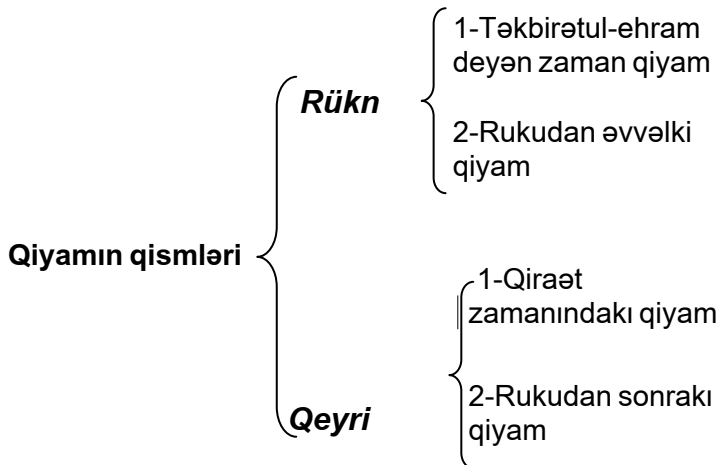
3-Təkbirətul-ehram elə deyilməlidir ki, əgər heç bir maneə olmazsa özü eşitsin, yəni çox ahəstə deməsin;

4-Vacib ehtiyata əsasən həmin təkbiri ondan qabaq deyilən sözə birləşdirməsin;¹

Müstəhəbdir ki, təkbirətul-ehram deyən zaman, eləcə də namaz arasındakı sair təkbirləri deyən zaman əllər qulağın dibinə qaldırılsın.²

Qiyam

Qiyam – ayaq üstə dayanmağa deyilir, bu iş bəzi hallarda namazın rüknüdür və onun tərk edilməsi namazı batil edir. Lakin ayaq üstə namaz qıla bilməyən şəxslərin vəzifəsi gələcək məsələlərdə qeyd olunacaqdır.

Qiyamın hökmləri

1-Təkbirətul-ehramdan əvvəl və onu dedikdən sonra təkbirətul-ehramın qiyam halında deyilməsinə yəqin olacağı qədər ayaq üstə dayanmaq vacibdir.³

2-Rukudan əvvəlki qiyam o deməkdir ki, ayaq üstə dayandıqdan sonra rükuya getsin. Deməli əgər rükunu unudaraq qiraətdən sonra səhvən səcdəyə getsə və səcdəyə çatmazdan əvvəl xatırlasa tam ayaq üstə dayanmalı, sonra rükuya getməli, daha sonra səcdələri yerinə yetirməlidir.⁴

3-Ayaq üstə olarkən aşağıdakı işlərdən çəkinmək lazımdır:

- * Bədəni hərəkət etdirmək;
- * Hər hansı tərəfə əyilmək;
- * Bir yerə, yaxud bir şeyə söykənmək;
- * Ayaqları çox aralı qoymaq;
- * Ayaqları yerdən qaldırmaq;⁵

4-Namaz qılan şəxs qiyam halında hər iki ayağını yerə qoymalıdır. Lakin bədənənin ağırlığının hər iki ayaq üstündə (bərabər şəkildə) olması vacib deyil, əgər ağırlığı birinin üstünə düşsə də işkalı yoxdur.⁶

5-Heç bir vəch ilə ayaq üstə namaz qıla bilməyən şəxs oturmağa və üzü qibləyə namaz qılmalıdır. Əgər oturan halda da namaz qıla bilməsə, uzanan halda qılmalıdır.⁷

6-Rukudan sonra tam qalxıb düzəlmək, sonra səcdəyə getmək vacibdir. Əgər bu qiyam qəsdən tərk edilərsə, namaz batildir.⁸

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:948, 949, 951 və 952

² "Tovzihul-məsail", məsələ:955

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:959

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:960

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:961, 963 və 964

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:963

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:970 və 971

⁸ "Təhrirul-vəsail", 1-ci cild, səh.162, məsələ:1; "Ürvətül-vüsqa", 1-ci cild, səh.665, məsələ:4

NAMAZIN VACİBATI

Qiraət

Gündəlik vacib namazların birinci və ikinci rəkətində əvvəlcə həmd, ondan sonra bütöv bir surə oxunmalıdır.¹ Üçüncü və dördüncü rəkətlərində isə ya tək cə həmd surəsi, ya da üç dəfə təsbihatiərbəə oxunmalıdır. Əgər bir dəfə də oxunsa kifayətdir.²

Həmd (Fatihə) surəsi

Bismillahir-rəhmanir-rəhim

«Əl-həmdü lil-lahi rəbbil ələmin. Ərrəhmanir-rəhim. Maliki yəvmid-din. İyyakə nə-budu və iyyakə nəstəin. İhdinəs-siratəl mustəqim. Siratəl-ləzinə ən-əmtə əleyhim. Ğeyril məğzubi əleyhim vələz-zallin».

Birinci və ikinci rəkətində Həmdən sonra bütöv başqa bir surə oxunmalıdır. Məsələn: Tövhid surəsi.

Tövhid (İxlas) surəsi

Bismillahir-rəhmanir-rəhim

«Qul huvəl-lahu əhəd. Allahus-səməd. Ləm yəlid və ləm yuləd. Və ləm yəkul-ləhu kufuvən əhəd».

Namazın üçüncü və dördüncü rəkətlərində isə ya tək cə həmd surəsi, ya da üç dəfə təsbihatiərbəə oxunmalıdır. Əgər bir dəfə də oxunsa kifayətdir.

Təsbihatiərbəə:

“Subhanəllahi vəlhəmdü lillahi vəla ilahə illəllahu vəllahu əkbər.”

Qiraətin hökmləri

1-Namazın üçüncü və dördüncü rəkətinin qiraəti astadan oxunmalıdır. Lakin birinci və ikinci rəkətlərdə həmd surənin hökmü aşağıdakı kimidir:³

Namaz	Namaz qılan	Hökm
Zöhr və əsr	Kişi ⁴ və qadın qadın	Astadan qılmalıdır
Məğrib, işa və sübh	Kişi	Ucadan qılmalıdır
	Qadın	Əgər naməhrəm onun səsinə eşitməsə ucadan qıla bilər, lakin əgər eşidərsə, ehtiyat vacibə görə astadan qılmalıdır.

2-Əgər namazı ucadan qılmalı olduğu yerdə qəsdən astadan, yaxud astadan qılmalı olduğu yerdə qəsdən ucadan qılarsa, namaz batildir. Amma əgər unutqanlıq, yaxud məsələni bilməməzlik üzündən

¹ Tozihüül məsail, məsələ:978

² “Tovzihul-məsail”, məsələ:1005

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:992, 994 və 1007

⁴ Kişi üçün deyilən hökmlər oğlanlara da aiddir.

olsa səhihdir.¹

3-Əgər həmd-surəni oxuyarkən səhv etdiyini anlayarsa (məsələn ucadan qılmalı olduğu yerdə astadan qıldığını bilsə), qıldığı hissələri yenidən oxuması lazım deyil.²

4-İnsan namazı öyrənməli, onu səhv qılmamalıdır. Ümumiyyətlə səhih şəkildə öyrənmə bilməyən şəxs necə bacarırsa o cür də qılmalıdır. Müstəhəbb ehtiyat budur ki, namazı camaatla qılsın.³

5-Əgər insan bir kəlməni səhih hesab edir, məsələn təşəhhüddəki “əbduhu” kəlməsini “əbdəhu” olduğunu hesab edir və namazda da belə oxuyurdusa, sonra səhv oxuduğunu bilsə namazı yenidən qılması lazım deyil.⁴

6-Aşağıdakı hallarda namaz qılan şəxs birinci və ikinci rəkətdə surəni oxumamalı yalnız “Həmd” ilə kifayətlənməlidir:

a) Namazın vaxtı az olsa;

b) Surəni oxumamağa məcbur olsa, məsələn surəni oxuyacağı təqdirdə oğru, yaxud yırtıcı heyvan, yaxud başqa bir şey ona xəsarət vuracaqsas;⁵

7-Vaxtın azlığı şəraitində təsbihəti ərbəəni bir dəfə demək lazımdır.⁶

Qiraətin bəzi müstəhəbbələri

1-Birinci rəkətdə “Həmd”dən qabaq “Əuzu billahi minəş-şəytanir-rəcim” demək;

2-Zöhr və əsr namazının birinci və ikinci rəkətlərində “Bismillahir-rəhmanir-rəhim”i ucadan demək;

3-Həmd-surəni (ayələrini) bir-birindən fasiləli demək və hər bir ayənin axırında vəqf etmək, yəni onun axırını sonrakı ayənin əvvəlinə birləşdirməmək;

4-Həmd və surəni oxuyan zaman onun mənalarına diqqət yetirmək;

5-Bütün namazların birinci rəkətində “İnna ənzəlna”, ikinci rəkətində isə “Qul huvəllahu əhəd” surəsini oxumaq.⁷

Zikr

Rüku və səcdənin vaciblərindən biri zikr, yəni “Subhanəllah”, yaxud “Əllahu əkbər” kimi zikrləri deməkdir. Bunun əlavə şərti sonradan qeyd olunacaq.

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:995

² Yəni orada

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:997

⁴ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1001

⁵ “Tovzihul-məsail”, məsələ:979

⁶ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1006

⁷ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1007 və 1008

NAMAZIN VACİBATI

Ruku

1-Namaz qılan şəxs hər rəkətdə, qiraətdən sonra əllərini dizinə qoya biləcək qədər əyilməlidir. Bu əmələ ruku deyilir.¹

- Rukunun vacibəti**
- *Yuxarıda deyilən miqdarda əyilmək*
 - *Zikr*
 - *Rukunun** zikrini deyərəkən bədənin aram olması*
 - *Rukudan sonra qalxıb dayanmaq*
 - *Rukudan sonra bədənin aram olması*

Rukunun zikri

Rukuda hər hansı zikr deyilsə kifayətdir, lakin vacib ehtiyat budur ki, üç dəfə “Subhənəllah”, ya bir dəfə “Subhanə rəbbiəl-əzimi və bihəmdih”dən az olmasın.²

Rukuda bədənin aram olması

1-Rukuda vacib zikr deyilən zaman bədən aram olmalıdır.³

2-Əgər ruku miqdarına əyilməzdən və bədəni aram olmazdan qabaq qəsdən rukunun zikrini desə, namazı batildir.⁴

3-Əgər vacib zikrin tamam olmasından qabaq qəsdən rukudan qalxsə, namazı batildir.⁵

Rukudan sonra qalxmaq və bədənin hərəkətsiz olması

Rukunun zikri tamam olduqdan sonra qalxmaq və bədən hərəkətsiz, aram olduqdan sonra səcdəyə getmək lazımdır. Əgər qalxmazdan əvvəl, yaxud bədən aramlaşmamışdan qabaq qəsdən səcdəyə getsə namazı batildir.⁶

Adi qaydada ruku edə bilməyən şəxsin vəzifəsi

1-Tam ruku miqdarında əyilə bilməyən bir şəxs bacardığı qədər əyilməlidir;

2-Ümumiyyətlə əyilə bilməyən şəxs, oturan halda ruku etməlidir;

3-Oturan halda ruku edə bilməyən şəxs ayaq üstə namaz qılmalı və ruku üçün başı ilə işarə etməlidir.⁷

Rukunun bəzi müstəhəbləri

1-Rukunun zikrini 3, 5, 7, hətta daha artıq təkrarlamaq müstəhəbdir;

2-Rukuya getməzdən əvvəl düz dayandığı halda təkbir deməsi müstəhəbdir;

3-Ruku halında iki ayaqların arasına (yerə) baxmaq müstəhəbdir;

4-Rukunun zikrindən əvvəl, yaxud sonra salavat göndərmək müstəhəbdir;

5-Rukudan sonra ayağa qalxıb bədən aram olduqdan sonra “Səmiəllahu limən həmidəh” demək müstəhəbdir.⁸

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1022

² “Tovzihul-məsail”, məsələ:1028

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1030

⁴ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1032

⁵ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1033

⁶ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1040

⁷ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1037

⁸ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1043

Səcdələr

1-Namaz qılan şəxs müstəhəbb və vacib namazlarının hər rəkətində iki səcdəni yerinə yetirməlidir.¹

2-Səcdə belədir ki, namaz qılan şəxs alnını, iki əlinin içini, dizlərini və ayağının baş barmaqlarının ucunu torpağa qoysun.

SƏCDƏNİN VACİBATI

- 1-Bədənin (yuxarda qeyd olunan) yeddi üzvünü yerə qoymaq;
- 2-Zikr demək;
- 3-Səcdənin zikrini deyən halda bədənin hərəkətsiz olması;
- 4-İki səcdənin arasında qalxıb oturmaq və bədənin aram olması;
- 5-Zikr deyən zaman yeddi üzvün yerdə olması;
- 6-Səcdə yerlərinin bir səviyyədə olması (alçaq-uca olmaması);
- 7-Alnı səcdə etməyin səhih olduğu şeylərin üstünə qoymaq;
- 8-Alnın, üzərinə qoyulan şeyin pak olması;
- 9-İki səcdə arasında muvalat (fasilə salmamaq);

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1045

SƏCDƏNİN VACİBATI

Zikr:

Səcdədə hər hansı zikr deyilsə kifayətdir, lakin vacib ehtiyat budur ki, zikrin miqdarı üç dəfə “Subhanəllah”dan, yaxud bir dəfə “Subhanə rəbbiəl-əla və bihəmdih”dən az olmasın.¹

HƏRƏKƏTSİZLİK

1-Səcdədə vacib zikrlər deyilən zaman bədən hərəkətsiz olmalıdır.²

2-Əgər alnı torpağa çatmazdan və bədəni sakitləşməzdən əvvəl qəsdən zikri desə namaz batildir. Əgər unutkanlıq üzündən olarsa, yenidən bədən aram olduğu halda zikr deməlidir.³

BAŞI SƏCDƏDƏN QALDIRMAQ

1-Birinci səcdənin zikri qurtardıqdan sonra qalxıb oturmaq, bədən sakit olduqdan sonra ikinci dəfə səcdəyə getmək lazımdır.⁴

2-Əgər zikr tamam olmazdan qabaq qəsdən başını səcdədən götürsə, namazı batildir.⁵

YEDDİ ÜZVÜN YERDƏ OLMASI

1-Əgər səcdənin zikrini deyən vaxt yeddi üzvdən birini qəsdən yerdən qaldırsa, namaz batildir. Amma zikr demədiyi bir zamanda alından başqa digər üzvləri yerdən götürsə və yenidən qoysa eybi yoxdur.⁶

2-Əgər ayağın baş barmağı ilə birlikdə başqa barmaqlarını da yerə qoysa eybi yoxdur.⁷

SƏCDƏ ÜZVLƏRİNİN EYNİ SƏVİYYƏDƏ OLMASI

1-Namaz qılanın alnının yeri dizlərinin yerindən dörd bağlı barmaqdan artıq uca və ya alçaq olmamalıdır.⁸

2-Ehtiyat vacibə görə namaz qılanın alnının yeri ayaq barmaqlarının qoyulduğu yerdən də dörd bağlı barmaqdan artıq alçaq və ya hündür olmamalıdır.⁹

Alnı üzərinə səcdə edilməsi səhih olan şeylərin üstünə qoymaq:

1-Səcdədə alnı torpağa, yaxud torpaqdan göyərək yeməli və geyməli olmayan şeylərə qoymaq lazımdır.¹⁰

2-Üzərinə səcdə edilməsi səhih olan şeylərin bəzi nümunələri:

- * Torpaq;
- * Daş
- * Qum;
- * Bişmiş palçıq;
- * Gəc;
- * Taxta;
- * Çəmənlik;

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1049

² “Tovzihul-məsail”, məsələ:1050

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1051 və 1052

⁴ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1056

⁵ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1052

⁶ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1054

⁷ “Təhrirul-vəsail”, 1-ci cild, səh.173, məsələ:2; “Ürvətül-vüsqa”, 1-ci cild, səh.676, məsələ:7

⁸ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1057

⁹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1057

¹⁰ * Ayətullah Xamenei: *Səmənt və mozaikin üzərinə də səcdə etməyin eybi yoxdur.* (səh.148, 298-ci məsələ)
“Tovzihul-məsail”, məsələ:1076

SƏCDƏNİN HÖKMLƏRİ

- 1-Mədəndən çıxarılan qızıl, gümüş, əqiq və firuzə kimi şeylərə səcdə etmək səhih deyildir.¹
- 2-Allahdan başqası üçün səcdə etmək haramdır.²
- 3-Yerdən göyərək heyvanların yemi olan ot və saman kimi şeylərə səcdə etmək səhihdir.³
- 4-Pambiq və sair kimi şeylərdən hazırlansa belə kağıza səcdə etmək səhihdir.⁴
- 5-Səcdə etmək üçün hər şeydən yaxşı həzrəti Seyyidüş-şühəda (ə)-in türbəti, ondan sonra isə aşağıdakı tərtiblərdir:
 - * Torpaq;
 - * Daş;
 - * Bitki.⁵
- 6-Əgər birinci səcdədə möhür alına yapışsa və möhürü götürüb yerə qoymadan yenidən həmin halda səcdəyə getsə namaz batildir.⁶

Adi qaydada səcdə edə bilməyən şəxsin vəzifəsi

- 1-Alnını səcdəyə çatdırma bilməyən bir şəxs bacardığı qədər əyilməli və möhürü balış kimi uca bir şeyin üzərinə qoyub səcdə etməlidir. Lakin əllərinin içi, dizləri və ayağının baş barmaqlarını adi qaydada yerə qoymalıdır.⁷
- 2-Əgər əyilə bilmirsə səcdə üçün oturmalı və başı ilə işarə etməlidir.⁸ Amma vacib ehtiyata görə möhrünü yuxarı qaldırmalı və alnını onun üzərinə qoymalıdır.

Səcdənin bəzi müstəhəbb əməlləri

- 1-Aşağıdakı hallarda təkbir demək müstəhəbdir:
 - * Rükudan sonra və birinci səcdədən əvvəl;
 - * Birinci səcdədən sonra oturub bədəni hərəkətsiz olan vaxtda;
 - * İkinci səcdədən əvvəl, oturduğu halda və bədənin hərəkətsiz olduğu zaman;
 - * İkinci səcdədən sonra;
- 2-Səcdələri uzatmaq müstəhəbdir.
- 3-Birinci səcdədən sonra bədən hərəkətsiz olduğu zaman “Əstəğfirullahə Rəbbi və ətubu iləyh” demək müstəhəbdir;
- 4-Səcdələrdə salavat çevirmək müstəhəbdir;⁹

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1076

² “Tovzihul-məsail”, məsələ:1090

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1078

⁴ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1082

⁵ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1083

⁶ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1086

⁷ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1068

⁸ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1069

⁹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1091

NAMAZIN VACİBATININ HÖKMLƏRİ

Quranın vacib səcdələri

1-Quranın dörd surəsində səcdə ayəsi vardır, belə ki, insan əgər o ayəni oxusa, yaxud başqası oxuyan zaman ona qulaq assa, o ayə tamam olduqdan sonra dərhal səcdə etməlidir.¹

2-Quranın vacib səcdəsi olan surələr aşağıdakılardır:

- 1-32-ci surə – “Səcdə” surəsinin 15-ci ayəsi;
- 2-41-ci surə – “Fussilət” surəsinin 37-ci ayəsi;
- 3-53-cü surə – “Nəcm” surəsinin axırıncı ayəsi;
- 4-96-cı surə – “Ələq” surəsinin axırıncı ayəsi;²

3-Əgər bu səcdəni unutsa, hər vaxt yadına düşsə, gerek səcdə etsin.³

4-Əgər səcdə ayəsini maqnitafon lentindən eşitsə, səcdə etməsi vacib deyil.⁴

5-Əgər səcdə ayəsinin mikrofondan, yaxud televizordan və ya radiodan eşitsə, əgər insanın səsinə çatdırırsa və lent yazısından istifadə olunmursa, yəni səsin efirə buraxıldığı zaman bir şəxs ayəni oxuyursa və bununla da onun səsinə başqa yerə çatdırırsa, səcdə etmək vacibdir.⁵

6-Bu ayələr üçün səcdə edilən zaman alnı yeyilən və geyilən şeylərin üstünə qoyub səcdə etmək olmaz, lakin səcdənin sair şərtlərini riayət etmək vacib deyil.⁶

7-Bu səcdədə zikr demək vacib deyil, müstəhəbdir.⁷

8-Təşəhhüd

-Vacib namazların ikinci rəkətində və axırıncı rəkətində ikinci səcdədən sonra oturub bədən hərəkətsiz olduğu zaman təşəhhüd, yəni aşağıdakı kəlmələr deyilməlidir.⁸

“Əşhədu əlla ilahə illəllah, vəhdəhu la şəriəkə ləh, və əşhədu ənnə Muhəmmədən əbduhu və rəsuluh. Əllahummə səlli əla Muhəmmədin və ali Muhəmməd”

9-Salam

1-Hər namazın axırıncı rəkətində təşəhhüddən sonra salam demək və namazı sona çatdırmaq lazımdır.

2-Namazın vacib miqdarı aşağıdakı iki cümlədir:

- * *Əssəlamu ələyna və əla ibadillahissalihin;*
- * *Əssəlamu ələykum və rəhmətullahi və bərəkətuh;*⁹

3-Bu iki salamdan əvvəl aşağıdakı cümləni demək müstəhəbdir:

- * *Əssəlamu ələykə əyyuhən-Nəbiyyu və rəhmətullahi və bərəkətuh.*

Və yaxşı olar ki, hər üçünü də desin.¹⁰

10-Tərtib

Namaz bu tərtiblə (ardıcılıqla) qılınmalıdır: Təkbirətul-ehram, qiraət, ruku, səcdə, ikinci rəkətdə səcdədən sonra təşəhhüd oxumaq və axırıncı rəkətdə təşəhhüddən sonra salam vermək;

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1093

² “Tovzihul-məsail”, məsələ:1093

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1093

⁴ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1096

⁵ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1096

⁶ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1097

⁷ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1099

⁸ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1100

⁹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1105

¹⁰ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1105

11-Muvalat

1-Muvalat dedikdə namazın hissələrinin bir-birinin ardınca yerinə yetirilməsi və onların arasında fasilə salınmaması nəzərdə tutulur.

2-Əgər namazın hissələri arasında “namaz qılır” deyilməyəcək qədər fasilə salınsa, namazı batildir.¹

3-Ruku və səcdələri uzatmaq və böyük surələr oxumaq muvalatı pozmur.²

Qunut:

1-Namazın ikinci rəkətindəki həmd və surədən sonra və rukudan əvvəl qunut tutmaq, yəni əlləri qaldırıb üzün qarşısında saxlamaq və zikr və ya dua etmək müstəhəbdir.³

2-Qunutda hər bir zikr, hətta bir dəfə “subhanəllah” deyilsə belə kifayətdir. Aşağıdakı duanı da oxumaq olar:

“Rəbbəna atina fiddunya həsənətən və fil-axirəti həsənətən və qina əzabənnar.”⁴

Namazın təqibəti

Namaz bəhsində təqibat dedikdə, namazın salamından sonra zikr, dua və Quran oxumaq nəzərdə tutulur.

1-Yaxşı olar ki, insan təqibat halında üzü qibləyə olsun;

2-Təqibatın ərəbcə olması vacib deyil, lakin yaxşı olar ki, dua kitablarında göstəriş verilən şeylər oxunsun;

3-Həzrəti Zəhra (ə)-ın təsbihini demək, yəni 34 dəfə “Əllahu əkbər”, 33 dəfə “Əlhəmdü lillah”, 33 dəfə “Subhanəllah” demək müstəhəbdir.⁵

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1114

² “Tovzihul-məsail”, məsələ:1116

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1117

⁴ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1118

⁵ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1122

NAMAZI BATİL EDƏN ŞEYLƏR

Namaz qılan şəxsə, təkbirətul-ehramı deyib namaza başladığı zamandan onun axırına qədər bəzi işlər haramdır ki, əgər namazda onların birini yerinə yetirsə, namazı batildir. Namazı batil edən şeylər aşağıdakılardır:

- * Yemək və içmək;
- * Danışmaq;
- * Gülmək;
- * Ağlamaq;
- * Üzü qiblədən çevirmək;
- * Namazın rüknunu azaldıb-artırmaq;
- * Namazın surət və formasını pozmaq;

NAMAZI BATİL EDƏN ŞEYLƏRİN HÖKMLƏRİ

- **Danışmaq:**

1-Əgər namaz qılan şəxs qəsdən bir söz deyərək onunla müəyyən bir mənanı çatdırmaq istəsə namazı batildir.¹

2-Əgər qəsdən iki, yaxud daha artıq hərfi olan bir kəlməni desə, hətta onunla bir mənanı çatdırmaq məqsədi olmasa belə, ehtiyat vacibə görə namazını yenidən qılmalıdır.²

3-Namaz halında bir kəsə salam vermək olmaz, lakin əgər bir şəxs namaz qılana salam versə, onun cavabını vermək vacibdir və bu zaman "salam" kəlməsi qabaqda deyilməlidir. Məsələn "əssəlamu əleykə", yaxud "əssəlamu əleykum" deməlidir, amma "əleykuməs-salam" deyə bilməz.³

- **Gülmək və ağlamaq:**

1-Əgər namaz qılan şəxs qəsdən uca səsle gülsə namazı batildir.

2-Təbəssüm və gülümsəmək namazı batil etmir.

3-Əgər namaz qılan şəxs dünya işləri üçün səsle qəsdən ağlasa namazı batildir.

4-Səssiz ağlamaq, Allahın qorxusundan və yaxud axirət üçün ağlamaq, hətta səsle olsa belə namazı batil etmir.⁴

- **Üzü qiblədən çevirmək:**

1-Əgər namaz halında qəsdən "üzü qibləyədir" deyilməyəcək şəkildə üzünü çevirsə, namazı batildir.

2-Əgər səhvən üzünün hər tərəfini sağa, yaxud sola çevirsə, ehtiyat vacib budur ki, namazı yenidən qılsın. Lakin əgər qiblənin sağ və sol tərəfinə çatmasa səhihdir.⁵

- **Namazın formasını pozmaq:**

1-Əgər namaz əsnasında namazın formasını pozan bir iş görsə, məsələn əl çalsa, havaya tullansa və sair kimi işlər görsə, hətta unutmaq üzündən olsa belə namazı batildir.⁶

2-Əgər namaz əsnasında "namaz qılmır" deyiləcək qədər sakit qalsa, namazı batildir.⁷

3-Vacib namazı başlamaq (pozmaq) haramdır. Amma aşağıdakı məcburiyyət və çarəsizlik halları istisna olunur:

- * Canın hifz olunması üçün;

¹ "Tovzihul-məsail", səh.154

² "Tovzihul-məsail", səh 154

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1137

⁴ "Tovzihul-məsail", səh.156

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:1131

⁶ "Tovzihul-məsail", səh.156

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:1152

- * Malın hifz olunması üçün;
- * Maddi və fiziki zərərin qarşısını almaq;
- 4-Aşağıdakı şərtlərlə camaatın borcunu vermək üçün namazı pozmağın eybi yoxdur.
- * Borclu öz borcunu istəyir;
- * Namazın vaxtı çox az deyil, yəni borcunu qaytardıqdan sonra namazı vaxtında qıla bilər;
- * Namaz əsnasında borcunu qaytara bilmirsə;¹
- 5-Çox əhəmiyyəti olmayan mal üçün namazı pozmaq məkrumdur.²

Namazda məkrul olan şeylər

- 1-Gözləri yummaq;
- 2-Barmaqlar və əllərlə oynamaq;
- 3-Həmd, yaxud surə oxuyarkən, yaxud zikr deyərəkən bir kəsin sözünü eşitmək üçün sükut etmək;
- 4-Xüzu və xüşunu aradan aparan hər bir iş görmək;
- 5-Başı azacıq miqdarda sağa və ya sola döndərmək (çox miqdarda döndərmək namazı batil edir);³

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1159, 1161

² "Tovzihul-məsail", məsələ:1162

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1157

AZAN, İQAMƏ, VƏ NAMAZIN TƏRCÜMƏSİ

Allahu əkbər

Allah böyükdür.

Əşhədu əl-la ilahə illəllah

Şəhadət verirəm ki, Allahdan başqa bir məbud yoxdur.

Əşhədu ən-nə Muhəmmədən Rəsuləllah

Şəhadət verirəm ki, Muhəmməd (s) Allahın Rəsuludur.

Əşhədu ən-nə Əliyəni əmirəl-momininə vəliyyullah

Şəhadət verirəm ki, həqiqətən Əli (ə) möminlərin əmiri və Allahın vəlisidir.

Həyyə ələs-səlat

Tələsin namaza

Həyyə ələl-fələh

Tələsin səadətə tərəf

Həyyə əla xəyri-əməl

Tələsin xeyir əmələ tərəf

Qəd qaməti-səlat

Namaz bərpa olur

Allahu əkbər

Allah böyükdür.

La ilahə illəl-lah

Allahdan başqa məbud yoxdur

NAMAZIN TƏRCÜMƏSİ

Təkbirətul-ehram:

Allahu əkbər

Allah hər kəsdən və hər şeydən böyükdür.

Həmd (Fatihə) surəsi:

Bismillahir-rəhmanir-rəhim

Mərhəmətli, rəhmli Allahın adı ilə!

Əl-həmdü lil-lahi rəbbil ələmin.

Həmd (şükür və tərif) olsun Allaha - ələmlərin Rəbbinə,

Ərrəhmanir-rəhim.

(Bu dünyada hamıya) mərhəmətli, (axirətdə isə ancaq mö'minlərə) rəhmli olana,

Maliki yəvmid-din.

Haqq-Hesab (qiyamət) gününün sahibinə!

İyyakə nə-budu və iyyakə nəstəin.

Biz yalnız Sənə ibadət edirik və yalnız Səndən kömək diləyirik!

İhdinəs-siratəl mustəqim.

Bizi doğru (düz) yola yönəlt!

Siratəl-ləzinə ən-əmtə ələyhim.

Ne'mət verdiyin kəslərin yoluna!

Ğəyri məğzubi ələyhim vələz-zallin.

Qəzəbə düşər olmuşların və (haqdan) azmışların (yoluna) yox!

Tövhid (İxlas) surəsi

Bismillahir-rəhmanir-rəhim

Mərhəmətli, rəhmli Allahın adı ilə!

Qul huvəl-lahu əhəd.

(Ya Peyğəmbər!) de: "(Mənim Rəbbim olan) O Allah birdir (heç bir şəriki yoxdur);

Allahus-səməd.

Allah (heç kəsə, heç nəyə) möhtac deyildir!

Ləm yəlid və ləm yuləd.

O, nə doğmuş, nə də doğulmuşdur!

Və ləm yəkul-ləhu kufuvən əhəd.

Onun heç bir tayı-bərabəri (bənzəri) də yoxdur!

Rukunun zikri:

«Subhanə rəbbiəl əzimi və bihəmdihi»

Öz böyük Allahıma sitayiş edirəm və pak və münəzzəh sanıram.

Səcdənin zikri:

«Subhanə rəbbiəl əla və bihəmdihi»

Öz uca və əzəmətli Allahıma sitayiş edirəm və pak və münəzzəh sanıram.

Təsbihatiərbəə:

“Subhanəllahi vəlhəmdü lillahi və la ilahə illəllahu vəllahu əkbər.”

Allah pak və münəzzəhdür, sitayiş ona məxsusdur, yaradan Allahdan başqa tanrı yoxdur, Allah hər şeydən böyükdür.

Təşəhhüd:

Əşhədu əlla ilahə illəllah,

Şəhadət verirəm ki, Allahdan başqa bir məbud yoxdur.

Vəhdəhu la şərikə ləh,

O, təkdir və heç bir şəriki yoxdur.

Və əşhədu ənnə Muhəmmədən əbduhu və rəsuluh.

Və şəhadət verirəm ki, Muhəmməd Allahın quludur və elçisidir.

Əllahummə səlli əla Muhəmmədin və ali Muhəmməd

Allahım Muhəmmədə və onun ailəsinə salam salavat göndər.

Salam:

Əssəlamu ələykə əyyuhən-Nəbiyyu və rəhmətullahi və bərəkətu.

Allahın salamı, rəhmət və bərəkəti üzərinə olsun Ya Peyğəmbər!

Əssəlamu ələyna və əla ibadillahissalihin;

Allahın salamı bizə (namaz qılanlara) və Allahın saleh bəndələrinə olsun!

Əssəlamu ələykum və rəhmətullahi və bərəkətu;

Allahın salamı sizə və rəhmət və bərəkəti üzərinizə olsun!

NAMAZIN ŞƏKKİYYATI

Bəzən namaz qılan şəxs namazın hissələrini yerinə yetirib-yetirməməkdə şəkk edə bilər. Məsələn təşəhhüdü oxuyub-oxumamasında, bir səcdə, yoxsa iki səcdə etdiyində şəkk edir, bəzən isə qıldığı namazın neçə rəkət olduğunda şəkk edir, məsələn üçüncü, yaxud dördüncü rəkət olduğunu bilmir.

Namazda şəkk ilə əlaqədar xüsusi hökmlər vardır. Onun bütün təfərrüatı ilə qeyd olunması bu kitabın həcminə sığmaz, lakin şəkk qismlərini və onların hər birinin hökmünü qısa şəkildə bəyan edirik.

NAMAZIN ŞƏKKİYYATININ QISMLƏRİ¹

Namazın hissələrində şəkk

a) Əgər namazın hissələrinin birinin yerinə yetirilməsində şəkk etsə, yəni o hissəni yerinə yetirdiyini, yoxsa yetirmədiyini bilməsə, əgər sonrakı hissəyə daxil olmayıbsa, yəni hələ o hissənin məhəlli keçməyibsə onu yerinə yetirməlidir. Lakin sonrakı hissəyə daxil olduqdan sonra şəkk yaransa, yəni onun məhəlli keçdikdən sonra şəkk etsə, belə şəkkə etina olunmur və namazı davam etdirir, namazı da səhihdir.

b) Əgər namazın bir hissəsinin düzgün olub-olmamasında şəkk etsə, yəni yerinə yetirdiyi hissənin səhih olduğunu, yoxsa səhih olmadığını bilməsə bu halda şəkkinə etina etmir. Yəni o hissənin səhih olduğunu əsas tutur və namazı davam etdirir, namazı da səhihdir.

2-Rəkətlərin sayında şəkk:²

1-Əgər sübh namazı kimi iki rəkətli, yaxud məğrib namazı kimi üç rəkətli namazın rəkətlərin sayında şəkk edirsə, batildir;

2-Əgər bir, yaxud daha artıq rəkətdə şəkk etsə namazı batildir;

3-Əgər namaz əsnasında neçə rəkət qıldığını bilməsə namazı batildir;

*** Etina olunmamalı şəklər:³**

1-Müstəhəbb namazlar;

2-Camaat namazında (bunun izahı gələcəkdir);

3-Namazın salamından sonra; əgər namaz qurtardıqdan sonra rəkətlərin, yaxud hissələrin barəsində şəkk yaransa, namazı yenidən qılmaq lazım deyil;

4-Namazın vaxtı keçəndən sonra; əgər namazın vaxtı keçəndən sonra namazı qılıb-qılmaması barədə şəkk etsə, onu qılmaq lazım deyil;

¹ "Təhrirul-vəsilə", 1-ci cild, səh.98, 99 və 200

² Namazın rəkətlərinin sayında başqa hallar da vardır, amma bu kimi halların irəli gəlməsi çox az olduğundan onları qeyd etmirik. Bu məsələ ilə əlaqədar "Tovzihul-məsail" risaləsinin 1165-1200-cü məsələlərinə müraciət edə bilərsiniz.

³ "Tovzihul-məsail", səh.168

4 RƏKƏTLİ NAMAZLARIN RƏKƏTLƏRİ SAYINDAKI ŞƏKK¹

Şəkk	Qiyam halında	Rukuda	Rukudan sonra	Səcdədə	Səcdələrdən sonra, oturan halda	Namaz səhih olan hallarda namaz qılanın vəzifəsi
2 ilə 3 arasında	batıl	batıl	batıl	batıl	səhih	Bənani üçə qoyub bir rəkət də qılır, namazın salamından sonra ya bir rəkət ayaq üstə, ya da iki rəkət oturan halda ehtiyat namazı qılır.
2 ilə 4 arasında	batıl	batıl	batıl	batıl	səhih	Bənani dördə qoyub namazı tamamlayır, namazdan sonra ayaq üstə iki rəkət ehtiyat namazı qılır.
3 ilə 4 arasında	səhih	səhih	səhih	səhih	səhih	Bənani dördə qoyub namazı tamamlayır, namazdan sonra ya bir rəkət ayaq üstə, ya da iki rəkət oturan halda ehtiyat namazı qılır.
4 ilə 5 arasında	səhih	batıl	batıl	batıl	səhih	Əgər şəkk qiyam halında irəli gəlibsə, rüku etmədən oturub namazı tamamlayır, bir rəkət ayaq üstə, yaxud iki rəkət oturan halda ehtiyat namazı qılır. Əgər şəkk oturan halda qarşıya çıxsə, bənani dördə qoyub namazı tamamlayır, namazdan sonra bir cüt səcdəyi-səhv edir.

Qeydlər

1-Namazda qılanın və ya yerinə yetirilən hər şey namazın hissəsidir.

2-Əgər namaz qılan şəxs namazın bir hissəsinin qılıb-qılmadığında şəkk etsə, məsələn ikinci səcdəni yerinə yetirib-yetirmədiyini bilməsə bu halda sonrakı hissəyə daxil olmayıbsa, o hissəni yerinə yetirməlidir. Amma əgər sonrakı hissəyə daxil olubsa öz şəkkinə etina etməməlidir.

Deməli, əgər oturan halda və təşəhhüdə başlamadığı bir zaman bir səcdə, yoxsa iki səcdə etməsində şəkk etsə, daha bir səcdə etməlidir. Amma təşəhhüd əsnasında, yaxud ayağa qalxdıqdan sonra şəkk etsə, səcdəni etməsi lazım deyil və namazı davam etdirməlidir, namazı da səhihdir.

3-Namazın hər hansı bir hissəsinə yerinə yetirdikdən sonra, məsələn "Həmd"i oxuduqdan, yaxud onun bir kəlməsini dedikdən sonra düzgün yerinə yetirib-yetirmədiyində şəkk etsə öz şəkkinə etina etməməlidir və həmin hissəni yenidən oxuması lazım deyil. Namazı davam etdirməlidir və səhihdir.

4-Rəkətdə şəkk, yəni namaz əsnasında qılınmış rəkətlərin sayında şəkk etsə, məsələn təsbihəti oxuyan zaman üçüncü, yoxsa dördüncü rəkət olduğunu bilməsə.

5-Əgər müstəhəbb namazların rəkətlərinin sayında şəkk etsə, bənani ikiye qoyur, çünki vitr namazından başqa bütün müstəhəbb namazlar iki rəkətlidir. Deməli əgər bir ilə iki, yaxud iki ilə ondan artıq rəkətlər arasında şəkk yaransa, bənani ikiye qoyur və namazı səhihdir.

6-Camaat namazında əgər imam camaat şəkk etsə, lakin məmum şəkk etməsə və misal üçün "Allahu əkbər" deməklə imamı başa salsa, imam camaat öz şəkkinə etina etməməlidir (həmçinin əgər məmum şəkk etsə, lakin imam şəkkdə olmasa, imam necə namaz qılırsa o da həmin cür qılmalıdır və namazı səhihdir).

7-Əgər namazı batıl edən şəklərdən biri qarşıya çıxsə, bir az fikirləşməlidir: əgər bir şey yadına düşməsə və şəkk olduğu kimi qalsa, namazı pozsun və təkrarən yenidən qılsın.

Ehtiyat namazı

1-Ehtiyat namazı vacib olan hallarda, məsələn üçlə dörd arasındakı şəkkdə namazın salamından sonra onun formasını pozmadan, namazı batıl edən bir işləri görmədən ayağa qalxmaq, azan və iqamə demədən təkbir demək və ehtiyat namazı qılmaq lazımdır.

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1199; "Ürvətül-vüsqa", 2-ci cild, səh.20, məsələ:3

Ehtiyat namazının sair namazlarla fərqi

- * Onun niyyəti dildə deyilməməlidir;
- * Surəsi və qunutu yoxdur (iki rəkətli olsa belə);
- * Həmd ahəstə səslə oxunmalıdır (vacib ehtiyata görə);

2-Əgər bir rəkət ehtiyat namazı vacib olsa, səcdələrdən sonra təşəhhüd oxunur və salamlar deyilir. Əgər iki rəkət vacib olsa, birinci rəkətdə təşəhhüd-salam deyilməməli, bir rəkət də (təkbirətul-ehram olmadan) əlavə edilməli və ikinci rəkətin axırında təşəhhüd oxuyub salamları demək lazımdır.¹

Səcdəyi-səhv

1-Səcdəyi-səhvin vacib olduğu hallarda, məsələn dördlə beş rəkət arasında oturan halda şəkk qarşıya gəldikdə, namazın salamından sonra səcdəyə gedib belə demək lazımdır. *“Bismillahi və billah, əllahummə səlli əla Muhəmmədin və ali Muhəmməd”*.

Daha yaxşı olar ki, belə deyilsin: *“Bismillahi və billah, əssəlamu ələykə əyyuhən-Nəbiyyu və rəhmətullahi və bərəkətuh”*. Sonra qalxıb oturmali, yenidən ikinci dəfə səcdəyə getməli və həmin zikrləri təkrar etməlidir. Daha sonra oturub təşəhhüd və salamı oxumalıdır.²

2-Səcdəyi-səhvde təkbirətul-ehram yoxdur.

¹ *“Tovzihul-məsail”, məsələ:1215 və 1215*

² *“Tovzihul-məsail”, məsələ:1250*

MÜSAFİRİN NAMAZI

İnsan səfərdə dörd rəkətli namazları iki rəkət (şikəstə) qılmalıdır, bu şərtlə ki, onun səfəri təqribən 44 kilometrə qədər olan səkkiz fərsəxdən az olmasın.

Bir neçə məsələ

1-Əgər müsafir namazı tamam olan yerdən – vətəni kimi – aşağısı dörd fərsəx getsə və dörd fərsəx qayıtsa, bu səfərdə namazını şikəstə qılmalıdır.¹

2-Səfərə gedən şəxs namazlarını o zaman şikəstə qılmalıdır ki, o öz vətənindən oranın divarlarını görməyəcəyi, azan səsinə eşitməyəcəyi qədər uzaqlaşsın. Bu miqdar uzaqlaşmadan qabaq namaz qılmaq istəsə, tamam qılmalıdır.²

3-Əgər evləri və divarları olmayan bir yerə səfər etmək istəsə, onda o yerlərin divarının olması təqdirində həmin yerdən görünəcək qədər uzaqlaşsa, namazını şikəstə qılmalıdır.

4-Əgər bir yerə, yolunun biri səkkiz fərsəxdən az, digəri isə səkkiz fərsəx, yaxud ondan çox olan iki yolla getsə, onda səkkiz fərsəx getdiyi yolda namazlarını şikəstə qılmalıdır. Amma səkkiz fərsəxdən az olan yolla getsə namazını dörd rəkətli qılmalıdır.³

Aşağıdakı səfərlərdə namaz tamam qılınmalıdır:

1-Səkkiz fərsəx getməzdən qabaq öz vətənindən, yaxud on gün qalmaq istədiyi yerdən keçsə.

2-Əvvəldən səkkiz fərsəxlik səfərə getmək qəsdı olmasa və bu məqsəd olmadan bu məsafəni ötsə; məsələni itirdiyini axtaran şəxs kimi.

3-Yol əsnasında səfər məqsədindən dönsə, yəni dörd fərsəx məsafəyə çatmazdan qabaq qalan yolu getmək fikrindən dönsə.

4-İşi-peşəsi səfər olan şəxs. Məsələni qatar sürücüləri, şəhər kənarında olan maşın sürücüləri, təyyarəçilər və matrosar (onun peşəsi olan səfərlərdə).

5-Haram səfərə gedən şəxs; məsələni ata-ananın əziyyətdə düşməsinə səbəb olan səfərlər.⁴

Aşağıdakı yerlərdə namaz tamam qılınır:

1-Vətəndə;

2-On gün qalacağını bildiyi, yaxud qalmağa bəna qoyduğu yerdə;

3-Tərəddüdlə otuz gün qalmış olduğu yerdə; yəni bu müddət ərzində qalması və ya getməsi məlum olmayan və otuz gün ərzində də həmin halda qalan şəxs heç bir yerə getməzsə, bu halda otuz gündən sonra namazı tamam qılmalıdır.⁵

Vətən haradır?

1-Vətən o yerdir (şəhər, yaxud kənd) ki, insan oranı öz iqamətgahı və yaşayışı üçün seçmiş olsun. İstər orada dünyaya gəlmiş olsun və ata-anasının vətəni olsun, istərsə də özü oranı yaşayış üçün seçmiş olsun.

2-İnsanın öz əsl vətənindən başqa yerdə həmişəlik qalmaq məqsədi olmayınca ora onun vətəni hesab olunmaz.⁶

3-Əgər özünün əsl vətəni olmayan bir yerdə bir müddət qalıb, daha sonra başqa yerə getmək istəsə, həmin yer onun vətəni hesab olunmaz. Məsələni təhsil müddətində bir şəhərdə qalan tələbələr kimi.⁷

4-Əgər bir şəxs bir yerdə həmişəlik qalmaq niyyəti olmadan camaatın onu həmin yerin əhalisindən hesab edəcəkləri qədər qalsa, həmin yer onun vətəni hökmünə malik olur.⁸

5-Əgər əvvəllər onun vətəni olan, amma hal-hazırda orada yaşamaq fikrindən döndüyü bir yerə

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1272 və 1273

² "Tovzihul-məsail", müsafirin namazı, 8-ci şərt

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1279

⁴ "Tovzihul-məsail", müsafirin namazı

⁵ "Tovzihul-məsail", 4-cü şərt və məsələ:1328-1335-1353

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:1331

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:1330

⁸ "Tovzihul-məsail", məsələ:1331

getmə, hətta əgər özü üçün başqa bir vətən də seçməmiş olsa, namazını bütöv qılmamalıdır..¹

6-Vətəninə qayıdan müsafir, vətənin divarını gördükdə, azanın səsini eşitdikdə namazını bütöv qılmalıdır.²

On gün qalma niyyəti

1-Bir yerdə on gün qalmaq niyyətində olan müsafir əgər orada on gündən artıq qalsa, səfər etmədiyi vaxta qədər namazını bütöv qılmalıdır, yenidən on gün qalmaq niyyəti etməsi lazım deyil.³

2-Əgər müsafir on gün qalmaq fikrindən dönsə:

a) Dörd rəkətlik namaz qılmadıqdan qabaq öz fikrindən dönür: **Namazı şikəstə qılmalıdır.**

b) Dörd rəkətlik bir namaz qıldıqdan sonra öz niyyətindən dönür: **Orada olduğu müddətə qədər namazlarını bütöv qılmalıdır.**⁴

Namazını bütöv qılmalı olan müsafirler:

a) Əgər namazı şikəstə qılacağını bilmirdisə: Qıldığı namazlar səhihdir.⁵

b) Səfər hökmünü bilirdi, lakin onun bəzi incəliklərini bilmirdi, yaxud müsafir olduğunu bilmirdisə: Qıldığı namazları yenidən qılmalıdır.⁶

Namazını şikəstə qılan qeyri-müsafir

Namazını bütöv qılmalı olan şəxs şikəstə qılarsa, hər halda namazı batildir.⁷

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1334

² "Tovzihul-məsail", məsələ:1319

³ "Tovzihul-məsail", 1347

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:1342

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:1359

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:1360-1361-1362

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:1363

QƏZA NAMAZI

İnsan vacib namazlarını onun öz vaxtında qılmalıdır, əgər üzürsüz səbəblərə görə onun namazı qəzaya getsə günahkardır, tövbə edib onun qəzasını yerinə yetirməlidir.

1-İki halda namazın qəzasını qılmaq vacibdir:

- a) Vacib namazı onun öz vaxtında qılmamışsa;
- b) Vaxt keçdikdən sonra qıldığı namazın batıl olduğunu bilsə;

2-Qəza namazı olan bir şəxs onu qılmaqda səhlənkarlıq etməməlidir, amma dərhal yerinə yetirməsi də vacib deyil.

3-İnsanın qəza namazları ilə əlaqədar müxtəlif vəziyyətləri:

- * Qəza namazı olmadığını bilir: Heç bir şey ona vacib deyil.
- * Qəza namazı olub-olmamasında şəkk edirsə: Heç bir şey ona vacib deyil.
- * Qəza namazı olmasına ehtimal verir: Müstəhəbdir ki, ehtiyatən onun qəzasını yerinə yetirsin.
- * Qəza namazı olduğunu bilir, lakin onların sayını bilmir, məsələn dörd dənə, yoxsa beş dənə olduğunu bilmir: Az qədər qılsa kifayətdir.
- * Əgər onların sayını bilir, lakin unutmuşsa: Az miqdarı qılsa kifayət edir.
- * Onların sayını bilir: Qəzalarını yerinə yetirməlidir.¹

4-Gündəlik namazların qəzalarının tərtiblə qılınması vacib deyildir, məsələn bir şəxs bir gündə əsr namazını, sonrakı gündə isə zöhr namazını qılmamış olsa, əvvəlcə əsr, sonra zöhr namazını qəza etməsi vacib deyil.

5-Qəza namazını camaatla qılmaq olar, istər imam camaatın namazı əda olsun, istərsə də qəza, hər ikisinin də eyni namaz qılması vacib deyil. Məsələn əgər sübh namazının qəzasını imam camaatın zöhr, yaxud əsr namazı ilə qılsa işkalı yoxdur.

6-Əgər namazını şikəstə qılmalı olan müsafirin zöhr, əsr, ya işa namazı qəzaya getsə, onu iki rəkətli qılmalıdır, hətta onu səfərdən başqa vaxtlarda da yerinə yetirməli olsa belə.

7-Səfərdə oruc tutmaq olmaz, hətta qəza orucunu belə, lakin qəza namazını səfərdə qılmaq olar.

Əgər bir kəs səfərdən başqa hallarda qəzaya gedən namazları səfərdə qılmaq istəsə zöhr, əsr və işa namazlarını dörd rəkətli qəza etməlidir.

9-Qəza namazını hər bir vaxtda qılmaq olar, yəni sübh namazının qəzasını zöhr və yaxud gecə qılmaq olar.

Atanın qəza namazı

1-İnsan diri olduğu vaxta qədər, hətta öz namazını qılmağa qadir olmasa belə başqası onun namazını qəza edə bilməz.

2-Atanın vəfatından sonra² onun yerinə yetirmədiyi namaz və orucların qəzası onun böyük oğluna vacibdir və müstəhəb ehtiyat odur ki, anasının qəzaya getmiş namaz oruclarını da qəza etsin.

3-Böyük oğulun atanın qəza namazları ilə əlaqədar müxtəlif vəziyyətləri:

- a) Atanın qəza namazı olduğunu bilir və:
 - * Onun sayını da bilir: Onu qəza etməlidir.
 - * Onların sayını bilmir: Əgər az miqdarı yerinə yetirsə kifayətdir.
 - * Özünün yerinə yetirib-yetirmədiyində şəkk etsə: Ehtiyat-vacibə görə qəza etməlidir.
- b) Atasının qəza namazı olub-olmamasında şəkk edirsə: Ona heç bir şey vacib deyil.

4-Əgər oğul ata-anasının qəza namazlarını qılmaq istəsə, namazın qaydasına əməl etməlidir. Məsələn sübh, məğrib və işa namazlarını uca səsle qılmalıdır.

5-Əgər böyük oğul atasının oruc və namazlarını qəza etməmişdən əvvəl dünyadan getsə, ikinci oğul heç bir şey vacib deyil.³

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1374 və 1383

² * Ayətullah Xamenei: *Yaxud ananın vəfatından sonra.*
"Tovzihul-məsail", məsələ:1390

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1398

CAMAAT NAMAZI

İslam ümmətinin vəhdəti islam dinin ciddi əhəmiyyət verdiyi məsələlərdən biridir. Onun qorunub davam etməsi üçün xüsusi proqramlar tökmüşdür. Onlardan biri də camaat namazıdır.

Camaat namazında xüsusi şərtlərə malik olanlardan biri camaatın qabağında dayanır, başqaları isə münəzzəm cərgələrlə onun arxasında dayanıb onunla həmahəng surətdə namaz qılır.

Bu dəstənin əvvəlində dayanana **imam camaat**, onun ardında dayanıb namaz qılanlara isə **məmun** deyilir.

Camaat namazının əhəmiyyəti

Rəvayətlərdə camaat namazının çoxlu savab və mükafatı qeyd olunur, əhkam məsələlərinin bəzilərinə diqqət yetirməklə bu ibadətin əhəmiyyətini başa düşürük. Burada onların bəzilərinə qeyd edirik:

- 1-Camaat namazında iştirak etmək hər kəs, xüsusilə məscidə qonşu olanlar üçün müstəhəbdir.¹
- 2-Müstəhəbdir ki, insan namazı camaatla qılmaq üçün gözləsin.
- 3-Camaat namazı əvvəl vaxtda qılınmasa belə, əvvəl vaxtda qılınan fərada namazdan daha yaxşıdır.²
- 4-Qısa və müxtəsər şəkildə qılınan camaat namazı uzun-uzadı qılınan fərada namazdan daha yaxşıdır.³
- 5-İnsanın heç bir üzrü olmadan camaat namazını tərk etməsi layiq deyildir.
- 6-Etinəsizlik üzündən camaat namazında iştirak etməmək caiz deyildir.⁴

Camaat namazının şərtləri

Camaat namazı bərqərar olunan zaman aşağıdakı şərtlərə riayət edilməlidir:

- 1-Məmun imamdan qabaq dayanmamalıdır və ehtiyat vacib budur ki, bir qədər arxada dayansın.
- 2-İmamın dayandığı yer, məmunların dayandığı yerdən uca olmamalıdır.
- 3-İmam ilə məmunun arasındakı fasilə, eləcə də cərgələrin arasındakı fasilə çox olmamalıdır.
- 4-İmamla məmunun, eləcə də cərgələrin arasında divar, pərdə və hasar kimi şeylər maneə olmamalıdır. Amma qadınlarla kişilərin arasında pərdə asılmasının eybi yoxdur.⁵

İmam camaat həddi-bülüğa çatmış, adil olmalı və namazı düzgün qıla bilməlidir.⁶

Camaat namazına qoşulmaq (iqtida etmək)

Hər rəkətdə yalnız qiraətlə ruku arasında imama iqtida etmək olar. Deməli əgər bir kəs imam camaatın rukusuna çatmasa, sonrakı rəkətdə iqtida etməlidir. Əgər imamın yalnız rukusuna da çatsa, bir rəkət hesab olunur.

Camaat namazına qoşulmağın müxtəlif vəziyyətləri

Birinci rəkətdə

1-Qiraət əsnasında: Məmun Həmd və surəni oxumur, sair əməlləri imam camaatla birlikdə yerinə yetirir.

2-Rukuda: rukunu və sair əməlləri imam camaatla birlikdə yerinə yetirir.⁷

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1399

² Təklidə qılınan və camaatla qılınmayan namaza fərada namazı deyilir.

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1402

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:1401

⁵ "Ürvətul-vusqa", 1-ci cild, səh. 7

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:1453

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:1427

İkinci rəkətdə

1-Qiraət əsnasında: Məmun Həmd və surəni oxumur, o, imamla birlikdə qunut, rukunu və səcdəni yerinə yetirməlidir. İmam camaat təşəhhüd deyən zaman ehtiyat vacibə görə yarı qalxmış vəziyyətdə oturmaq lazımdır. Əgər namaz iki rəkətlidirsə, digər bir rəkəti təklikdə qılmalı, namazı tamamlamalıdır. Əgər namaz üç, ya dörd rəkətlidirsə, ikinci rəkətdə (bu imam camaatın üçüncü rəkətidir) Həmd-surəni oxuyacaq (imam camaat hətta təsbihəti oxusa belə) və imam camaat üçüncü rəkəti qurtarıb dördüncü rəkət üçün qalxmaq istədikdə məmun iki səcdədən sonra təşəhhüd oxuyub sonra qalxmalı, üçüncü rəkətin qiraətini oxumalı və namazın axırncı rəkətində – imam camaatın təşəhhüd və salamla namazı qurtardığı vaxt bir rəkət də əlavə etməlidir.¹

2-Rukuda: Rukunu imam camaatla birlikdə, sair əməlləri isə qeyd olunduğu kimi yerinə yetirir.

Üçüncü rəkətdə

1-Qiraət əsnasında: Bildiyiniz kimi əgər insan iqtida etsə Həmd-surə, yaxud tək-cə Həmd-i oxumaq qədər vaxt varsa iqtida etməlidir, bu zaman Həmd-i və surəni, yaxud təklikdə Həmd-i oxumalıdır. Əgər vaxt olmadığını bilirsə ehtiyat vacibə görə gözləməli, imam rukuya getdikdən sonra iqtida etməlidir.

2-Rukuda: Əgər rukuda iqtida edərsə, onu imamla birlikdə yerinə yetirir, o rəkət üçün Həmd surə sağıt olur. Namazın sair əməllərini əvvəldə qeyd olunduğu kimi yerinə yetirir.²

Dördüncü rəkətdə

1-Qiraət əsnasında: Üçüncü rəkətdə iqtida etməyin hökmünə malikdir. İmam camaat namazın axırncı rəkətində təşəhhüd və salam üçün oturduğu zaman məmun həm qalxaraq namazı təklikdə qıla bilər, həm də yarı oturan vəziyyətdə qalxaraq imam camaatın təşəhhüd salamını gözləyər və daha sonra ayağa qalxa bilər.

2-Rukuda: Rukunu və səcdələri imamla qılır (imam camaatın dördüncü rəkəti və məmunun birinci rəkətidir) namazın sair əməllərini qeyd olunduğu kimi yerinə yetirir.³

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1439-1440

² “Tovzihul-məsail”, məsələ:1442-1443, “Təhrirul-vəsila”, 1-ci cild, səh.271-272, məsələ:5

³ Yəni orada

CAMAAT NAMAZININ HÖKMLƏRİ

1-Əgər imam camaat gündəlik namazlardan birini qılırsa, gündəlik namazlardan hər birini ona iqtida edərək qılmaq olar. Deməli əgər imam əsr namazını qılırsa məmum zöhr namazını ona iqtida edə bilər, yaxud əgər məmum zöhr namazını qıldıqdan sonra camaat namazı bərqərar olsa, əsr namazını imamın zöhr namazına iqtida edə bilər.¹

2-Məmum özünün qəza namazlarını imamın əda namazına iqtida edə bilər. Hətta əgər gündəlik namazlardan başqasının qəzası olsa belə. Məsələn imam camaat zöhr namazını qılırsa, o sübh namazının qəzasını iqtida edə bilər.²

3-Camaat namazı aşağısı iki nəfərin vasitəsilə bərqərar olur: biri imam, digəri isə məmum. Amma cümə, qurban və fitr bayramları namazı bundan istisna olunur.³

4-Yağış istenilməsi üçün olan **istisqa** namazından başqa heç bir müstəhəbb namazını camaat namazı şəklində qılmaq olmaz.⁴

Camaat namazında məmumun vəzifəsi

1-Məmum təkbirətul-ehramı imamdan qabaq deməməlidir, hətta ehtiyat vacibə görə imamın təkbiri tamam olmamış təkbir deməməlidir.⁵

2-Məmum Həmd və surədən başqa namazın hər bir şeyini özü oxumalıdır, amma əgər onun birinci, yaxud ikinci rəkəti imamın üçüncü və ya dördüncü rəkəti ilə eyni olsa, Həmd və surəni oxumalıdır.⁶

Camaat namazında məmumun imama necə tabe olması:

a) Oxumalılarda: məsələn Həmd-surədə, zikr və təşəhhüddə imamdan qabağa keçmək və ya arxada qalmağın eybi yoxdur, yalnız təkbirətul-ehram istisnadır.

b) Əməllərdə, o cümlədən ruku kimi. Rukudan və səcdədən qalxmaqda imamdan qabağa keçmək caiz deyildir, yəni imamdan əvvəl rukuya getmək və ya qalxmaq, səcdəyə getmək və ya qalxmaq caiz deyildir. Amma çox olmadığı təqdirdə geri qalmağın işkalı yoxdur.⁷

Bir məsələ:

Əgər imam camaat rukuda olan zaman iqtida eləsə, aşağıdakı hallardan bir neçəsi mümkündür:

- İmam camaatın rukusunun zikri tamam olduqdan sonra rukuya getsə: onun camaat namazı səhihdir.
- Ruku həddinə çatan zaman imamın rukusunun zikri tamam olur, lakin hələ rukudadır: namazı camaatla səhihdir.
- Rukuya gedir, lakin imamın rukusuna da çatmır: namazı fərada şəkildə səhihdir və onu tamamlamalıdır.

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1408

² "Təhrirul-vəsail", 1-ci cild, səh.265, məsələ:1, "Ürvətul-vusqa", 1-ci cild, səh.765, məsələ:3

³ Ürvətul-vusqa, 1-ci cild, səh.766, məsələ:8

⁴ "Ürvətul-vusqa", 1-ci cild, səh.764, məsələ:2

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:1967

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:1461

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:1467-1469-1470, "Ürvətul-vusqa", 1-ci cild, səh.785

Əgər məmum səhvən imamdan əvvəl

- 1-Rukuya getse¹ ⇒ Qalxıb yenidən imamla birlikdə rukuya getsin.
- 2-Ruku-dan qalxarsa² ⇒ Rukuya qayıtmalı, imamla birlikdə qalxmalıdır. Bu halda rükn olan rukunun artıqlığı səbəbi ilə namaz batil olmur.
- 3-Səcdəyə getse^{****} ⇒ Başını səcdədən qaldırsın və imamla səcdəyə getsin.
- 4-Səcdədən qalxarsa ⇒ yenidən səcdəyə qayıtmalıdır.⁴

CAMAAT NAMAZININ MÜSTƏHƏBB VƏ MƏKRUH ƏMƏLLƏRİNDƏN BƏZİLƏRİ

1-İmam camaatın cərgələrin ortasında dayanması, həmçinin elm, kamal, təqva əhlinin birinci cərgədə dayanmaları müstəhəbdir.

2-Camaat namazının cərgələrinin münəzzəm olması, bir cərgədə dayananların arasından fasilə düşməməsi müstəhəbdir.

3- Cərgələrdə yer olduğu surətdə insanın təklikdə dayanması məkruhdur.

4-Məmumun namazının zikrlərini imamın eşidəcəyi təqdirdə qılması məkruhdur.¹

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:197-198

CÜMƏ NAMAZI BAYRAM NAMAZI

Müsəlmanların həftəlik yığıncaqlarından biri cümə namazıdır. Namaz qılanlar cümə günündə zöhr namazının yerinə cümə namazı qıla bilərlər.¹

Cümə namazının əhəmiyyəti

Mərhum imam Xomeyni cümə namazının əhəmiyyəti barəsində belə yazır: «Cümə namazı və onun iki xütbəsi həcc, qurban və fitr bayramları namazı kimi müsəlmanların böyük mərasimlərindəndir, lakin çox təəssüflə, müsəlmanlar bu ibadətin mühüm siyasi vəzifələrindən qafildirlər, halbuki insan İslamın siyasi, ictimai və iqtisadi məsələlərinə azacıq diqqət yetirməklə anlayır ki, İslam siyasət dinidir və dini siyasətdən ayrı hesab edənlər nə İslamı, nə də siyasəti başa düşməyən nadanlardır».²

Cümə namazının qılınma qaydası

Vacibləri

Cümə namazı sübh namazı kimi iki rəkətdir, lakin onun iki xütbəsi vardır ki, imam cümənin vasitəsilə namazdan qabaq söylənir.

Müstəhəbləri

- 1-Həmd və surənin uca səslə (imam cümənin vasitəsilə) oxunması;
- 2-Birinci rəkətdə Həmd surəsindən sonra "Cümə" surəsinin oxunması (imam cümə tərəfindən);
- 3-İkinci rəkətdə Həmdədən sonra "Münafiqun" surəsini oxumaq (imam cümənin vasitəsilə);
- 4-İki qunut tutma: biri birinci rəkətdə rukudan əvvəl, digəri isə ikinci rəkətdə rukudan sonra.³

Cümə namazının şərtləri

- 1-Camaat namazında riayət olunmalı şərtlərin hamısı cümə namazında da şərtidir.
- 2-Cümə namazı camaat şəklində qılınmalıdır və fərada səhih deyildir.
- 3-Cümə namazının təşkil olunması üçün lazım olan ən aşağı say beş nəfərdir: biri imam, dördü isə məmun.
- 4-İki cümə namazı qılınan yer arasında ən aşağısı bir fərsəx fasilə olmalıdır.⁴

Xütbələri oxuyarkən imam cümənin vəzifələri

- 1-Allahə Həmd səna etmək;
 - 2-Peyğəmbəri Əkrəm (s)-ə və müsəlmanların imamlarına salavat göndərmək;
 - 3-İnsanları Allah qarşısında təqvalı olmağa, günahlardan çəkinməyə tövsiyə etmək;
 - 4-Quranın kiçik surələrindən birini oxumaq;
 - 5-Allahdan mömin kişi və qadınlar üçün bağışlanmaq diləmək.
- Yaxşı olar ki, aşağıdakı mətləbləri də bəyan etsin:
- 1-Müsəlmanların dünya və axirət həyatında ehtiyac olduğu şeyləri;
 - 2-Camaatı dünyada baş verən, müsəlmanların xeyrinə və ya zərərinə olan işlərdən əgah etmək;
 - 3-Müsəlmanların istiqlaliyyət və azadlığı yolunda rol oynayan iqtisadi və siyasi məsələləri, eləcə də onların sair millətlərlə davranış tərzini;
 - 4-Müsəlmanları, zalım və istismarçı dövlətlərin onların iqtisadi və siyasi işlərinə daxilətdən əgah etmək.⁵

¹ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.231, məsələ:1

² "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.234, məsələ:9

³ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.232

⁴ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.231

⁵ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.233-234

Cümə namazı qılanların vəzifəsi

- 1-Vacib ehtiyata əsasən xütbələrə qulaq asmalıdır;
- 2-Müstəhəbb ehtiyata görə danışmaqdan çəkinməlidir, əgər danışmaları xütbələrin faydasının aradan getməsinə və ya onların qulaq asmamasına səbəb olarsa tərک olunması vacibdir.
- 3-Ehtiyat müstəhəbb budur ki, xütbə deyilən zaman dinləyicilər üzlerini imam cüməyə tərəf tutub otursunlar, namazda icazə verilən miqdardan artıq o tərəfə bu tərəfə baxmasınlar.¹

Bayram namazı

«Qurban» və «Fitr» bayramlarına məxsus namazları qılmaq müstəhəbbdir.

BAYRAM namazının vaxtı

- 1-Bayram namazının vaxtı günəş çıxandan zöhrə qədərdir.²
- 2-Müstəhəbbdir ki, Qurban bayramı namazını gün qalxandan sonra qılsınlar.
- 3-Müstəhəbbdir ki, Fitr bayramında gün qalxandan sonra iftar edib, fitrə zəkatını versinlər, sonra namaz qılsınlar.³

Bayram namazının qılınma qaydası

Qurban və Fitr bayram namazı iki rəkətdir və doqquz qunut vardır, aşağıdakı şəkildə qılınır:

* **Birinci rəkətdə** Həmd və surədən sonra beş təkbir demək, hər təkbirdən sonra bir qunut tutmaq və beşinci qunutdan sonra digər bir təkbir deyib ruku və səcdəni yerinə yetirmək lazımdır.

* **İkinci rəkətdə** Həmd və surədən sonra dörd təkbir deyib hər təkbirdən sonra bir qunut tutmaq, dördüncü qunutdan sonra digər bir təkbir deyərək ruku, səcdə, təşəhhüd və salamu deyərək namazı sona çatdırmaq lazımdır.

* Bayram namazının qunutunda hər dua və zikr oxunsa kifayətdir, lakin yaxşı olar ki, savab ümidi ilə aşağıdakı dua oxunsun:

“Allahummə əhləl-kibriyai vəl-əzəməti və əhləl-cudi vəl-cəbərut. Və əhləl-əfvi vər-rəhməti və əhlət-təqva vəl-məğfirəti əsəlukə bi həqqi hazəl-yovm. Əlləzi cəəltəhu lil-musliminə iyda. Və li Muhəmmədin səlləllahu ələyhi və alihi zuxrən və şərəfən və kəramətən və məzida. Ən tussəlliyyə əla Muhəmmədin və Ali-Muhəmməd və ən tudxiləni fi kulli xəyrin ədxəltə fihi Muhəmmədən və Alə Muhəmməd. Və ən tuxricəni min kulli suin əxrəctə minhu Muhəmmədən və Alə Muhəmməd. Sələvatukə ələyhi və ələyhim. Allahummə inni əsəlukə xəyrə ma səələkə bihi ibadukəs-salihun, və əuzu bikə mimməstəəzə minhu ibadukəl-muxləsun.”

¹ “Təhrirul-vəsilə”, 1-ci cild, səh.235, məsələ:14

² “Tovzihul-məsail”, məsələ:1517

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1518

AYƏT NAMAZI, MÜSTƏHƏBB NAMAZLAR

Vacib namazlardan biri də ayət namazıdır, o, asiman və yerdə baş verən bəzi hadisələr zamanı vacib olur. Məsələn:

- * Zəlzələ;
- * Ayın tutulması;
- * Günün tutulması;
- * İldırım, şimşək, qara-qırmızı yellər və sair, belə ki, camaatın əksəriyyəti qorxsun.¹

Ayət namazının qılınma qaydası

1-Ayət namazı iki rəkətdir və hər rəkətində beş ruku vardır.

2-Ayət namazında hər rukudan əvvəl Həmd və Quranın digər bir surəsi oxunur. Bu halda iki rəkətin məcmusunda on Həmd və on surə oxunur. Lakin bir surəni beş yerə bölərək hər rukudan qabaq onun bir hissəsini oxumaq da olar. Bu halda iki rəkətdə iki Həmd və iki surə olacaqdır.

Burada ayət namazında İxlas surəsinin necə bölüşdürülməsini bəyan edirik:

* Birinci rəkət

Həmd və Bismillahir-rəhmanir-rəhim:	ruku
Qul huvəllahu əhəd:	ruku
Əllahus-səməd:	ruku
Ləm yəlid vələm yuləd:	ruku
Vələm yəkun ləhu kufuvən əhəd:	ruku

Sonra səcdə edilir və ikinci rəkət üçün ayağa qalxılır.

* İkinci rəkət

İkinci rəkət də eynilə birinci rəkət kimi qılınır, daha sonra təşəhhüd və salam deməklə namaz sona yetirilir.²

Ayət namazının hökmləri

1-Əgər ayət namazına səbəb olan səbəblərdən biri bir şəhərdə baş verərsə, yalnız həmin şəhərin camaatı ayət namazı qılmalıdır və sair yerlərdə olanlara vacib deyildir.³

2-Əgər ayət namazının bir rəkətində beş dəfə həmd və surə oxunsa, digər rəkətində isə bir Həmd oxunub, surəni beş yerə bölsələr namaz düzgündür.⁴

3-Müstəhəbdir ki, ikinci, dördüncü, altıncı, səkkizinci, onuncu rukulardan sonra qunut oxunsun. Əgər onuncu rukudan qabaq bir qunut oxunsa da kifayətdir.⁵

4-Ayət namazının rukularından hər biri rükndür. Belə ki, səhvən və ya qəsdən artırılıb-azaldılsa namaz batildir.⁶

5-Ayət namazını camaatla qılmaq olar. Bu halda həmd və surələri yalnız imam camaat oxuyacaqdır.⁷

Müstəhəbb namazlar

1-Müstəhəbb namazlara **nafile** deyilir.

2-Müstəhəbb namazlar çoxdur və onların hamısının qeyd olunması bu kitaba sığmaz. Lakin çox əhəmiyyət kəsb etdiyinə görə onlardan bəzilərini qeyd edirik.⁸

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1491

² "Tovzihul-məsail", məsələ:1508

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1494

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:1509

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:1512

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:1515

⁷ "Ürvətul-vusqa", 1-ci cild, səh.730, məsələ:13

⁸ "Tovzihul-məsail", məsələ:764

Gecə namazı

Gecə namazı on bir rəkətdir və aşağıdakı ardıcılıqla qılınır:

İki rəkət: Gecə nafiləsi niyyəti ilə
İki rəkət: Gecə nafiləsi niyyəti ilə
İki rəkət: Gecə nafiləsi niyyəti ilə
İki rəkət: Gecə nafiləsi niyyəti ilə
İki rəkət: Şəf nafiləsi niyyəti ilə
Bir rəkət: Vətr nafiləsi niyyəti ilə¹

Gecə namazının vaxtı

1-Gecə namazının vaxtı gecə yarısından səhər azanına qədərdir və yaxşı olar ki, səhər azanına yaxın vaxtlarda qılınar.²

2-Müsafr və gecə namazını gecə yarısından sonra qılmağı çətin olan şəxs onu gecənin əvvəlində qıla bilər.³

Gündəlik namazların nafilələri

Gecə-gündüz ərzində qılınan on yeddi rəkət namazın iyirmi üç rəkət nafiləsi vardır ki, onları da qılmağın çox savabı vardır. O cümlədən səhər namazının ondan qabaq qılınan iki rəkətdən ibarət nafiləsidir ki, onun çox fəziləti vardır.

Ğüfeylə namazı

Müstəhəbb namazlardan biri də məğrib namazından sonra qılınan **ğüfeylə** namazıdır.

Ğüfeylə namazının qılınma qaydası

Ğüfeylə namazı iki rəkətdir, birinci rəkətində həmdən sonra surənin əvəzinə aşağıdakı ayə oxunur:⁴

“Və zənnuni iz zəhəbə muğazibən fə zənnə ən lən nəqdire ələyhi fə nada fizzulumati ən la ilahə illa ənt, subhənəkə inni kuntu minəzzalimin, fəstəcəbnə ləhu və nəccəynahu minəl-ğəmm, və kəzalikə nuncil-muminin.”

İkinci rəkətdə isə həmdən sonra surənin yerinə aşağıdakı ayə oxunur:

“Və indəhu məfatihul-ğəybi la yələmuha illa hu, və yələmu ma fil-bərri vəl-bəhri və ma təsqutu min vəraqətin illa yələmuha, və la həbbətin fi zulumatil-ərzi və la rətbini və la yabisin illa fi kitabini mubin.”

Qunutda isə bu dua oxunur:⁵

“Allahummə inni əsəluke bi məfatihil-ğəybilləti la yələmuha illa ənt, ən tuxəlliyə əla Muhəmmədin və Ali-Muhəmməd, və ən təfələ bi kəza və kəza.⁶ Allahummə əntə vəliyyu neməti, vəl-qadiru əla təlibəti, tələmu hacəti, fə əsəluke bi həqqi Muhəmmədin və Ali-Muhəmməd, ələyhi və ələhimussəlam ləmma qəzəytəha li.”

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ: 765

² “Tovzihul-məsail”, məsələ: 773

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ: 774

⁴ “Tovzihul-məsail”, məsələ: 775

⁵ “Ən təğfirə li zünubi” cümləsinin yerinə başqa hacətləri Allahdan istəmək olar.

⁶ “Və kəza və kəza” kəlmələrinin yerinə öz istək və hacətlərini Allahdan istəsin.

ORUC

Orucun tərifi

İslamın insanların ruhi-mənəvi təkamülə çatması üçün nəzərdə tutduğu vacib əməllərdən və illik proqramlardan biri də orucdur. Oruc bundan ibarətdir ki, insan səbh azanından məğrib azanına qədər Allahın əmrini yerinə yetirmək üçün şərh sonradan veriləcək bəzi işlərdən çəkinsin. Orucun hökmləri ilə tanış olmaq üçün onun növlərini bilmək lazımdır:

Orucun	⇒ Vacib ⇒ Haram ⇒ Müstəhəbb ⇒ Məkrüh
---------------	--

VACİB ORUCLAR

Aşağıdakı orucalar vacibdir:

- * Mübarək Ramazan ayının orucu;
- * Qəza orucu;
- * Kəffarə orucu;
- * Nəzir vasitəsilə vacib olan oruc;
- * Atanın qəza orucu¹ böyük oğula vacibdir.²

Haram oruclardan bəziləri

- * Fitr bayramının (Şəvval ayının birinin) orucu;
- * Qurban bayramının orucu (Zil-həccənin onu);
- * Ata-anasının əzab-əziyyətə düşməsinə, inciməsinə səbəb olacaq təqdirdə övladın müstəhəbb orucu;
- * Ata-ananın qadağan etdiyi təqdirdə övladın tutduğu müstəhəbb oruc (ehtiyat-vacibə görə);³

Müstəhəbb oruclar

Haram və məkrüh günlərdən başqa ilin bütün günlərində oruc tutmaq müstəhəbbdir, lakin bəzi günlərə daha artıq təkid edilmişdir ki, onları aşağıda şərh edirik:

- * Hər cümə axşamı və cümə günləri;
- * Məbəs günü (Rəbiul-əvvəlin iyirmi yeddisi);
- * Qədir-xum bayramı (on səkkizi zil-həccə);
- * Peyğəmbər (s)-in milad günü (on yeddisi Rəbiul-əvvəl);
- * Ərəfə günü (Zil-həccənin doqquzu); Əgər oruc tutulması o günün dualarının oxunuşuna mane olmazsa.
- * Bütün Şəban və Rəcəb ayları;
- * Novruz bayramı günü;
- * Hər ayın on üç, on dörd, on beşinci günləri.⁴

Məkrüh oruclar

- * Qonağın ev sahibinin icazəsi olmadan müstəhəbb oruc tutması;
- * Ev sahibinin qadağan etdiyi halda qonağın müstəhəbb oruc tutması;
- * Atanın icazəsi olmadan övladın müstəhəbb oruc tutması;
- * Aşura gününün orucu;
- * Ərəfə günündə insanın duaya getməsinin qarşısını alan oruc;
- * Qurban, yoxsa Ərəfə günü olduğunu bilmədiyi günün orucu;⁵

¹ Ayətullah Xamenei: *Ata və ananın*.

² "Ürvətul-vusqa", 2-ci cild, səh.206, "Tovzihul-məsail", məsələ:1390

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1739-1742

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:1748

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:1747

Orucun niyyəti

1-Oruc ibadətdir və yalnız Allahın fərmanını yerinə yetirmək üçün tutulmalıdır.¹

2-İnsan Ramazan ayının hər gecəsində sabahın orucu üçün niyyət edə bilər. Yaxşı olar ki, Ramazan ayının birinci gecəsində bütün ayın orucunun niyyətini etsin.²

3-Müəyyən olunmuş vacib orucda orucun niyyəti üzürsüz yerə sübh azanından sonraya qədər təxirə salınmamalıdır.³

4-Müəyyən vacib orucda hər hansı üzr səbəbinə görə, məsələn unutmaq, yaxud səfərdə olmağa görə oruc niyyəti etməmişsə orucu batıl edən bir iş görməmiş olsa zöhrə qədər oruc niyyəti edə bilər.⁴

5-Orucun niyyətini dildən keçirtmək vacib deyildir, əksinə Allahın göstərişlərini yerinə yetirmək məqsədi ilə sübh azanından məğribə qədər orucu batıl edən bir iş görməzsə kifayətdir.⁵

ORUCU BATIL EDƏN ŞEYLƏR - 1

Oruc tutan şəxs, sübh azanından məğrib azanına qədər bəzi işlərdən çəkinməlidir. Əgər onlardan birini görsə oruc batıl olur. Bu işlərin məcmusuna orucu batıl edənlər deyilir ki, aşağıdakılardır:

- * Yemək və içmək;
- * Qatı tozu boğaza çatdırmaq;
- * Başın hər yerini suya salmaq;
- * Qusmaq;
- * Cinsi yaxınlıq etmək;
- * İstimna etmək;
- * Sübh azanına qədər cənabətli qalmaq.

Orucu batıl edən şeylərin hökmləri

❖ Yemək və içmək:

1-Əgər oruc tutan şəxs qəsdən bir şeyi yesə, yaxud içsə orucu batıl olar.

2-Əgər bir şəxs dişinin arasında qalan bir şeyi qəsdən udsə orucu batıl olar.

3-Ağız suyunu udmaq, çox olsa belə, orucu batıl etmir.

4-Əgər oruc tutan şəxs unutduğuna (oruc olduğunu bilmədiyinə) görə bir şey yesə və yaxud içsə orucu batıl olmaz.

5-İnsan zəifliyinə görə orucunu yeyə bilməz, lakin əgər onun zəifliyi adətən dözüləsi olmayan vəziyyətdə olsa oruc yeməyinin işkalı yoxdur.

*** İynə vurdurmaq:**

İynə vurdurmaq, əgər qida maddələri əvəzinə olmazsa, orucu batıl etmir, hətta həmin bədən üzvünü keyləşdirsə belə.

❖ Qəliz tozu boğaza çatdırmaq:

1-Əgər oruc tutan şəxs qəliz tozu boğaza çatdırsa orucu batıl olar, istər un kimi yeməliklərin tozu olsun, istərsə də torpaq kimi yeməli olmayanların.

2-Aşağıdakı hallarda oruc batıl olmaz:

- * Toz qəliz olmasa;
- * Boğaza çatmasa (yalnız ağızda yığılsa);
- * İxtiyarsız olaraq boğazına çatsa;
- * Oruc olmasını unutsa;
- * Qəliz tozun boğazına çatıb-çatmamasında şəkk etsə.

❖ Başın hər yerini suya salmaq:

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1550

² "Tovzihul-məsail", məsələ:1550

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1554-1561

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:1554-1561

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:1550

1-Əgər oruc tutan şəxs başının hər yerini qəsdən mütləq suya batırsa, orucu batil olur.

2-Aşağıdakı hallarda oruc batil deyil:

- * Başını səhvən suya salsa;
- * Başının bir hissəsini suyun altına salsa;
- * Bir dəfə başının yarısını, digər dəfə başının o biri yarısını suyun altına salsa;
- * İxtiyarsız olaraq suya düşsə;
- * Başqa bir şəxs onun başını zorla suyun altına salsa;
- * Başının hər yerinin suyun altına batıb-batmamasında şəkk etsə.¹

❖ **Qusmaq:**

1-Əgər oruc tutan şəxs qəsdən qusarsa, hətta xəstəliyinə görə olsa belə orucu batildir.²

2-Əgər oruc tutan şəxs oruc olduğunu unudaraq, yaxud ixtiyarsız olaraq qussa orucu batil olmaz.³

❖ **İstimna:**

1-Əgər oruc tutan şəxs istimna etsə, yeni özü ilə məninin çölə gəlməsinə səbəb olan bir iş görsə orucu batildir.⁴

2-Əgər məni ixtiyarsız olaraq gəlsə, məsələn yuxuda cünub olsa orucu batil olmaz.⁵

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1609-1910-1913-1615, "Ürvətul-vusqa", 2-ci cild, səh.187, məsələ:48

² "Tovzihul-məsail", məsələ:1646

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1646

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:1588

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:1589

ORUCU BATIL EDƏN ŞEYLƏR- 2

❖ **Sübh azanına qədər cənabətli qalmaq:**

Əgər cünub şəxs sübh azanına qədər qüsl etməsə, yaxud vəzifəsi təyəmmüm olduğu təqdirdə təyəmmüm etməsə, bəzi hallarda orucu batil olur. O cümlədən:

1-Əgər sübh azanına qədər qəsdən qüsl etməsə, yaxud vəzifəsi təyəmmüm etmək olduğu halda təyəmmüm etməsə:

* Ramazan günlərində və qəza orucunda: **orucu batildir**.

* Qalan günlərdə: **orucu səhihdir**.

2-Əgər qüslu, yaxud təyəmmümü unutsa, bir, yaxud bir neçə gündən sonra yadına düşsə:

* Ramazan ayının günlərində: **o günləri qəza etməlidir**.

* Ramazan ayının qəzasını tutduğu günlərin orucunda: **vacib ehtiyata görə o günləri qəza etməlidir**.

* Ramazan ayından və onun qəzasından başqa oruclarda, məsələn nəzr və kəffarə orucu kimi: **orucu səhihdir**.¹

3-Əgər oruc tutan şəxs yuxuda cünub olsa, dərhal qüsl etməsi vacib deyildir və orucu səhihdir.²

4-Əgər Ramazan ayının gecəsində cünub olan şəxs sübh azanından qabaq qüsl etmək üçün oyanmayacağını bilirsə yatmamalıdır, əgər yatsa və oyanmasa orucu batildir.³

Oruc tutana məkrüh olan işlər

1-Zəifliyə səbəb olan işlər görmək, məsələn qan vermək;

2-Ətirli gülləri, bitkiləri iyləmək (ətir vurmaq məkrüh deyil);

3-Bədəninə olan paltarını islatmaq;

4-Yaş çubuqla dişləri qurdalamaq, yaxud misvak vurmaq.⁴

Orucun qəza və kəffarəsi

*** Orucun qəzası**

Əgər bir şəxs orucu vaxtında tutmasa onun qəzasını başqa gündə tutmalıdır. Vaxtı keçəndən sonra yerinə yetirilən oruca qəza orucu deyilir.

*** Orucun kəffarəsi**

Kəffarə – orucu batil etmək üçün təyin olunan cərimədir və aşağıdakılardan ibarətdir:

* Bir qul azad etmək;

* Otuz bir günü ardıcıl tutulmaq şərtlə iki ay oruc tutmaq;

* 60 fəqiri doyuzdurmaq, yaxud onların hər birinə bir müdd təam vermək.

Kəffarə vacib olan bir şəxs bu işlərdən birini görməlidir. Müasir dövrdə fiqhi mənada olan qul tapılmadığından ikinci və ya üçüncü işləri görməlidir. Əgər bunların heç biri müyəssər olmazsa, bacardığı qədər fəqirlərə təam verməlidir. Əgər ümumiyyətlə təam verə bilməsə istiğfar etməlidir.⁵

Aşağıdakı hallarda orucun qəzası vacibdir, lakin kəffarəsi yoxdur:

1-Qəsdən qusarsa;

2-Ramazan ayında cənabət qüslünü unudub, cənabət halında bir və ya bir neçə gün oruc tutarsa;

3-Ramazan ayında sübh olub-olmaması barədə axtarış aparmadan orucu batil edən işlərdən görərsə, məsələn su içsə daha sonra sübh olduğu məlum olsa;

4-"Sübh olmayıbdır" deyən bir şəxsin sözüə əsasən orucu batil edən bir iş görə və sonra sübh olması məlum olsa;

* Əgər oruc tutan şəxs Ramazan ayının orucunu tutmasa, yaxud onu qəsdən batil etsə, qəza və kəffarə vacib olar.

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1622, 1634, 1636

² "Tovzihul-məsail", məsələ:1632

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1625

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:1657

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:1660-1661

Orucun qəza və kəffarəsinin hökmləri

1-Orucun qəzasını dərhal tutmaq vacib deyil, lakin ehtiyat vacibə görə sonrakı ilin Ramazan ayına qədər tutulmalıdır.¹

2-Əgər bir neçə Ramazan ayının qəzası olsa, hansını əvvəldə tutsa eybi yoxdur. Lakin əgər axırkı Ramazan ayının orucunun qəzasının vaxtı azalsa, məsələn axırkı Ramazan ayından on gün qəzası olsa və Ramazan ayına da on gün qalmış olsa əvvəlcə onun qəzasını tutmalıdır.²

3-İnsan kəffarəni yerinə yetirməkdə səhlənkarlıq etməməlidir, amma onu dərhal yerinə yetirməsi vacib deyil.³

4-Əgər insana kəffarə vacib olsa və bir neçə il üstündən keçsə və onu yerinə yetirməsə ona heç bir şey əlavə edilmir.⁴

5-Əgər səfər kimi üzürlü səbəblərə görə oruc tutmasa və Ramazan ayından sonra üzrü aradan qalxsas, sonrakı ilin Ramazan ayına qədər onun qəzalarını qəsdən tutmazsa qəzasından əlavə hər gün üçün bir müdd təam da fəqirə verməlidir.⁵

6-Əgər oruc tutan şəxs haram bir işlə, məsələn istimna ilə orucu batil edərsə, ehtiyat vacibə görə cəm kəffarəsi verməlidir. Yəni bir qul azad etməli, iki ay oruc tutmalı və 60 fəqirə təam verməlidir. Əgər hər üçü mümkün olmazsa, mümkün olanını yerinə yetirməlidir.⁶

Aşağıdakı hallarda nə qəza vacibdir, nə də kəffarə:

1-Həddi-bülüğa çatmamışdan qabaq tutmadığı oruclar;⁷

2-Təzə müsəlman olan şəxsin kafirlik halında tutmadığı oruclar; yəni bir kafir müsəlman olsa keçmişdəki oruclarının qəzası vacib deyildir.⁸

3-Qocalığa görə Ramazan ayında oruc tuta bilməyən Ramazan ayından sonra da onun qəzasını da tuta bilməyən bir şəxsə oruc tutmaq çətindir, hər gün üçün bir müdd təam fəqirə verməlidir.⁹

Ata-ananın orucunun qəzası

Atanın vəfatından sonra onların böyük oğlu qəzaya getmiş namaz və oruclarını yerinə yetirməlidir. Ehtiyat müstəhəbb budur ki, ananın da qəza oruc-namazlarını yerinə yetirsin.¹⁰

Müsafirin orucu

Səfərdə dörd rəkətli namazları iki rəkət qılmalı olan müsafir o səfərdə oruc tutmamalıdır, lakin onun qəzasını sonradan tutmalıdır. Namazını bütöv qılan müsafir, məsələn peşəsi səfər olan şəxs, səfərdə oruc tutmalıdır.¹¹

¹ "Ürvətul-vusqa" 2-ci cild, səh.233, məsələ:18, "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.298, məsələ:1

² "Tovzihul-məsail", məsələ:1698

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1684

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:1685

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:1705

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:1665

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:1694

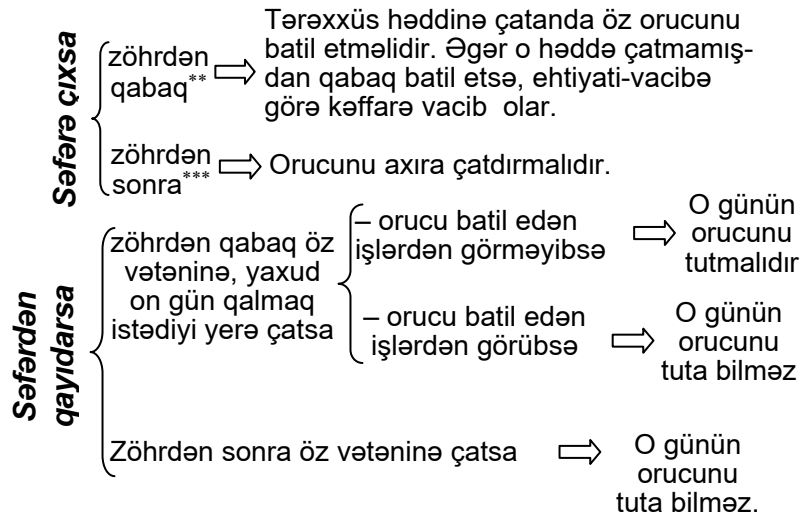
⁸ "Tovzihul-məsail", məsələ:1695

⁹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1725-1726

¹⁰ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.227, məsələ:16, "Tovzihul-məsail", məsələ:1712-1390

¹¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1714

Səfər edən şəxsin orucunun hökmləri

Diqqət: Ramazan ayında səfərə getməyin işkalı yoxdur, amma əgər orucdan boyun qaçıрмаq üçün olarsa, məkruhdur.¹

FİTRƏ ZƏKATI

Hər kəs mübarək Ramazan ayı sona çatdıqdan sonra – Fitr bayramı günündə öz malının bir miqdarını fitrə zəkati adı ilə fəqirə verməlidir.

FİTRƏ ZƏKATININ MİQDARI

Şəxsin özü və onun çörək yeyəni olan şəxslərin hər biri üçün, məsələn, həyat yoldaşı, övlad və s. bir sa (təqribən 3 kilo).²

FİTRƏ ZƏKATININ NÖVÜ

Fitrə zəkati buğda, arpa, xurma, kişmiş, düyü, qarğıdalı və bu kimi şeylərdən olmalıdır. Həmçinin əgər bunlardan birinin pulunu versə kifayətdir.³

¹ "Tovzihul-məsail", 1715-ci məsələ

² "Tovzihul-məsail", 1991-ci məsələ

³ Yenə orada

XUMS

Müsəlmanların iqtisadi vəzifələrindən biri də xums verməkdir; yeni bəzi hallarda öz malının beşdə birini xüsusi yerlərdə xərclənmək üçün islam hakiminə verməlidir.

Yeddi şeyə xums vacibdir

- * İllik xərclərdən artıq qalanlar (kəsb mənfəəti);
- * Mədən;
- * Xəzinə;
- * Mühəribə qənimətləri;
- * Dənizin dibinə girməklə əldə edilən cəvahirlər;
- * Haram mala qarışan halal mal;
- * Zimmi kafirin¹ müsəlmandan aldığı torpaq sahəsi;²

Xumsun verilməsi də namaz-oruc kimi vacibdir və qeyd olunan yeddi şeyə malik olan ağıllı və həddi-bülüğa çatmış bütün şəxslər ona əməl etməlidir.

Hər kəs təklif həddinə çatmaqla eyni zamanda özünün oruc-namazını yerinə yetirmək fikrində olduğu kimi xums və zəkat verməyi və sair vacibləri də əməl etməyin fikrində olmalıdır. Buna görə də şəri məsələləri ehtiyac duyulan qədər öyrənmək və onların nə vaxt vacib olduğunu bilmək lazımdır. Biz bu kitabda xumsun vacib olduğu və cəmiyyət üzvlərinin əksəriyyətinin qarşılaşdığı hallardan birini araşdıracağıq, bu da insanın özünün və ailəsinin illik xərclərindən artıq qalan hissəsinin xumsudur.

Bu məsələnin aydın olması üçün iki sual və onun cavabını qeyd edirik:

1-İllik xərclik dedikdə məqsəd nədir?

2-Bir il qəməri aylarla hesablanmalıdır, yoxsa günəş ili ilə və onun əvvəli hansı vaxtdır?

İllik xərclər

İslam dini insanların kəsb-ticarət və işinə ehtiram qoyur, onların öz ehtiyaclarının təmin olunmasını xums verməkdən irəli salır. Buna əsasən hər kəs il boyunda öz ehtiyaclarını öz qazancından təmin etsə və ilin axırında bir şey artıq qalmasa onun xumsu vacib deyildir. Lakin adi qaydada və ehtiyacları həddində yaşasa, xərclərdə ifrata varmasa və özünü də çətinliyə salmasa, ilin axırında da bir şey artıq qalsa, artıq qalanın beşdə birini müəyyən olunmuş yerlərdə xərclənmək üçün verməli, beşdə dörd hissəsini özü üçün saxlamalıdır.

Deməli, xərclər dedikdə insanın özünün və ailəsinin ona ehtiyac duyduğu şeylərdir. O cümlədən:

- * Yemək və geyim;
- * Qab-qacaq, xalça, palaz və sair kimi mənzil vəsaitləri;
- * Təkcə ticarət və iş üçün olmayan nəqliyyat vasitəsi;
- * Qonaqlıq xərcləri;
- * İzdivac xərcləri;
- * Ehtiyac duyulan kitablar;
- * Ziyarət yoluna xərclədikləri;
- * Bir kəsə verdiyi hədiyyə və mükafatlar;
- * İnsanın verdiyi sədəqələr, nəzirlər və kəffarələr;³

Xums ili

İnsan həddi-bülüğa çatdığı ilk gündən namaz qılmalı, Ramazan ayının orucunu tutmalıdır. Onun əldə etdiyi ilk qazancıdan bir il keçdikdən sonra, keçən ilin xərclərinin artıq qalanının xumsunu verməlidir. Buna əsasən xumsu hesablayarkən ilin əvvəli olaraq qazanc əldə etdiyi gün, onun axırı isə şəmsi ili ilə o tarixdən bir il keçənə qədərdir.

Deməli aşağıdakı şəxslər üçün ilin əvvəli belədir:

¹ Zimmə – əhd və peyman deyildir və islam ölkələrində yaşayan qeyri-müsəlmanlar barəsindədir, belə ki, müsəlmanların ictimai qaydalarına riayət etmək və müəyyən məbləğdə vergi vermək əsasında onlarla əhd-peyman bağlanır, bunun əvəzində onların malları və canları toxunulmaz sayılır. Bunlara zimmi kafir deyilir.

² “Tovzihul-məsail”, məsələ:1751

³ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, səh.394

- * Əkinçi üçün: İlk məhsul tədarükü;
- * Qulluqçular üçün: Əldə etdikləri ilk maaş;
- * Fəhlələr üçün: Aldıqları ilk əmək haqqı;
- * Dükən sahibi üçün: Yerinə yetirdiyi ilk müamilə;¹

Aşağıdakı yollarla əldə edilən malın xumsu yoxdur

- 1-İrs yolu ilə əldə olunan mal;
- 2-İnsana hədiyyə olunan mal;
- 3-İnsanın aldığı mükafatlar;
- 4-İnsana bayramlıq kimi verilən şeylər;
- 5-Bir şəxsə xums, zəkat və ya sədəqə kimi verilən mallar.²

Xumsu verməməyin təsirləri

1-Malın xumsunu verməyincə ondan istifadə etmək olmaz. Yəni xumsu verilməmiş yeməyi yeyə bilməz, xumsu verilməmiş pul ilə bir şey ala bilməz.³

2-Əgər xumsu verilməmiş pul ilə (şəriət hakiminin icazəsi olmadan) alver edərsə, bu müamilənin beşdə bir hissəsi batildir.⁴

3-Əgər xumsu verilməmiş pulu hamamçıya verib orada qüsl etmək istəsə, qüslu batildir.⁵

4-Əgər xumsu verilməmiş pul ilə ev alsə, o evdə qılınan namaz batildir.⁶

Xumsun hökmləri

1-Əgər qənaət etməklə illik xərclərdən bir şey artıq qalsa, onun xumsu verilməlidir.⁷

2-Əgər ev üçün aldığı avadanlıqlar və vəsaitlərdən ehtiyacsız olsa, vacib ehtiyata görə onun xumsunu verməlidir. Məsələn daha böyük bir soyuducu alsə və əvvəlki soyuducuya ehtiyacı olmasa.⁸

3-İllik qazanclarından həmin ildə sərf etmək üçün aldığı yeyinti maddələri və azuqə. Məsələn düyü, yağ, çay və sair. Əgər bu kimi şeylər ilin axırında artıq gəlsə xumsu verilməlidir.⁹

4-Əgər həddi-buluğa çatmamış uşağın sərmayəsi olsa və ondan qazanc əldə edilsə, vacib ehtiyata görə həddi-buluğa çatdıqdan sonra xumsunu verməlidir.¹⁰

Xumsun sərf olunma yerləri

Malın xumsunu iki yerə bölmək lazımdır, onun bir hissəsi imam Zaman (ə)-ın hissəsidir və cameuş-şərait (insanın təqlid etdiyi) müctəhidə, yaxud onun nümayəndəsinə verilməlidir. Digər yarısını isə cameuş-şərait müctəhidə verməli, yaxud onun icazəsi ilə müəyyən şərtlərə malik olan seyyidlərə verilməlidir.¹¹

Xums verməyin mümkün olduğu seyyidlərin şərtləri:

- * Fəqir, yaxud səfərdə qalmış olsun, hətta öz şəhərində fəqir olmasa belə;
- * On iki imamçı şiə olsun;
- * Açıq-aşkarda günah etməsin (ehtiyat vacibə görə) və xums vermək onun günah işlərinə kömək olmasın;
- * İllik xərcləri onun öhdəsinə olan həyat yoldaşı və övlad kimi şəxslərdən olmasın (ehtiyat vacibə görə).¹²

¹ "Ürvətül-vüsqa", 2-ci cild, səh.394, məsələ:6

² "Ürvətül-vüsqa", 2-ci cild, səh.389; Əssabiu, səh.390, məsələ:51

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1790

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:1760

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:383

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:873

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:1756

⁸ "Tovzihul-məsail", məsələ:1781

⁹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1780

¹⁰ "Tovzihul-məsail", məsələ:1794

¹¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1834

¹² "Tovzihul-məsail", məsələ:1835-1841

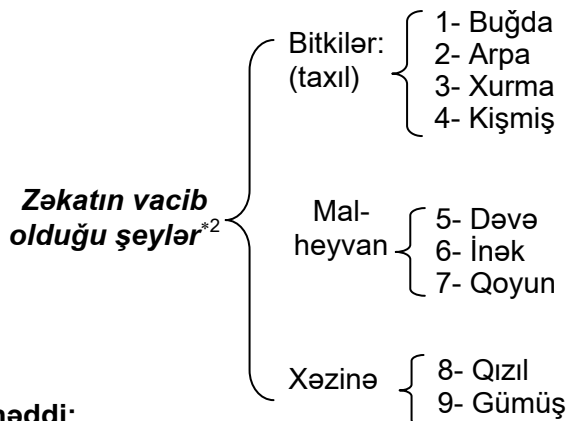
ZƏKAT

Müsəlmanların mühüm iqtisadi vəzifələrindən biri də zəkat verməkdir. Zəkatın əhəmiyyətindən bunu qeyd etmək kifayətdir ki, Qurani-məciddə namazdan sonra qeyd olunur və imanın nişanəsi və insanın qurtuluşu əlaməti hesab olunur.

İmamlardan nəql olunan çoxlu hədislərdə deyilir: *“Hər kəs zəkat verməsə dindən çıxmışdır.”*

Xumsda olduğu kimi zəkatın da müəyyən halları vardır, onun bir qismi insanın bədənini və həyatı ilə əlaqədardır ki, hər ildə Fitr bayramı günündə verilməlidir. Bu, maddi cəhətdən onu verməyə qadir olan şəxslərə vacibdir.

Digər bir hissəsi isə mal-dövlətlə əlaqədar olan zəkattır. Bu, camaatın bütün mal-dövlətlərinə deyil, yalnız doqquz şeyə aid olur ki, onları üç dəstədə qeyd etmək olar.

Nisab həddi:

Qeyd olunan şeylərin zəkati o zaman vacib olur ki, müəyyən bir həddə çatmış olsun, buna **“nisab həddi”** deyilir. Yeni əldə olunan məhsulun miqdarı, yaxud mal-heyvanın sayı o həddən aşağı olsa zəkat düşmür.

Taxılın nisabı

Qeyd olunan dörd məhsulun hamısının bir nisab həddi vardır və təqribən 850 kiloqramdır. Buna əsasən əldə olunan məhsul bu miqdardan az olduqda zəkati yoxdur.¹

DÖRD BİTKİ MƏHSULUNUN ZƏKATININ MİQDARI

Bu məhsullardan biri nisab həddinə çatarsa, onun müəyyən miqdarı zəkat olaraq verilməlidir. Lakin bunların zəkatinın miqdarı necə suvarılmalara ilə əlaqədardır və bu baxımdan üç yerə bölmək olar:

* Yağış və ya çay suyu ilə suvarılan məhsulun zəkati onda birdir.

* Vedrə, su motoru ilə suvarılan məhsulun zəkati iyirmidə birdir.

* Hər iki vasitə ilə: həm yağış və çay suyu ilə, həm də əllə suvarılan məhsulun yarısının zəkati onda bir, yarısının zəkati isə iyirmidə birdir.²

Mal-heyvanın nisabı

*Qoyun:

Qoyunun ilk nisabı 40-dır və onun zəkati bir qoyundur. Qoyunların sayı 40-a çatmayana qədər zəkati yoxdur.³

*İnek:

İneğin ilk nisabı otuzdur və onun zəkati bir yaşı tamam olmuş və ikinci yaşına keçmiş bir danadır.⁴

*Dəvə:

Dəvənin ilk nisabı beşdir və onun zəkati bir qoyundur. Dəvələrin sayı 26-a çatana qədər hər beş dəvənin zəkati bir qoyundur. Lakin onların sayı 26-a çatdıqda zəkati bir dəvədir.⁵

Qızıl və gümüşün nisabı

Qızılın nisabı 15 misqal, gümüşün nisabı 105 misqaldır. Hər ikisinin zəkati da qırxdadır.¹

¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1864

² “Tovzihul-məsail”, məsələ:1875-1879

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1913

⁴ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1912

⁵ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1910

Zəkatın hökmləri

1-Buğda, arpa, xurma və üzüm üçün çəkilən xərclər, o cümlədən toxumun qiyməti, fəhlələrə verilən pul, traktorun işlədilməsinin pulu və s. əldə olunan məhsuldan çıxıla bilər. Lakin nisab həddi bu miqdar çıxılmamışdan qabaq hesablanmalıdır. Əgər bu xərclər çıxılmamışdan qabaq nisab həddinə çatsa, onun zəkatını vermək vacibdir, lakin çıxılandan sonra qalanın zəkatı verilməlidir.²

2-Mal-heyvanın zəkatı o vaxt vacib olur ki:

* İnsan bir il müddətində onların sahibi olsun. Deməli əgər misal üçün yüz baş malı alsın və doqquz aydan sonra satsa, onlara zəkat vacib deyil.³

* Heyvan bütün il boyu işsiz olsun. Buna əsasən əkin sahəsində, yaxud yük daşınmasında istifadə olunan inək və dəvənin zəkatı yoxdur.⁴

* Heyvan bütün il boyu çöldə otlasın; deməli əgər bütün il boyunda, yaxud onun bir miqdarında biçilmiş, yaxud insanın öz əkdiyi otlardan yesə, zəkatı yoxdur.⁵

3-Qızıl və gümüşün zəkatı o vaxt vacib olur ki, sikkəli olsun və onunla müamilə adi qaydada olsun. Buna əsasən hal-hazırda bəzək əşyaları kimi istifadə olunanların zəkatı yoxdur.⁶

4-Zəkatı vermək ibadətdir və onu verən zaman zəkat niyyəti və Allahın əmrini icra etməkdən ibarət olan qülbət qəsdı edilməlidir.⁷

Zəkatın sərf olunma yerləri

Zəkat səkkiz yerə sərf olunmalıdır; onların hamısında, yaxud bəzilərinə sərf oluna bilər:

1-Fəqir və illik xərcləri özünün və ailəsinin xərclərindən az olan (çatmayan) şəxs;

2-Miskin və ümumiyyətlə səfil və biçarə olan şəxs;

3-İmam (ə), yaxud onun naibi tərəfindən zəkatın toplanıb saxlanması və müstəhəqlərə verilməsinə məmur edilən şəxs;

4-Bəzilərinin qəlblərini islama və müsəlmanlara qarşı rəğbətli etmək üçün. Məsələn, kömək olunacaq təqdirdə islam dininə meyilli olan, yaxud müharibədə müsəlmanların xeyrinə kömək edən şəxslər;

5-Qulların azad edilməsi;

6-Öz borcunu qaytara bilməyən borclular üçün;

7-Allah yolunda; yeni faydası ümumi insanlara çatan və Allahın razılığına səbəb olan yol, saldırmaq, körpü və məscid tikdirmək kimi işlər;

8-Səfərdə pulu qurtarıb yolda qalan və vətəninə qayıtmaq xərclərinə malik olmayan şəxs. Hətta öz vətəninə fəqir olmasa belə;⁸

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:1896-1897

² "Tovzihul-məsail", məsələ:1880

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:1854

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:1908

⁵ Yəni orada

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:1899

⁷ "Tovzihul-məsail", məsələ:1957

⁸ "Tovzihul-məsail", məsələ:1925

ƏMR BE MƏRUF (yaxşı işlərə dəvət etmək) VƏ NƏHY ƏZ MÜNKƏR (pis işlərdən çəkəndirmək)

Hər bir insan cəmiyyətdə baş verən xoşagəlməz işlər, tərk olunan və unudulan yaxşı işlər qarşısında məsuliyyət daşıyır. Buna əsasən əgər vacib bir iş tərk edilsə, yaxud haram işə baş qoşulsa onların qarşısında sükut edib laqeyd yanaşmaq caiz deyildir və vaciblərin bərqərar edilməsi və haramların qarşısını almaq üçün tədbir görmək bütün cəmiyyət fərdlərinə lazımdır və bu iş əmr be məruf və nəhy əz münkər adlanır.

Əmr be məruf və nəhy əz münkərin əhəmiyyəti

İmamların (ə) bəzi kəlamlarında belə qeyd olunur:

- * Əmr be məruf və nəhy əz münkər ən mühüm və şərəfətli vacibatdandır.
- * Dini vaciblər əmr be məruf və nəhy əz münkər səbəbi ilə bərqərarılır.
- * Əmr be məruf və nəhy əz münkər dinin zəruri əməllərindəndir. Hər kəs onu inkar etsə kafirdir.
- * Əgər insanlar əmr be məruf və nəhy əz münkəri tərk edərsə, xeyir-bərəkət aradan qalxar və duaları qəbul olunmaz.

Məruf və münkərin tərifi

Din hökmlərində bütün vacib və müstəhəbb əməllərə məruf, haram və məkrüh olan bütün işlərə münkər deyilir. Buna əsasən cəmiyyət üzvlərinin vacib və müstəhəbb əməllərə vadar edilməsi əmr be məruf, onların haram və məkrüh işlərdən çəkəndirilməsi isə münkər sayılır.

Əmr be məruf və nəhy əz münkər vacibi-kifayidir, belə ki, əgər müəyyən şəxslər onu kifayət miqdarda yerinə yetirsələr başqalarından götürülür. Əgər şərait mövcud ola-ola hamı onu tərk edərsə, onların hamısı vacib bir əməli tərk etmiş olur.¹

Əmr be məruf və nəhy əz münkərin şərtləri

Bəzi şərtlərin varlığı ilə əmr be məruf və nəhy əz münkər vacib olur. Onlar mövcud olmadıqda isə insandan vəzifə götrülür. O şərtlər aşağıdakılardır:

1-Əmr, yaxud nəhy edən şəxs başqalarının gördüyü işin haram, tərk etdiklərinin isə vacib olduğunu bilsin. Deməli bir şəxsin gördüyü işin haram olub-olmadığını bilmədiyi zaman onun qarşısını almaq vacib deyildir.

2-Əmr və nəhyin təsirli olduğuna ehtimal versin. Buna əsasən əgər təsirli olmadığını bilsə, əmr və nəhy etmək vacib deyil.

3-Günahkar şəxs öz işini davam etdirməyə israr etsin. Deməli əgər günahkar şəxsin bu işi tərk etməyi və yenidən təkrar etməməyi qərara aldığı bilsə və yaxud təkrar edə bilməyəcəyini bilsə, əmr və nəhy vacib deyil.

4-Əmr və nəhy onu edən şəxsin özünə, yaxınlarına, dostlarına, həmkarlarına və sairə möminlərə nəzərə çarpacaq dərəcədə fiziki, yaxud maddi zərər dəyməsinə, abır-heysiyyətinin getməsinə səbəb olmasın.²

ƏMR BE MƏRUF VƏ NƏHY ƏZ MÜNKƏRİN MƏRTƏBƏLƏRİ

Əmr be məruf və nəhy əz münkərin müxtəlif mərtəbələri vardır ki, əgər aşağı mərtəbəyə əməl etməklə məqsəd həyata keçərsə, sonrakı mərhələyə əməl etmək caiz deyildir. O mərtəbələr aşağıdakı kimidir:

Birinci-Günah əhli ilə elə davranmalıdırlar ki, onunla məhz həmin günaha görə belə rəftar edildiyini başa düşsün. Məsələn, ondan üz çevirsinlər, onunla üz-gözünü turşudaraq, qaşqabaqlı rəftar olunsun, yaxud onunla gediş-gəliş edilməsin.

İkinci-Dillə əmr və nəhy edilməsi. Yəni vacibi tərk edən şəxsə göstəriş versin ki, vacibi yerinə yetirsin, günah işi görən bir şəxsə göstəriş versin ki, günahı tərk etsin.

Üçüncü-Münkərin qarşısını almaq və vacibi bərqərar etmək üçün gücdən istifadə etmək, yəni günahkarı döymək.

¹ "Təhrirul-vəsailə", 1-ci cild, səh.463, məsələ:2

² "Təhrirul-vəsailə", 1-ci cild, səh.465-472, məsələ:1

Əmr be məruf və nəhy əz münkərin hökmləri

1-Əmr be məruf və nəhy əz münkər işində qanunsuzluğa yol verilməsin deyər, onun şərtlərini və yerlərini öyrənmək vacibdir.¹

2-Əgər əmr və nəhy xahiş, nəsihət və moizə ilə yanaşı olmadan təsir qoymayacağını bilsə, əmr və nəhyi moizə, nəsihət və xahişlə yanaşı etməlidir. Əgər xahiş və moizənin təklikdə (əmr və nəhy olmadan) təsirli olacağını bilsə, həmin cür əməl etməsi vacibdir.²

3-Əgər əmr və nəhyi təkrar etməklə təsirli olduğunu bilsə və ya ehtimal versə, təkrarlaması vacibdir.³

4-Günaha israr etmək dedikdə məqsəd bir işin görülməsinə müdavimət etmək deyil, əksinə o əmələ mürəkib olmaqdır, hərçənd digər bir dəfə də olsa belə. Deməli əgər bir dəfə namazı tərk etsə və yenidən tərk etmək niyyətində olsa, əmr be məruf vacibdir.⁴

5-Əmr be məruf və nəhy əz münkərdə şəriət hakiminin icazəsi olmadan günahkarı yaralamaq, yaxud öldürmək caiz deyil, yalnız o zaman caiz olar ki, münkər islamda çox əhəmiyyətli olan işlərdən olsun, bu hal istisna olunur. Məsələn, bir şəxs günahsız bir insanı öldürmək istəyərsə və onun qətl işinin qarşısını almaq da onu yaralamadan mümkün olmazsa.⁵

ƏMR BE MƏRUF VƏ NƏHY ƏZ MÜNKƏRİN ADABI (QAYDALARI)

Yaxşı olar ki, əmr be məruf və nəhy əz münkər edən şəxs:

* Ürəyiyanan bir həkim, nəvazişli və mehriban bir ata kimi olsun.

* Öz niyyətini xalis etsin, bu işi yalnız Allahın razılığı üçün görsün, öz işini hər növ təkəbbürçülükdən uzaq eləsin.

* Özünü pak-pakizə hesab etməsin; çox hallarda ola bilər ki, hazırda xətaya mürəkib olan kimsənin bu əməli xoşagəlməz və Allahın qəzəbləndiyi bir iş olmasına baxmayaraq, Allahın sevdiyi xisətlərə də malik olsun.⁶

¹ Yəni orada, məsələn:8

² "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.467, məsələ:3

³ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.468, məsələ:5

⁴ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.470, məsələ:4

⁵ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.481, məsələ:11-12

⁶ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.481, 14-cü məsələ

CİHAD VƏ MÜDAFİƏ

İslam günəşinin doğması ilə bütün dinlər və məktəblər batıl oldu və onların heç biri qəbul olunması deyildir. Bütün bəşəriyyət onun barəsində azad şəkildə təhqiqat aparıb aqahlıq üzündən qəbul etmək barədə azad olmalarına baxmayaraq onun proqramlarını qəbul etmək üçün hazır olmalıdır. İlk növbədə Peyğəmbər (s) və onun haqq canişinləri islamın xilaskar ayinlərini insanlara bəyan etmiş, onları bu proqramları qəbul etməyə çağırmışlar. İslamın qayda-qanunlarını qəbul etməyib imtina edənlər Allahın qəzəbinə düçar olacaq və müsəlmanların iti qılıncı ilə qarşılaşacaqlar. İslamın irəliləməsinə mane olanlarla, onu qəbul etməkdən imtina edənlərlə mübarizə **cihad** adlanır. İslamın bu yolla yayılmasının özünəməxsus taktikası, yolları vardır, yalnız Peyğəmbər (s)-in və onun hər növ günahdan, azgınlıqdan uzaq olan haqq canişinlərinin əli ilə baş verməlidir, məsum imamın hazır olduğu zamana məxsusdur. İmamın qeybdə olduğu hazırkı dövrdə belə cihad vacib deyildir. Lakin düşmənlərlə digər bir mübarizə növü olan müdafie cihadı bütün müsəlmanların danılmaz haqqıdır: hər bir yerdə, hər bir zamanda və dünyanın hər bir yerində düşmənlərin təcavüzlərinə məruz qalsalar, yaxud dinləri təhlükə ilə üzləşsə, öz canlarını və dinlərini qorumaq üçün düşmənlərlə mübarizə aparmalı, onları məhv etməlidirlər. Bu dərstdə müdafie cihadı adlı ilahi vacib əməl ilə tanış oluruq:

MÜDAFİƏNİN NÖVLƏRİ

Müdafienin növləri

- 1-İslamın və islam ölkələrinin müdafie olunması
- 2-Şəxsin canının və şəxsi hüquqlarının müdafie olunması

İSLAMIN VƏ İSLAM ÖLKƏSİNİN MÜDAFİƏ OLUNMASI

- * Əgər düşmənlər islam ölkəsinə hücum edərsə,
- * Yaxud müsəlmanların iqtisadi və hərbi mənafeyinə hakim kəsilmək üçün tədbir görərsə,
- * Və ya İslam ölkələrinə siyasi cəhətdən hakim olmaq niyyətində olarsa:

Bütün müsəlmanlara vacibdir ki, düşmən müqabilində mümkün olan hər bir yolla müqavimət göstərərək onlarla mübarizə aparsınlar.

ŞƏXSİ CAN VƏ HÜQUQUN MÜDAFİƏ OLUNMASI

1-Müsəlmanların canı və malı toxunulmazdır. Əgər bir kəs insana hücum edərsə, yaxud onunla bağlılığı olan şəxslərə, məsələn, oğluna, qızına, atasına, anasına, qardaşına hücum edərsə, onları müdafie etmək və düşmənin qarşısını almaq, hətta hücum edən qətlə yetirilməsi ilə nəticələnsə belə, vacibdir.¹

2-Əgər oğru insanın malını oğurlamaq üçün hücum etsə, onu müdafie etmək vacibdir.²

3-Əgər bir nəfər naməhrəmə baxmaq üçün başqasının evinə baxsa bu işin qarşısını almaq vacibdir, hətta onu döyməklə olsa belə.³

HƏRBİ FƏNDLƏRİ (döyüş texnikasını) ÖYRƏNMƏK

Müasir dövrdə hərbi ilə əlaqədar məsələlər çox inkişaf etmişdir və islam düşmənləri inkişaf etmiş müxtəlif modern texnika ilə təchiz olunmuşlar. Belə bir şəraitdə hərbi fəndləri, döyüş texnikasını öyrənmədən islamı və islam ölkələrini müdafie etmək mümkün deyildir. Müdafie də hərbi işləri öyrənmədən mümkün olmadığından, onu öyrənmə qabiliyyətinə malik olan, İslamın və ölkənin müdafiesində onlara ehtiyac duyulacağına ehtimal verən bütün şəxslərə hərbi fəndləri öyrənmək vacibdir.

¹ "Təhrirul-vəsilə", 1-ci cild, səh.487-488

² Yəni orada

³ "Təhrirul-vəsilə", 1-ci cild, sə.492, məsələ:30

ALQI-SATQI

<i>Alqı-satqı növləri</i>	1- <i>vacib</i>
	2- <i>haram</i>
	3- <i>müstəhəbb</i>
	4- <i>məkrüh</i>
	5- <i>mübah</i>

Vacib alqı-satqı

İslamda tənbellik və işsizlik pislənildiyindən öz ailəsinin dolanışığını təmin etmək vacib sayılmışdır. Alqı və satqı yolundan başqa bir yolla ailələrini təmin edə bilməyənlər yeni qazanclarını tək bu yolla əldə etmək bacarığında olanlara alver yolu ilə yaşayış xərclərini ələ gətirsinlər və başqalarına möhtac olmasınlar.

MÜSTƏHƏBB ALQI-SATQI

Öz əhli-əyalının ailə güzəranını genişləndirmək və digər müsəlmanlara mənfəət yetirmək müstəhəbb işlərdəndir. Məsələn: məhsul əkib, becərməklə məşğul olan əkinçi ki, öz yaşayış xərcini ələ gətirir, boş vaxtlarında kasıblara kömək etmək niyyəti ilə alver etsə savabı vardır.

HARAM ALQI-SATQI

- 1-Nəcis şeylərin alveri;
- 2-Mənfəəti adətən haram olan əşyalar. Məsələn: Qumar;
- 3-Qumar və ya oğurluq yolu ilə əldə olunan bir şeyin alqı-satqısı;
- 4-Azdıran (yoldan çıxaran) kitabların alveri;
- 5-Saxta sikkələrlə (pulla) alver etmək;
- 6-Müsəlmanların əleyhinə güclənəcək islam düşmənlərinə bir şey satmaq.
- 7- Müsəlmanların əleyhinə güclənəcək islam düşmənlərinə silah satmaq.

Bu yerlərdə alqı-satqı məkrühdür.

- Alçaq insanlarla alver etmək;
- Sübh azanı ilə günəş çıxmasına qədər olan alqı-satqı;
- Başqası almaq istədiyi malın alverinə girişmək.

ALVERİN ADABI

- **Müstəhəblər**
 - * Alverdə müştərilər arasında fərq qoymamaq;
 - * Malın qiymətinin üstündə çox bərk dayanmasın.
 - * Tərəflə alqı-satqı edən şəxs peşman olub alqı-satqını pozmaq istəsə, malı geri götürsün.
- **Məkrühlər**
 - * Malı çox tərifləmək;
 - * Müştəri ilə pis danışmaq;
 - * Alverdə doğruya and içmək (yalandan and içmək haramdır).
 - * Alver üçün hamıdan öncə bazara daxil olub hamıdan gec oradan çıxmaq;
 - * Tərəziylə çəkmək və metrə ilə ölçməyi yaxşı bilinməyən yerlərdə malın çəkilib, ölçülməsi.
 - * Alver sözdələşməyi bitdikdən sonra qiymətin azaltılmasını istəmək.

ALQI-SATQININ HÖKMLƏRİ

- 1-Başqasının ev və əşyasını haram istifadə üçün satmaq və ya kirayə vermək haramdır.¹

¹ "Təhrirul-vəsila", 1-ci cild, səh.501

2-Yoldan azdıran kitabların satışı, alqısı, saxlanması, yazması, oxunması və tədris edilməsi haramdır. Lakin düzgün məqsəd üçün olsa haram deyildir. Məsələn: kitabdakı sual və şübhələrə cavab vermək qəsdilə olarsa.

3-Satdığı malı qiymətsiz başqa malla qarışdırmaq haramdır. Məsələn: Yeşikdəki meyvənin üstünə yaxşı altına isə pislərini yığıb satmaq və ya südə su qarışdırıb satmaq kimi.

4-Vəqf olunmuş malı satmaq olmaz. Lakin xarab olarsa və istifadədən yararsız vəziyyətə düşərsə olar. Məsələn məscidin xalçası artıq istifadə üçün yararsız olarsa.

5-Bir kəsə kirayə verilmiş ev ya əşyanın alqı-satqısının eybi yoxdur. Lakin kirayə müddətində ondan istifadə etmək kirayə edən şəxsə aiddir.

6-Alverdə gerek satılan malın xüsusiyyətləri bilinsin. Lakin camaat arasında elə maraq olmayan və laqeyd yanaşılan xüsusiyyətləri söyləmək lazım deyil.

7-İki eyni cinsdən olan malın ölçüdən artığa alıb-satılması «Sələm» olduğundan haramdır. Məsələn bir ton buğda verib əvəzində bir ton iki yüz qram almaq kimi. Habelə birinə bir mal ya pul borc verib bir müddətdən sonra verdiyindən artığını almaq. Məsələn on min manat verib bir ildən sonra on iki min almaq kimi.

ALVERİ BİR-BİRİNƏ VURMAQ (GERİLƏMƏK)

Aşağıdakı bəzi hallarda alıcı ya satıcı alqı-satqını poza bilər:

- Satıcı və ya alıcı aldanmış olsa;
- Alqı-satqıda müəyyən müddətə qədər hər ikisinin, yaxud birinin alqı-satqını poza bilməsini şərt qoysalar, şərtə uyğun olaraq alqı-satqını onlardan hər biri poza bilər. Məsələn alver zamanı deyiblər ki, peşman olan şəxs üç gün müddətində qaytara bilər.
- Alverdən sonra aldığı malın eybli olduğunu bilse;

Satıcı malın xüsusiyyətlərini ona deyəndən sonra dedi ki kimi olmadığı məlum olsa; məsələn desə ki, bu dəftər 200 vərəqdir, sonra məlum olsa ki, deyiləndən azdır.

Əgər alverdən sonra maldakı eybi bilərsə dərhal onu qaytarsın. Yoxsa alveri pozmaq haqqı olmaz.¹

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:2132

KİRAYƏ, BORC, ƏMANƏTDARLIQ

İcarə

Əgər icarə verən (sahib) icarə alana desə ki: «Öz mülkümü sənə kirayə verdim» və o da «Qəbul etdim» desə, icarə müamiliəsi səhih sayılır. Hətta əgər bir şey deməsələr, lakin sahib mülkünü icarə qəddi ilə təhvil alana versə və o da icarə niyyəti ilə təhvil alsın düzgündür. Məsələn evin açarını verə və biri də ala.

İcarəyə verilən malın şərtləri

İcarəyə verilən mal aşağıdakı şərtlərə malikdir:

- * Mal müəyyən olunmalıdır. Sahib əgər desə ki, «otaqlarımdan birini sənə kirayə verdim» düzgün olmaz.
- * İcarə götürən şəxs malı ya mülkü görməlidir, ya sahib kirayə olunanın xüsusiyyətlərini elə deməlidir ki, ona tam məlum olsun.
- * Kirayə verilən mal elə cins olsun ki, ondan istifadə etməklə malın özü aradan getməsin. Bəs çörək, meyvə və digər qida məhsullarının icarəsi səhih deyildir.

İCARƏNİN HÖKMLƏRİ

- 1- İcarəyə verilən malın istifadə müddəti müəyyən olmalıdır. Məsələn: «bir ay» ya «bir il».
- 2- Əgər icarə verdiyi şeyi təhvil versə, hətta icarə alan təhvil almasa və ya təhvil alıb icarə müddətinin axırına kimi istifadə etməsə də onun icarə haqqını verməlidir.
- 3- Əgər bir kəs məsələn bir fəhləni müəyyən gündə hər hansı bir işi görmək üçün tutsa, (məsələn: kərpicləri tikintinin içərisinə daşsın ya gəc vursun) fəhlə həmin işi görmək üçün iş başına gəlsə ona iş tapşırılsa belə haqqı verilməlidir.
- 4- Əgər sənətkar götürdüyü şeyi xarab etsə, həmin malın dəyərini ödəməlidir. Məsələn: Mexanik maşınına bir xəsarət yetirərsə.
- 5- Əgər bir kəs evi, ya dükanı və ya bir otağı kirayə etsə və mülkün sahibi yalnız onun istifadə etməsini şərt etsə, kirayəçi başqasına icarəyə verə bilməz.

Borc

Borc vermək müstəhəbb bir işdir. Qurani-Kərimdə və hədislərdə ona dair çoxlu tövsiyələr olunmuşdur. Borc verənin qiyamət günündə çox əcləri olacaqdır.

BORCUN NÖVLƏRİ

- 1- **Müddəti müəyyən olan borc:** yəni borcvermə zamanı borc alanın nə zaman qaytaracağı müəyyən edilir.
- 2- **Müddəti müəyyən olmayan borc:** Borcun qaytarılacağı zaman müəyyən edilmir.

Borcun hökmləri

- 1— Müddəti təyin olunmuş borcda borc sahibi o müddət tamam olmamışdan qabaq öz borcunu tələb edə bilməz.
- 2— Amma əgər müddəti təyin olunmasa, hər vaxt istəsə, öz borcunu tələb edə bilər.
- 3— Əgər borc sahibi öz borcunu, tələb etməyə haqlı olduğu vaxt istəsə və borclu da verə bilsə dərhal verməlidir, təxirə salsın, günahkardır.
- 4— Əgər müəyyən məbləğdə pul bir kəsə verərkən şərt etsə ki, bir müddətdən sonra (məsələn bir ildən sonra) verdiyindən də bir az çox alacaqdır bu sələm hesab olur və haramdır. Məsələn 100 manat verə və şərt edə ki, bir ildən sonra 120 manat alacaqdır.

VƏDİƏ (ƏMANƏTDARLIQ)

Əgər insan öz malını bir kəsə verib "sənin yanında əmanət qalsın" – desə, o da qəbul etsə vədiənin (əmanətin) hökmünə əməl etməlidirlər.

Əmanətin hökmləri

1-Əmanəti saxlaya bilməyən bir şəxs ehtiyati-vacibə görə qəbul etməməlidir.¹

2- Bir şeyi əmanət qoyan şəxs hər vaxt istəsə, geri ala bilər. Əmanəti qəbul edən şəxs də hər vaxt istəsə, onu sahibinə qaytara bilər.

3-Əmanəti qəbul edən şəxsin onu saxlamaq üçün münasib yeri olmasa, münasib yer hazırlamalıdır. Məsələn: puldur və onu evdə saxlaya bilmirsə banka tapşırırsın.

4-Əmanəti qəbul edən şəxs onu elə saxlamalıdır ki, camaat "əmanətə xəyanət edibdir, onu saxlamaqda səhlənkarlıq edibdir" deməsin.

5-Əgər camaatın əmanəti aradan gedərsə:

A) Əgər əmanəti qəbul edən şəxs onu saxlamaqda səhlənkarlıq etsə əvəzini verməlidir.

B) Əgər əmanəti qəbul edən şəxs onu saxlamaqda səhlənkarlıq etməsə və əmanət təsadüfən tələf olsa, onun əvəzini verməməlidir. Məsələn malı sel apararsa.

¹ Tozihul-məsail m. 2330

ARIYƏ, SƏDƏQƏ, TAPILAN ƏŞYA

Ariyə

1-Ariyə insanın öz malını istifadə etmək üçün başqasına verib, əvəzində də heç nə almamağına deyilir. Məsələn: Velosipedini bir kəsə verir ki, mənzilinə gedib-qayıtsın.¹

2- Bir şeyi ariyəyə götürən şəxs onu yaxşı qoruyub saxlamalıdır.

3- Ariyəyə götürülmüş mal tələf olsa, yaxud onda bir nöqsan yaransa:

✱ Əgər onu saxlayarkən səhlənkarlıq etməyibse və onun istifadəsində həddini aşmayıbsa, zəmin deyildir.

✱ Əgər onu saxlayarkən səhlənkarlıq edibse və onun istifadəsində həddini aşılıbsa, ona dəyən zərəri ödəməlidir.²

4-Əgər əvvəlcədən şərt qoysalar ki, o mala dəyən hər bir zərəre ariyəyə götürən şəxs zamindir, onda dəyən zərəri ödəməlidir.

Sədəqə

Sədəqə Qurani-Kərimin ayələrində və məsum İmamların hədislərində çox tövsiyə olunmuş müstəhəbb işlərdən biridir. Sədəqəyə çox təkid olunmuş və hədsiz savab bəyan olunmuşdur. Belə ki, buyrulur: "Sədəqə dünyada böyük müsibətlərin və qəfil ölümlərin qarşısını alar, axirətdə isə böyük günahların silinməsinə səbəb olar və qiyamət sorğu-sualını asanlaşdırar."

Mövzunun əhəmiyyətini nəzərə alaraq, yazımızda onun bəzi hökmlərinə işarə edirik.

Sədəqənin hökmləri

1– İnsan sədəqəni qəsd-qütbətlə; hər cür riya və özünü göstərməkdən uzaq olaraq yalnız Allahın razılığı üçün verməlidir.

2– Sədəqəni geri almaq caiz deyil.

3– Seyyid olmayanın zəkati seyyidə haram olduğu halda, sədəqə seyyidə halaldır.

4– Müsəlmanlarla müharibə etməyən, Peyğəmbər (s) və İmamlara hörmətsizlik göstərməyən kafirə də sədəqə vermək olar.

5– Yaxşı olar ki, sədəqə gizlin verilsin. Amma başqalarını da bu işə həvəsləndirmək məqsədi ilə aşkar da verilə bilər. Zəkatın isə aşkar verilməsi daha yaxşıdır.

6– Dilənmək və dilənçini əli boş qaytarmağın hər ikisi məkruhdur.

¹ Tozihul-məsail m.2344.

² Tozihul-məsail m.2345.

TAPILAN ƏŞYA

1-Tapılan malı götürmək məkrumdur.

2-Əgər şəxs tapdığı bir şeyi götürməyə öhdəsində bir təklif yoxdur.

3-Əgər tapdığı şeyi götürərsə, onun aşağıda göstərilən məxsus hökmləri vardır:

A) Üzərində sahibini məlum edən elə bir nişanəsi yoxdursa, vacib ehtiyata əsasən sahibinin tərəfindən sədəqə versin.

B) Əgər bir nişanəsi varsa:

1) Onun qiyməti 6/12 noxud sikkəli gümüşdən az olsa:

* Sahibi məlum olsa, ona verməlidir;

* Sahibi məlum olmasa özünə götürə bilər.

2) Onun qiyməti 6/12 noxud sikkəli gümüşə yetişsə, gerek bir il boyunca elan etsin. Əgər sahibi tapılsa ona verər, yox əgər tapılmazsa aşağıdakı variantlardan birini edə bilər:

* Özünə götürsün;

* Sahibi üçün tapılanacan saxlasın;

* Müstəhəbb ehtiyata əsasən sahibinin tərəfindən sədəqə versin.¹

4-Sahibinin tapılması üçün elan edilməsi gerekən yerlərdə, gerek ilk həftənin hər günündə bir dəfə, ondan sonra isə il boyunca həftədə bir dəfə camaatın kütləvi cəm olduğu bazar və camaat namazı kimi yerlərdə elan edilməlidir.²

5-Ehtiyati vacibə əsasən gerek dərhal elan etsin, təxirə salmasın.³

6-Əgər bilsə ki, elan etmənin heç bir faydası yoxdur, o zaman elan lüzumsuzdur.

7- Həddi-büluğa çatmamış bir uşaq bir şey tapdıqda onun vəlisi elan etməlidir.

AYAQQABINI İTİRMƏK

Əgər insanın ayaqqabısını aparsalar və onun yerinə başqa ayaqqabı qalarsa, onun neçə məsələsi vardı:

1-Qalan ayaqqabının onun ayaqqabısını götürən şəxsin olduğunu bilərsə və sahibinin tapılmasından naümid olarsa və ya axtarılması çətindirsə onu öz ayaqqabısının əvəzinə götürə bilər. Lakin əgər o ayaqqabının dəyəri öz ayaqqabısının qiymətindən artıqdırsa və yenə də sahibinə yetişməkdən ümitsizdirsə «hakimi şəri»nin icazəsi ilə sahibinin tərəfindən sədəqə versin.

2-Qalan ayaqqabı onun ayaqqabısını aparan şəxsin olmadığını güman edərək götürsə gerek sahibini axtarsın. Sonda əgər sahibinin tapılmasından naümid olsa onun tərəfindən bir fəqirə sədəqə etsin. (Lakin yaxşı olar ki, heç götürməsin)⁴

¹ Tovzihul-məsail 2564 və 2568.

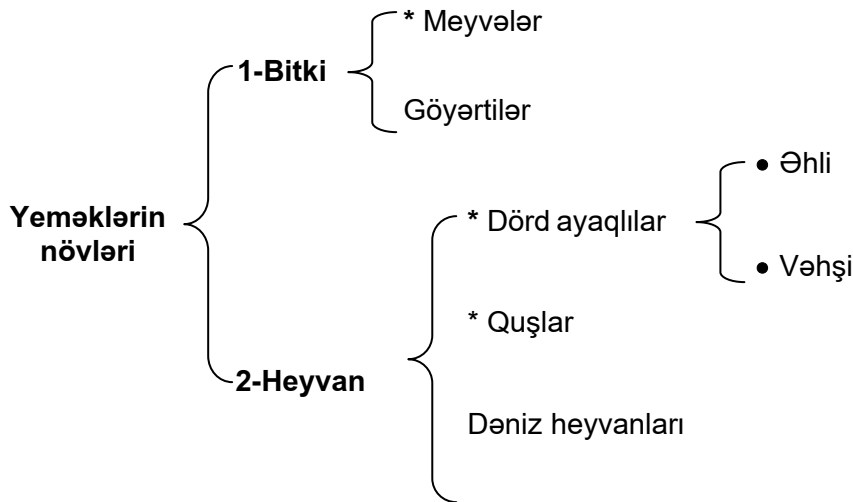
² Təhrirul-vəsilə c.2 səh. 228,m.19 və 31

³ Təhrirul-vəsilə c.2 səh. 226,m.9

⁴ Tovzihul-məsail 2581.

YEMƏK VƏ İÇMƏK

Böyük Allah insanların istifadə etməsi üçün gözəl təbiət, heyvanlar, meyvələr və göyərtilər onların ixtiyarında qoymuşdur ki, yeyib-ichmək, geymək, yaşamaq və sair ehtiyacları üçün onlardan istifadə etsinlər. Lakin insanların canının, sağlamlığının və ruhunun qorunması, nəslin artırılması və başqalarının hüququna ehtiram qoyulması üçün müəyyən qayda-qanunlar qərar vermişdir ki, bu dərşədə yeməkilər və içməkilərlə əlaqədar onların bəzilərini qeyd edirik.

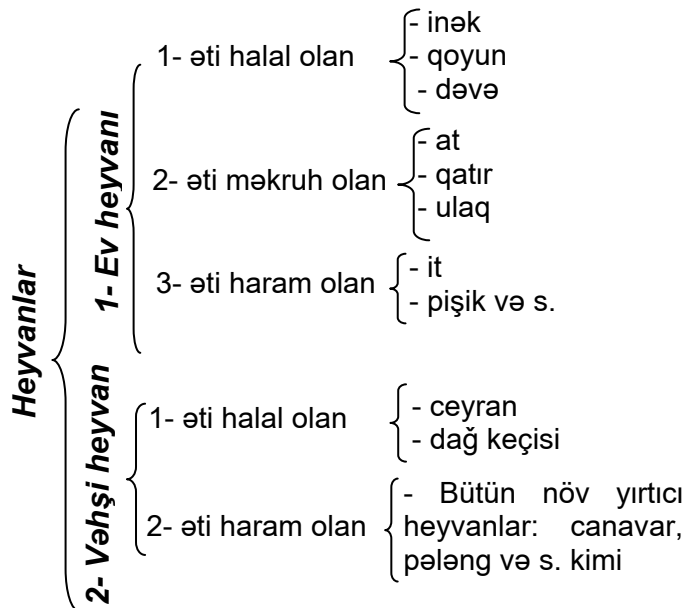

Yeməkilərin hökmləri

- Bitki mənşəli yeməklər**

Bütün meyvələr və göyərtilər halaldır, yalnız insanın bədənini üçün zərərli olanlar haramdır.

- Heyvan mənşəli yeməklər**

Bir neçə məsələ:

- 1-Bütün yırtıcıların ətli haramdır, hətta yırtıcılıq baxımından tülkü kimi zəif olsalar belə;
- 2-Dovşan ətini yemək haramdır;

3-Bütün həşərat növləri haramdır.¹

- **Quşlar**

*Aşağıdakı quşların ətini halaldır:

* Bütün göyərçin növləri (qumru da bir növ göyərçin sayılır);

* Bütün sərçə növləri (bülbul də sərçə növündən sayılır);

* Toyuq və xoruz;

Aşağıdakı quşların ətini haramdır:

* Yarasa;

* Tovuz;

* Qarğa;

* Şahin kimi caynağı olan bütün quşlar;²

Bir neçə məsələ:

1-Qaranquşun və şanapipiyin ətini yemək məkrühdür.³

2-Əti halal olan quşların və ev toyuğunun yumurtası halal, ətini haram olan quşların yumurtası isə haramdır.⁴

3-Çəyirtkə uçanlardandır və ətini halaldır.⁵

- **Su heyvanları**

1-Dəniz heyvanlarından yalnız pulcuğu olan balıq və bəzi dəniz quşlarının ətini halaldır.

2-Dəniz çəyirtkəsi və uçanlardan sayılan meyqu (krevet) ətini halaldır.⁶

Bir neçə məsələ:

1-Palçıq (torpaq) yemək haramdır;⁷

2-Xəstəlikdən şəfa tapmaq məqsədi ilə Həzrəti Seyyidüş-şühədanın (ə) türbətindən azacıq yeməyin işkalı yoxdur.⁸

3-Nəcis şeyi yemək və içmək haramdır.⁹

4-İnsan üçün zərərli olan şeyi yemək haramdır, məsələn yağlı yeməyin zərərli olduğu bir xəstənin yağlı yemək yeməsi haramdır.¹⁰

5-Dörd ayaqlı heyvanların toxumunu (xayasını) yemək haramdır.¹¹

6-Şərab və insanı məst edən sair mayələrin içilməsi haramdır.¹²

7-Hər bir müsəlmana, acılıqdan, yaxud susuzluqdan ölüm ayağında olan bir müsəlmana çörək və su verib onu ölümdən xilas etmək vacibdir.¹³

Yemək yeməyin adabı

Müstəhəbb əməllər:

1-Yeməkdən qabaq və sonra əlləri yumaq;

2-Yeməyə başlayanda “bismillah”, qurtaranda “əlhəmdü lillah” demək;

3-Yeməyi sağ əllə yemək;

¹ Yenə orada

² Yenə orada, məsələ:6

³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:2624

⁴ “Təhrirul-vəsilə”, 2-ci cild, səh.158, məsələ:12

⁵ “Tovzihul-məsail”, məsələ:2622

⁶ “Təhrirul-vəsilə”, 2-ci cild, səh.115, məsələ:6 və 7

⁷ “Təhrirul-vəsilə”, 2-ci cild, səh.164, məsələ:7

⁸ “Tovzihul-məsail”, məsələ:2628

⁹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:141

¹⁰ “Tovzihul-məsail”, məsələ:1630

¹¹ “Tovzihul-məsail”, məsələ:2626

¹² “Tovzihul-məsail”, məsələ:111 və 2632

¹³ “Tovzihul-məsail”, məsələ:2635

- 4-Tikələri kiçik götürmək;
- 5-Yeməyi yaxşı çeynəmək;
- 6-Meyvəni yeməzdən əvvəl su ilə yumaq;
- 7-Süfrədə bir neçə nəfər olarsa, hər kəs öz qabağındakı yeməkdən yesin;
- 8-Ev sahibi hamıdan əvvəl yeməyə başlayıb, hamıdan sonra əlini çəksin;¹

Məkrullar:

- 1-Tox halda yemək;
- 2-Çox yemək;
- 3-Yemək yeyən zaman başqalarının üzünə baxmaq;
- 4-Xörəyi yandıra-yandıra yemək;
- 5-Yediyi yeməyi üfürmək;
- 6-Çörəyi bıçaqla kəsmək;
- 7-Çörəyi yemək qabının altına qoymaq;
- 8-Meyvəni tamamilə yeməzdən əvvəl atmaq.²

Su içməyin qaydaları

Müstəhəbbat:

- 1-Gündüzlər ayaq üstə içmək;
- 2-Su içməzdən əvvəl "bismillah", axırda isə "əlhəmdü lillah" demək;
- 3-Suyu üç dəfəyə içmək;
- 4-Su içəndən sonra imam Hüseyn (ə) və onun ailəsini, köməkçilərini yad edib, onun qatillərinə lənət göndərmək.³

Məkrullar:

- 1-Həddindən artıq çox su içmək;
- 2-Yağlı yeməkdən sonra su içmək;
- 3-Suyu sol əllə içmək;
- 4-Gecə ayaq üstə su içmək.⁴

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:2636

² "Tovzihul-məsail", məsələ:2637

³ "Tovzihul-məsail", məsələ:2638

⁴ "Tovzihul-məsail", məsələ:2639

BAXMAQ, EVLƏNMƏK

Allahın verdiyi nemətlərdən biri də insanın görmə qabiliyyətidir. İnsan bu böyük nemətdən özünün və başqalarının kamal və tərəqqisi yolunda istifadə etməlidir.

Təbiətə və onun gözəlliklərinə baxmaq, başqalarının hüququna təcavüz sayılmazsa, eybi yoxdur. Lakin gözü başqalarına baxmaqdan və özünü də naməhrəmlərin baxışından qorumaq üçün xüsusi qaydalar vardır ki, onların bəzilərini bu hissədə bəyan edirik:

MƏHRƏM VƏ NAMƏHRƏM

Məhrəm o kəsdir ki, onunla izdivac etmək haramdır və ona baxmaqda, başqa şəxslərlə əlaqədə olan məhdudiyyətlər yoxdur.

Oğlanlara və kişilərə məhrəm olanlar

- 1-Ana və nənə;
- 2-Qız və qızın övladı;
- 3-Bacı;
- 4-Bacının övladları (bacının qızları);
- 5-Qardaşın övladları (qardaşın qızları);
- 6-Bibi (həm özünün bibisi, həm də atasının və anasının bibisi);
- 7-Xalası (həm özünün xalası, həm də atasının və anasının xalası).¹

Qeyd olunanlar nəsəbi qohumluq (qan qohumluğu) səbəbi ilə bir-biri ilə məhrəmdirlər. Başqa bir dəstə isə izdivac səbəbi ilə oğlanlara və kişilərə məhrəm olurlar ki, aşağıdakılardan ibarətdir:

- 1-Qayınana və onun anası;
- 2-Arvadın (başqa ərindən olan) qızı, hətta öz qızı olmasa belə. Bu şərtlə ki, o qadınla yaxınlıq etmiş olsun.
- 3-Atanın arvadı (ögey anası);
- 4-Oğulun arvadı (gəlin).²

Qeyd olunan şəxslərdən başqa yerdə qalan bütün qadınlar naməhrəmdir, hətta insanın qardaşının arvadı və arvadının bacısı olsa belə. Baxmayaraq ki, arvadının bacısı (baldızı) ilə izdivac etməsi, onun öz həyat yoldaşı olduğu vaxta qədər haramdır. Yəni iki bacı ilə evlənmək caiz deyildir. Amma birinci bacısı dünyadan getsə, yaxud ona tələq versə, eybi yoxdur.³

Başqalarına baxmaq

- 1-Ərlə arvad bir-birinin hər bir yerinə, hətta ləzzət məqsədi ilə olsa belə baxa bilirlər.⁴
- 2-Ər-arvaddan başqa hər bir şəxsin başqasına baxması əgər ləzzət almaq məqsədi ilə olsa haramdır. İstər eyni cinsdən olsunlar, məsələn bir kişi başqa bir kişiye baxsın, yaxud eyni cinsdən olmasınlar, məsələn kişinin qadına baxması kimi; istər məhrəmlərdən olsun, istərsə də qeyri-məhrəmlərdən. Bədənin hansı bir yerinə baxmağın da fərqi yoxdur.⁵

3-Kişinin qadının bədəninə baxması ləzzət məqsədi ilə olmasa onun xüsusi hökmləri vardır ki, indi onları bəyan edirik.

¹ "Təhrirul-vəsila", 2-ci cild, səh.263 və 264

² "Təhrirul-vəsila", 2-ci cild, səh.277, məsələ:1

³ "Təhrirul-vəsila", 2-ci cild, səh.280, məsələ:15

⁴ "Təhrirul-vəsila", 2-ci cild, səh.243, məsələ:15-19

⁵ Yəni orada

Kiçinin qadına baxması-		1-Övrətinə: haramdır
	1-Məhrəm-----	
		2-Övrətdən başqa yerlərə: caizdir
	2-Naməhrəm---	1-Üzünə və biləyə qədər əllərinə: caizdir 2-Bədənin sair üzvlərinə: haramdır ¹

EVLƏNMƏK

1-Bir kəsin həyat yoldaşı olmadığına görə harama düşürsə, məsələn naməhrəmə baxırsa, onun izdivac etməsi vacibdir.²

Layiqli həyat yoldaşı

Yaxşı olar ki, insan izdivac etmək istədiyi şəxsin xasiyyətinə, xüsusiyyətlərinə diqqət yetirsin, təkcə onun gözəlliyi və mal-dövləti ilə kifayətlənməsin. Peyğəmbərin (s) nəzərində layiqli həyat yoldaşının xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

- *Məhəbbətli olsun;
- * İffətli və pak olsun;
- * Öz ailəsində əziz olsun;
- * Əri qarşısında təvazökar olsun;
- * Yalnız özəri üçün zinətlənib bəzənsin;
- * Özərinə itaət etsin.³

Nalayıq həyat yoldaşın xüsusiyyətləri

Peyğəmbəri Əkrəmdən (s) nəql olunan rəvayətlərdə nalayıq həyat yoldaşın xüsusiyyətləri aşağıdakılar kimi qeyd olunur:

- * Öz ailəsində xar olsun;
- * Həsədçi və kinli olsun;
- * Təqvasız olsun;
- * Başqaları üçün bəzənsin;
- * Ərinə itaət etməsin.⁴

İzdivac əqdi

1-İzdivacda onun xüsusi siğəsi oxunmalıdır və qızla oğlanın razı olması və bir-birini istəməsi kifayət deyildir. Deməli izdivac əqdinin oxunmadığı vaxta qədər elçilik məhrəm olmağa səbəb deyil və sair naməhrəm qadınlarla heç bir fərqi yoxdur.⁵

2-Əgər izdivac əqdinin bir hərfi səhv oxunsa və nəticədə mənası dəyişsə əqd batildir.⁶

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:2433

² "Tovzihul-məsail", məsələ:2443

³ "Təhrirul-vəsailə", 2-ci cild, səh.237

⁴ Yəni orada

⁵ "Tovzihul-məsail", məsələ:2663

⁶ "Tovzihul-məsail", məsələ:2371

MƏSCİDİN HÖKMLƏRİ, QURAN, SALAM VERMƏK

Məscidin hökmləri

Bu işlər məsciddə haramdır:

- Məscid qızılla zینətləndirilməməli¹;
- Əgər məscid xarab olsa da belə, onu satmaq;
- Məscidin nəcislənməsi. Əgər nəcis olarsa dərhal paklanılmalıdır.
- Məsciddən torpaq və ya qum aparmaq. Artıq torpağı çıxmaq şərti ilə.

Məscidlə bağlı bu işlər müstəhəbdir:

- Hamıdan tez məscidə getmək və hər kəsdən sonra məsciddən çıxmaq;
- Məscidin işığını yandırmaq;
- Məscidi təmizləmək;
- Məscidə daxil olanda əvvəl sağ ayaqla daxil olmaq;
- Məsciddən çıxanda əvvəl sol ayaqla çölə çıxmaq;
- Məsciddə məscidə ehtiram (təhiyyət) niyyəti ilə iki rəkət namaz qılmaq.
- Məscidə gedərkən ətirlənmək və ən yaxşı paltar geyinmək;

MƏSCİDDƏ AŞAĞIDAKI İŞLƏR MƏKRUHDUR:

- Minarələri məscidin banından artıq qaldırmaq;
- Məsciddə namaz qılmadan keçid məhəlli ünvanında ötür keçmək;
- Ağız və burunun suyunu məscidin (həyətinə) atmaq;
- Məsciddə yatmaq (çarəsizlik halı istisnadır).
- Məsciddə səsi ucaltmaq (azan üçün səsi ucaltmağın eybi yoxdur.);
- Məsciddə alış-verişlə məşğul olmaq;
- Dünya işləri barəsində söhbət etmək;
- Soğan və ya sarmısaq yedikdən sonra ağzının iyi ilə insanları əziyyət edən məscidə getməsi.

QURANIN HÖKMLƏRİ

1-Quran hər zaman gərək pak və təmiz olsun. Quranın xətt və vərəqini murdarlamaq haramdır. Əgər nəcis olarsa onu dərhal paklamaq gərəkdir.

2-Əgər Quranın üz cildi nəcis olarsa və Qurana hörmətsizlik olarsa onu suya çəkmək lazımdır.

Quranın xətlərinə toxunmaq

1-Dəstəməzi olmayan kəsə bədəninin hər hansı hissəsini Quranın yazısına toxundurması haramdır.

2-Bütün bu məqamlarda Quranın yazısına dəstəməzsiz toxunmaq haram sayılır:

- * Quranın yazısında ayələrlə kəlmələr, hərflər və hətta hərəkətlər arasında bir fərq yoxdur.
- * Quranın üzərinə yazıldığı şey kağız olsun ya torpaq, divar olsun ya parça heç bir fərqi yoxdur.
- * Quranın yazısında fərqi yoxdur qələmlə, tabaşirle yazılmış olsun ya mətbədə çap olunsun, ya da ki, başqa bir şeylə.
- * Quranın yazısı Quran kitabında olmasa da ona toxunmaq olmaz. Belə ki, əgər Quranın bir ayəsi başqa bir kitablarda olsa da, onun bir kəlməsi bir kağızın üzərində olsa və hətta Quran səhifəsinin ya da üzərində ayə olan başqa kitab səhifəsinin cırılmışına da dəstəməzsiz toxunmaq haramdır.

3-Aşağıdakı hallar Quran yazısına toxunmaq hesab olunmadığından haram deyildir:

- * Ona şüşə ya plastik arxasından toxunmaq;

¹ Gülpəqani: Ehtiyati vacibə əsasən zینətləndirməsinlər, Xoyi, ehtiyati müstəhəbbə əsasən.

- * Quran verəqinə, cildinə və ətrafına toxunmaq;
- * Quranın tərcüməsi hər dildə olursa-olsun. Lakin Allah ismi hər dildə olursa-olsun dəstəmazsız toxunmaq haramdır. Məsələn: Xuda, (farsca) Ğmerti (gürcücə).

4-Quranla qeyri Quran arasında müştərək olan «Momin», «Əlləzinə» kimi kəlmələri yazan əgər Quran sözləri niyyəti ilə yazsa ona da dəstəmazsız toxunmaq haram olur.

5-Quran xətlərinə cənabətli olanın toxunması da haramdır.

6-Cənabətli şəxs Quranın səcdə ayələri olan surələrini də oxumamalıdır. (Bu haqda daha geniş şəkildə 10-cu dərstdə keçdik).

7-Cünub şəxsə Quranla bağlı bu işlər məkrumdur:

- * Vacib səcdəsi olmayan surələrin yeddi ayəsindən artıq oxumaq;
- * Bədəninin bir hissəsini Quran xətlərinin arasına, cild və ətrafına vurmaq;
- * Quranı üzərində saxlamaq;
- * Quranı üzərində gəzdirmək, oxumaq, yazmaq və haşiyəsinə toxunmaq üçün dəstəmaz almaq müstəhəbdir.

Salam etmənin hökmləri

1-Başqasına salam vermək müstəhəbb, salamın cavabını vermək isə vacibdir.

2-Namaz qılan halda olan kəsə salam vermək məkrumdur.

3-Namaz qılana salam verilsə onun cavabında salam verən kimi deməlidir: yəni «Salam» ya «Salam əleykə».

4-Namaz qılan kəs kimsəyə salam verə bilməz.

5-Salamın cavabını dərhal vermək lazımdır. Təxirə salan günah etmişdir.

6-Əgər hər iki nəfər eyni zamanda bir-birinə salam versə, gerek onlardan hər biri digərinə salamın cavabını bildirsən.

7-Kafirə salam vermək məkrumdur. Əgər o bir müsəlmana salam versə, vacib ehtiyata görə cavabında desin: «Əleykə» ya tək cə «salam».

Salam vermənin adabı

1-Müstəhəbdir:

- * Minikdə olan piyadaya;
- * Ayaq üstə olan oturana;
- * Az qruppa çox qrupa (kütləyə);
- * Kiçik böyüyə salam versin.

2-Namazdan qeyri halda müstəhəbdir salamın cavabını ondan yaxşı versin, əgər bir kəs desə: «Salam əleykum» müstəhəbdir cavabında deysin: Salam əleykum və rəhmətullah».

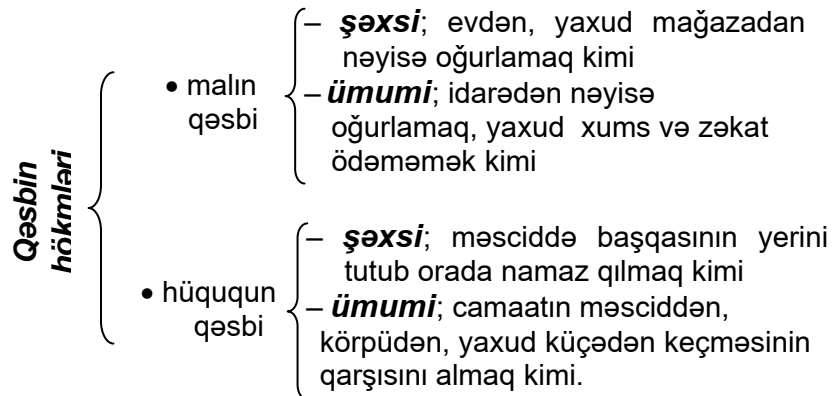
3-Kişinin qadına, xüsusilə də gənc xanıma salam verməsi məkrumdur.

QƏSB, AND, YALAN, QEYBƏT

QƏSBİN TƏRİFİ

Qəsb – insanın nahaqdan və zülm üzündən başqasının malını, yaxud hüququnu mənimsəməsinə deyilir.

Qəsb böyük günahlardandır. Qəsbkar qiyamət günü ağır əzabla üzləşəcək.

Qəsbın hökmləri

1– Qəsbın bütün növləri haramdır və böyük günahlardan sayılır.

2– Əgər insan bir şeyi qəsb etsə, haram iş görməkdən əlavə, onu sahibinə qaytarması da vacibdir. Əgər həmin mal tələf olsa, onun əvəzini verməlidir.

3 – Əgər qəsb olunmuş malı xarab etsə, onu gərək təmir əlhaqqı ilə bir yerdə sahibinə versin. Əgər yenidən düzəlişətmə malın qiymətini aşağı salarsa, əvvəlki ilə müqayisədə fərqi ödəsin.¹

4 – Əgər qəsb olunmuş malı dəyişib əvvəlkindən daha yaxşı bir şəkllə salsa, (məsələn, qəsb olunmuş velosipedi təmir etsə) mal sahibi də malını həmin şəkildə istəsə, malını ona qaytarmalıdır. Çəkdiyi zəhmət üçün mal sahibindən muzzd ala bilməz. Eyni zamanda həmin malı sahibinin icazəsi olmadan əvvəlki vəziyyətə qaytarmağa da haqqı yoxdur.²

AND İÇMƏK

1-Əgər bir şəxs yaradan tanrının (Allah, Xuda kimi) adlarından birinə and içsə ki, filan işi görəcəm və ya tərk edəcəm, ona əməl etməsi vacibdir. Məsələn and içə ki, oruc tutacam və ya siqareti tərk edəcəm.

2-Əgər qəsdən öz andına əməl etməsə kəffarəsini verməlidir. Andın kəffarələri aşağıdakılardan ibarətdir:

* Bir qul azad etmək.

* 10 fəqiri doyuzdurmaq.

* 10 fəqiri geydirmək. (paltarla təmin etmək).

Əgər bunlardan heç birini yerinə yetirə bilməsə üç gün oruc tutmalıdır.

3-Əgər bir kəs düz olan bir şeyə and içərsə, onun andı məkrühdür. Lakin yalan bir şeyə and içərsə haramdır və böyük günahlardan hesab olunur.

¹ "Tovzihul-məsail", məsələ:2553

² "Tovzihul-məsail", məsələ:2554

Yalan

1– Yalan danışmaq haram işlərdən və böyük günahlardan sayılır.

2– Çox mühüm bir iş üçün məsələn, bir nəfərin öldürülməsinin, yaxud ailənin dağılmasının qarşısını almaq üçün yalan danışmağın eybi yoxdur.

Qeybət

Bir nəfərin xoşagəlməz bir işini, ya xüsusiyyətini, başqalarının bilməsini istəmədiyi halda, xəbərdar olmayanlara söyləmək, onun arxasıyca danışmaq «qeybət» sayılır.

Qeybətin hökmləri

1-Qeybət həm danışana, həm də eşidənə haramdır.

2-Əgər bir nəfər başqa birisinin qeybətini etdikdən sonra peşman olub tövbə etsə, haqqında qeybət etdiyi şəxsin özünə bu haqda deməsi lazım deyil.

3-Bir şəxs namaz qılmırsa, lakin günahını da aşkar etmirsə onun qeybətini etmək caiz deyildir. (Baxmayaraq ki, onu əmr və məruf etmək lazımdır).

ÜZÜ QIRXMAQ

1- Üzü qırmaq istər ülgüclə olsun istərsə də maşınla ehtiyati-vacibə görə haramdır.

Sual: 18, 19 yaşlarında olan bir gənc üzündə tük bitsin və ya yaxşı tüklənsin deyə iki-üç dəfə üzünə ülgüc vura bilərmi?

Cavab: Ehtiyati-vacibə görə üzü qırxmamalıdır. Lakin üzdə tük bitməyincə ülgüc vurmanın maneçiliyi yoxdur.¹

¹ İstiftat c.2, səh.30, s.79

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. İslamın əməli proqramlarının beş nümunəsini bəyan edin.
2. Mütləq və muzaf suyun fərqi nədir?
3. Qan ilə nəcis olmuş paltar az su ilə necə pak etmək olar?
4. Dəstəməzin əməllərini ardıcılıqla deyən?
5. Qadınla kişi arasında müştərək olan qüsullar hansılardır?
6. Namaz qılanın paltarının şərtlərini sayın.
7. Namazı pozan şeylər hansılardır?
8. Bir yerin vətən olmasının meyarını bəyan edin.
9. Bu günlərdə oruc tutmağın hökmü nədir:
Məhərrəmin onu, Zil-həccənin onu, Zil-həccənin 9-u, Fərvərdinin biri, Şəvvalın biri.
10. Ramazan ayının qəza orucunun vaxtını bəyan edin.
11. Xums hansı yerlərdə sərf olunmalıdır?
12. Zəkat bölməsində nisab dedikdə məqsəd nədir?
13. Əmr və nəhy və nəhy əz münkər nə vaxt vacib olur?
14. Alverin haram olduğu yerlərdən beşini yazın.
15. Sələmi izah edin və ona üç misal vurun.
16. Borcla əmanətin fərqi nədir?
17. Sədəqəni geri almanın hökmü nədir?
18. Qadınlardan neçəsi kişilərə məhrəmdir?
19. Əhli heyvanlardan hansının əti haramdır?
20. Yemək yeməyin müstəhəbb və məkruhlarından beşini bəyan edin.
21. Quranla bağlı hansı işlər haramdır?
22. Qəsb izah edin və hüquq qəsbinə iki misal vurun.